

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra psychologie

Diplomová práce

**Obraz/y reemigrace Čechů z Chorvatska v časopise
Jednota**

Bc. Kristýna Došková

© 2019 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Bc. Kristýna Došková

Hospodářská a kulturní studia

Název práce

Obraz/y reemigrace Čechů z Chorvatska v časopise Jednota

Název anglicky

The image of reemigration of Czechs from Croatia in Jednota journal

---

Cíle práce

Cílem diplomové práce je zjistit, jakým způsobem byla zobrazována reemigrace Čechů z Jugoslávie po druhé světové válce na stránkách časopisu Jednota a jak se tyto obrazy proměňovaly v čase. Současně budou také sledovány zprávy o kulturním, hospodářském a politickém vývoji v Československu od konce druhé světové války do roku 1989.

Metodika

Diplomová práce bude rozdělena na část teoretickou a praktickou. Teoretická část bude vypracována pomocí studia sekundárních dat, zejména odborné literatury a dalších dostupných zdrojů. Praktická část bude založena na kvantitativní a kvalitativní obsahové analýze dostupných čísel časopisu Jednota, který od roku 1946 vydávají čeští krajané v chorvatském Daruvaru.

Doporučený rozsah práce

60-90

Klíčová slova

Reemigrace, Češi, Chorvatsko, Jugoslávie, časopis Jednota, obsahová analýza.

Doporučené zdroje informací

HEROUT, Václav. Reemigrace Čechů z Chorvatska 1945-1949. Daruvar: NVI Jednota, 2010. ISBN 978-953-6607-54-9

PELIKÁN, Jan. Jugoslávie a pražské jaro. Praha: TOGGA, 2008. ISBN 978-80-903589-4-2

VACULÍK, Jaroslav. Češi v cizině – emigrace a návrat do vlasti. Masarykova univerzita v Brně, 2002. ISBN 80-210-3001-1

VACULÍK, Jaroslav. Poválečná reemigrace a usídlování zahraničních krajanů. Masarykova univerzita v Brně, 2002. ISBN 80-210-2818-1

VACULÍK, Jaroslav. Reemigrace zahraničních Čechů a Slováků v letech 1945-1950. Masarykova univerzita v Brně, 1993. ISBN 80-210-0585-8

Předběžný termín obhajoby

2018/19 LS – PEF

Vedoucí práce

PhDr. Sandra Kreisslová, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra psychologie

Elektronicky schváleno dne 5. 10. 2017

PhDr. Pavla Rymešová, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 9. 10. 2017

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 26. 03. 2019

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "*Obraz/y reemigrace Čechů z Chorvatska v časopise Jednota*" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 29. března 2019

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala PhDr. Sandře Kreisslové, Ph.D. za její cenné rady a čas, který mi v rámci odborného vedení diplomové práce věnovala.

Obraz/y reemigrace Čechů z Chorvatska v časopise Jednota

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá zobrazováním reemigrace Čechů z Jugoslávie po druhé světové válce na stránkách krajanského časopisu *Jednota*. Dále se práce věnuje tématům, která se vztahují ke spolkové činnosti jugoslávských Čechů, jejich menšinovému školství, způsobu tvorby obrazu Československa a vztahu Jugoslávie s Československem. Teoretická část práce rozebírá základní pojmy vztahující se k migraci, konceptu vnímání domova, paměti a kolektivnímu vzpomínání jako určitým nositelům národního dědictví, společně s předsudky a stereotypizací, které mohou ovlivnit život jedince v novém prostředí. V závislosti na předmět zkoumání je pozornost věnována médiím a sociální konstrukci reality. Praktická část je tvořena obsahovou analýzou týdeníku *Jednota* ve vymezeném období let 1946-1989. V rámci analýzy byly v časopise vyhledávány relevantní články, které se následně rozdělily do kategorií tak, aby bylo možné získat odpovědi na vymezené výzkumné otázky.

Klíčová slova: reemigrace, Češi, Chorvatsko, Jugoslávie, časopis *Jednota*, obsahová analýza, Daruvar, krajané, český jazyk, spolková činnost, národnostní menšiny

The image of reemigration of Czechs from Croatia in Jednota journal

Abstract

The thesis deals with the image of reemigration of Czechs from Yugoslavia after World War II on the pages of the compatriot journal Jednota. The thesis also deals with topics related to the activities of Yugoslav Czechs, their minority education, the way of creating the image of Czechoslovakia and the relations of Yugoslavia with Czechoslovakia. The theoretical part of the thesis analyzes the basic concepts related to migration, the concept of home perception, memory and collective memory as some national heritage holders, together with prejudices and stereotypes that can affect the life of the individual in a new environment. Depending on the subject of research, attention is paid to the media and social construction of reality. The practical part consists of content analysis of the Jednota journal in the defined period 1946-1989. As part of the analysis, relevant articles were searched for in the journal, which was categorized to answer the research questions.

Keywords: reemigration, Czechs, Croatia, Yugoslavia, Jednota journal, content analysis, Daruvar, compatriots, Czech language, activities of compatriots, national minorities

Obsah

1 Úvod.....	11
2 Cíl práce a metodika	13
3 Dosavadní stav bádání	15
4 Teoretická východiska	19
4.1 Migrace, reemigrace a koncept „cizince“ a „navrátilce“	19
4.2 Koncept domova a jeho percepce	22
4.3 Média a konstrukce reality	24
5 Empirická část	31
5.1 Emigrace Čechů do oblasti jihovýchodní Evropy.....	31
5.2 Národnostní menšiny na území bývalé Jugoslávie	32
5.3 Literární činnost Čechů v Jugoslávii a časopis <i>Jednota</i>	34
5.4 Spolková činnost Čechů v Jugoslávii.....	39
5.5 České školství v Jugoslávii	43
5.6 Český jazyk a jeho možnosti studia v Jugoslávii	48
5.7 Reemigrace/repatriace Čechů z Jugoslávie a jejich reflexe na stránkách časopisu <i>Jednota</i>	50
5.7.1 Dojmy krajanů z průběhu reemigrace zachycené v časopise <i>Jednota</i>	53
5.7.2 Informace podávané k reemigraci prostřednictvím <i>Jednoty</i>	57
5.7.3 Obraz československého pohraničí v <i>Jednotě</i>	62
5.8 Obrazy Československa na stránkách časopisu <i>Jednota</i>	64
5.8.1 Období let 1945-1948 (tzv. třetí republika)	64
5.8.2 50. léta 20. století.....	67
5.8.3 Období roku 1968	70
5.8.4 Rok 1989 a sametová revoluce	75
5.8.5 Obecné informace podávané o Československu.....	76
5.9 Vztahy mezi Jugoslávii a Československem a jejich reflexe v <i>Jednotě</i>	77
5.9.1 Politika a hospodářství.....	78
5.9.2 Kultura a turismus.....	81
5.9.3 Dojmy krajanů z Československa	83
5.10 Výsledky a diskuse.....	84
6 Závěr.....	89
7 Seznam použitých zdrojů	91
7.1 Tištěné zdroje	91
7.2 Elektronické zdroje	96

7.3	Citované články z časopisu <i>Jednota</i>	98
8	Přílohy	104
8.1	Vybrané fotografie otisknuté v časopisu <i>Jednota</i>	104

Seznam příloh

- Příloha 1 – Fotografie: Vedení a posluchači kursu českého jazyka v Záhřebě
- Příloha 2 – Fotografie: Taneční soubor ze Záhřebu v ČSSR
- Příloha 3 – Fotografie: Čs. turisté ve Varaždinu poslouchají zprávy z domova
- Příloha 4 – Fotografie: Jugoslávští stavbaři v ČSSR (výstavba sanatoria v Karlových Varech)
- Příloha 5 – Fotografie: Budova českého lidového domu v Nové Vsi
- Příloha 6 – Fotografie: Krajané z USA a ČSSR s předsedou Československého svazu a redaktorkou české redakce daruvarského rozhlasu
- Příloha 7 – Fotografie: Historie české besedy v Prekopakře (zakladatelé a původní prostory)

1 Úvod

Češi tvoří na území bývalé Jugoslávie, resp. dnešního Chorvatska jednu z mnoha národnostních menšin. Obdobně jako i jiné minority žijící na území „cizích“ států, se i chorvatští Češi v minulosti snažili v majoritní společnosti udržet svou původní etnickou/národní identitu. Prostředkem proti vlivům většinové společnosti se stali kulturní a spolkové aktivity a menšinová vydavatelská činnost. Důraz byl kladen na vzdělávací systém komunity a znalost českého jazyka. Právě kulturu, jazyk, ale také víru ve společný původ je tak možné považovat za hlavní atributy příslušnosti k „češství“. V minulosti to byl především menšinový tisk či rozhlasové vysílání, jejichž prostřednictvím byly šířeny myšlenky pečující a upevňující společnou identitu a zásadní informace týkající se krajanského života. I proto se od roku 1946 v chorvatském městě Daruvar, které lze označit za hlavní centrum českého etnika a místo koncentrace menšinových aktivit, začal vydávat týdeník *Jednota*.

Krajanský časopis *Jednota* se stal hlavním pramenem pro předkládanou diplomovou práci. Práce řeší otázku mediální reprezentace reemigrace Čechů z Jugoslávie, resp. Chorvatska do „staré vlasti“ a dále v dané tiskovině konstruované obrazy o Československu v letech od vzniku týdeníku až do roku 1989. Dalšími oblastmi sledovanými na stránkách týdeníku jsou spolková činnost chorvatských Čechů, život minority a vztahy Jugoslávie s Československem.

Předkládaná diplomová práce je rozdělena na několik částí. Po úvodu následuje kapitola, kde je vymezen cíl práce, a představeny jsou výzkumné metody. V následující kapitole je pozornost věnována dosavadnímu stavu bádání sledované problematiky. Mezi základní publikace můžeme zařadit ty, které se věnují mapování situace českých krajanů v Jugoslávii, důvodům a průběhu reemigrace, ale také publikace řešící reemigrační politiku Československa, nebo situaci v pohraničí, kde se nově příchozí usazovali. Následuje teoretická část, která rozebírá pojmy a koncepty, ze kterých bude práce nadále vycházet a čerpat. Nejprve jsou vysvětleny pojmy migrace a reemigrace, se kterými je velmi úzce spjat také koncept „cizince“, resp. „navrátilce“. V kontextu sledovaného tématu, které práce řeší, je nutné se zaměřit rovněž na koncept domova a dále problematiku paměti a vzpomínání. V neposlední řadě je nutné problematizovat mediální konstrukci reality.

Na teoretická východiska navazuje historický exkurz, který se zabývá českou minoritou v Jugoslávii. Přiblíženy jsou hlavní vlny českého vystěhovalectví z českých

zemí, důvody a motivy vedoucí osoby k emigraci a následně k reemigraci. Rozebíráno je postavení národnostních menšin v zemích bývalé Jugoslávie, se zaměřením na české krajany a také jejich spolková činnost, školství a jazyková situace. Na historický pohled do života krajanské komunity navazují kapitoly, které se věnují již samotnému periodiku. Představena je historie vydavatelské činnosti Čechů v Jugoslávii, funkce krajanských aktivit a jejich vzájemné propojení. Následně je tematizována reemigrace Čechů zpět do „staré vlasti“, tak jak je vyobrazována v týdeníku, stejně je sledováno dění v tehdejší Československu. Pro tento účel jsou ve sledovaném období vybrány zásadní události československé historie, ale také zprávy nepolitického charakteru. V poslední části se práce zabývá vzájemným vztahem obou zemí a jeho interpretací v *Jednotě*.

2 Cíl práce a metodika

Cílem předkládané diplomové práce je zjistit, jakým způsobem byla zobrazována reemigrace Čechů z Jugoslávie po druhé světové válce na stránkách krajanského časopisu *Jednota* (synchronní perspektiva) a jak se tyto obrazy proměňovaly v čase (diachronní perspektiva) od vzniku týdeníku v roce 1946 do roku 1989. Spolu s tím jsou sledovány zprávy obecně o kulturním, hospodářském a politickém vývoji v Československu a vztahy k původní „domovině“. Pro potřeby dosažení výzkumného cíle, byly vymezeny následující výzkumné otázky:

- Jakým způsobem je v časopisu *Jednota* zobrazována reemigrace Čechů z Jugoslávie zpět do Československa, resp. jaké informace týkající se reemigračního procesu jsou v rámci časopisu předkládány?
- Jaké obrazy *Jednota* produkuje o Československu jakožto o původní „domovině“ české minority v Jugoslávii, a zda dochází k jejich proměně?
- Jakým způsobem časopis *Jednota* reflektuje zlomové události a procesy tzv. velké historie, které proběhly mezi lety 1946–1989 v Československu (1948, 50. léta, 1968, 1989)?
- Jak daný časopis informuje a reflektuje vzájemný vztah Jugoslávie a Československa?

Z metodologického hlediska byla využita obsahová analýza, která je považována za jednu z hlavních analytických technik studia dokumentů. Jejím cílem je uspořádat a odhalovat informace „skryté“ v různých písemných materiálech. Podstata obsahové analýzy spočívá především ve zjištění „co je oznamováno a jakým způsobem se tak děje“, „kdo a s jakým záměrem vstupuje do komunikace“ a v neposlední řadě „jaký je pravděpodobný efekt oznámení“, tedy komu je oznámení určeno a jaký se očekává účinek.¹ Studium dokumentů umožňuje retrospektivní zkoumání zejména problémů, které se odehrály v jiné době či na jiném místě. K základním nevýhodám této metody patří nedostupnost či neúplnost materiálů, absence možnosti kontrolních otázek, které by mohly

---

¹ MURDZA, Karol. *Sociologický výskum*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2010. ISBN 978-80-86708-91-1. s. 81

více vysvětlit, co autor sdělením myslel nebo subjektivita sdělení u některých dokumentů.² Především subjektivitu některých sdělení bylo nutné brát v potaz v průběhu analýzy, a to zejména u názorů zasílaných čtenáři *Jednoty*.

Předkládaná diplomová práce je obsahovou analýzou krajanského časopisu *Jednota*, zkoumaným dokumentem je proto dokument veřejný.³ Časopis je týdeníkem vycházejícím v chorvatském Daruvaru nepřetržitě od 16. března 1946 až dodnes. Pro potřeby diplomové práce bylo vymezeno období od roku 1946 až do roku 1989, ve kterém byly vyhledávány články vztahující se k výzkumným otázkám o reemigraci a dění v Československu. Ve vymezeném období byla analyzována všechna čísla dostupná v Národní knihovně České republiky a Moravské zemské knihovně v Brně. Články nalezené v periodiku byly rozříděny do jednotlivých kategorií, tak aby bylo možné co nejpřesněji zanalyzovat zvolená témata. Získané informace byly následně konfrontovány s literárními prameny a interpretovány.

---

² MURDZA, Karol. *Sociologický výskum*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2010. ISBN 978-80-86708-91-1. s. 83-86

³ Mezi veřejné dokumenty lze vedle tiskovin typu časopisů a novin zařadit knihy, plakáty či jiné výtvarné artefakty, rozhlasové a televizní programy a další.

3 Dosavadní stav bádání

Bádání o reemigraci Čechů z Jugoslávie zpět do Československa po druhé světové válce je neodmyslitelně spojeno s činností českého historika Jaroslava Vaculíka. Ve své monografii *Reemigrace zahraničních Čechů a Slováků v letech 1945-1950* se zaměřuje na průběh reemigrace Čechů a Slováků z Volyně, Maďarska, Rumunska, Jugoslávie, Bulharska, Rakouska a také Německa. Tento proces popisuje jak z perspektivy československé vlády a jejího vztahu k reemigrantům, tak ze strany samotných reemigrantů, kdy sleduje jejich motivy pro návrat do „původní vlasti“, mezi ně Vaculík řadí hospodářskou situaci v Jugoslávii, snahu o zlepšení ekonomického postavení a s ním spojenou určitou idealizaci poměrů v Československu, nebo pocit hrdosti k příslušnosti k českému či slovenskému národu.⁴ Ve svém dalším díle *Češi v cizině – emigrace a návrat do vlasti* se již Vaculík zaměřuje na konkrétní postupy reemigrace, a to nejen Čechů z Jugoslávie, ale i z ostatních zemí. Publikace také otevírá téma způsobu vedení reemigrační politiky jednotlivých států.⁵ K reemigraci, reemigrační politice a usídlování krajanů v pohraničí se obrací také v knize *Poválečná reemigrace a usídlování zahraničních krajanů*, kde mimo jiné sleduje organizační záležitosti reemigrace, informovanost krajanů o možném návratu do vlasti, ale také postavení krajanů v Jugoslávii a později v Československu. Dle dostupných informací se často potýkali s odmítáním ze strany majority, ať už se jednalo o území Československa či Jugoslávie.⁶ Na tuto skutečnost upozorňuje také historik Matěj Spurný, který v publikaci *Nejsou jako my* řeší vztah československé vlády a občanů k různým (nejen) reemigrantským skupinám.⁷

Téma dějin chorvatských Čechů a reemigrace dále zpracovává krajaňský historik Václav Herout, který v publikaci *Reemigrace Čechů z Chorvatska 1945-1949* popisuje průběh reemigrace, jednotlivé vlny a osvětluje přístup k reemigraci ze strany Jugoslávie i Československa. Herout se stejně jako Vaculík zabývá otázkou motivů reemigrace, ke kterým kromě již zmíněných přidává obavy z jugoslávské politické situace, která se

---

⁴ VACULÍK, Jaroslav. *Reemigrace zahraničních Čechů a Slováků v letech 1945-1950*. Brno: Masarykova Univerzita, 1993. ISBN 80-210-0585-8.

⁵ VACULÍK, Jaroslav. *Češi v cizině – emigrace a návrat do vlasti*. Brno: Masarykova Univerzita, 2002. ISBN 80-210-3001-1.

⁶ VACULÍK, Jaroslav. *Poválečná reemigrace a usídlování zahraničních krajanů*. Brno: Masarykova Univerzita, 2002. ISBN 80-210-2818-1.

⁷ SPURNÝ, Matěj. *Nejsou jako my. Česká společnost a menšiny v pohraničí (1945-1960)*. Praha: Antikomplex, 2011. ISBN 978-80-904421-3-9.

projevovala obnovou a socializací země. To s sebou neslo zásahy do poměrů majetnějších obyvatel, mezi které Češi, jako úspěšní statkáři, často patřili. Řeší také spor obou zemí, který byl veden zejména kvůli majetkovému vyrovnání s reemigranty.⁸

Reemigraci řeší v kontextu problematiky osidlování pohraničí českých zemí po roce 1945 také kolektivní dílo *Nové osídlení pohraničí českých zemí po druhé světové válce*. Nejdříve je v knize promyšlen pojem „české pohraničí“, který je považován za termín spíše historický než geografický z důvodu nekompaktnosti této oblasti jak po stránce národnostní, tak po stránce hospodářské a geografické. Popisována je situace v pohraničí před osidlováním, a dále především myšlenky a průběh zemědělského a následně nezemědělského osidlování. Jedna (pro účely této práce stěžejní) z kapitol se věnuje reemigraci a usidlování krajanů. Závěrem dílo shrnuje novou podobu pohraničí českých zemí s ukázkami celkového zájmu osídlenců o pohraničí či procentuálního zastoupení národností v oblastech. V přílohách jsou uvedeny například usnesení vlády ve věci reemigrace z různých zemí, vládní nařízení apod.⁹

Na základě dvoudenního sympozia, které se konalo v roce 1998 v rámci *Týdne zahraničních Čechů*, vznikla publikace *Češi za hranicemi na přelomu 20. a 21. století*. Obsahem publikace jsou shrnuté přednášky o jednotlivých tématech týkajících se Čechů v zahraničí, jejich odchodu a komunikace s domovskou zemí. Ačkoliv se větší část zabývá tématem exilu a odchodem osob z politických důvodů, zejména po nástupu komunistické moci v Československu po roce 1948, jsou zde zařazeny i texty zaměřené na Čechy v Bosně. Z oblastí Jugoslávie, které obývali Češi, byli nejvíce bosenští Češi (hlavně obce Nová Ves a Mačino Brdo) ohroženi asimilací. Dalším tématem sympozia byly také psychické problémy migrantů a jejich možné adaptační problémy. Jde tedy o tematicky velice širokou publikaci, která sleduje situaci krajanů jak z historického hlediska, tak nově vzniklá témata spojená s krajany v zahraničí po roce 1989.¹⁰

V posledních letech vychází publikace zaměřující se na život krajanů v zahraničí, opírající se o terénní výzkumy v daných oblastech. Je to například kolektivní monografie

---

⁸ HEROUT, Václav. *Reemigrace Čechů z Chorvatska 1945-1949*. Daruvar: Jednota, 2010. ISBN 978-953-6607-54-9.

⁹ ČAPKA, František, Lubomír SLEZÁK a Jaroslav VACULÍK. *Nové osídlení pohraničí českých zemí po druhé světové válce*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2005. ISBN 80-7204-419-2.

¹⁰ BROUČEK, Stanislav a Karel HRUBÝ. *Češi za hranicemi na přelomu 20. a 21. století: symposium o českém vystěhovalectví, exulantství a vztazích zahraničních Čechů k domovu 29. - 30. června 1998*. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 80-7184-932-4.

Krajané: hledání nových perspektiv. Jednotlivé studie vycházejí z terénních výzkumů u českých krajanů v Bulharsku – obec Vojvodovo, Srbsku – Vojvodina, Texasu, na západní Ukrajině – volyňští Češi a v Chorvatsku. V úvodu je uvedena hlavní typologizace vystěhovalectví, řešena je náboženská migrace, sociálně-ekonomická migrace a emigrace z politických důvodů. Tyto migrační typy jsou zařazeny do jednoduchých období a vysvětleny pomocí příčin a důvodů, které vedly k odchodu ze země. U sledovaných oblastí je vždy uveden krátký historický kontext, který mapuje vývoj krajanického společenství. Důraz je také kladen na metodu orální historie, v díle proto můžeme nalézt ukázky výpovědí pamětníků.¹¹ Spoluautor této publikace etnolog Michal Pavlásek se nově věnuje chorvatským Čechům ve své studii v *Národopisném věštíku*, kde sleduje vzpomínky na migraci v rodinné paměti rovněž za využití metody orální historie.¹²

K etnologickým pracím lze řadit rovněž kolektivní monografii *Krajané – Po stopách Čechů ve východní Evropě*, vzniklou na základě stejnojmenného projektu, která mapuje aktuální situaci českých krajanů v zemích východní Evropy a v přehledu nechybí ani země bývalé Jugoslávie. Dílo zachycuje historii usazování Čechů v daných oblastech, počty krajanů, vývoj spolkového života a školství. V jednotlivých zemích se poté autoři zaměřují na důležitá města či obce s vysokým podílem Čechů nebo na místa s důležitým vlivem na kulturní život krajanů (v zemích bývalé Jugoslávie jde např. o Bělehrad, Češko Selo, oblast Daruvarska v Chorvatsku a další chorvatská županství, města Záhřeb či Sarajevo).¹³ Na tuto publikaci následně navazuje další kolektivní monografie, která fokusuje už Čechy v Chorvatsku.¹⁴

Českým krajanům, ale také reemigraci a osidlování pohraniční ČSR se ve velké míře věnují studie publikované v etnologickém časopise *Český lid*. Oblast reemigrace mapují například články *Reemigrace na severní Moravě a sjezd reemigrantů v Šumperku v roce 1949*¹⁵ nebo *Lidová architektura v severočeském pohraničí po roce 1945*, který je

---

¹¹ JAKOUBEK, Marek, Luděk JIRKA, Nela KRÁLOVÁ, Michal PAVLÁSEK a Jiří TŮMA. *Krajané: hledání nových perspektiv*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2015. ISBN 978-80-7465-151-9.

¹² PAVLÁSEK, Michal. „Češi si vždy vybrali správnou stranu.“ Rodinné generační vzpomínání krajanů v Chorvatsku a státní politika paměti. *Národopisný věštík* [online]. Praha, 2018, 35(2), 29-52 [cit. 2019-02-16]. ISSN 2571-0982. Dostupné z: http://www.narodopisnaspolecnost.cz/images/NV/NV_2018_2_web.pdf

¹³ KOKAISL, Petr a kol. *Krajané: Po stopách Čechů ve východní Evropě*. Praha: Za hranice - Společnost pro rozvojovou spolupráci při Provozně ekonomické fakultě ČZU v Praze, 2009. ISBN 978-80-254-5924-9.

¹⁴ KOKAISL, Petr, Lucie CHUDLAŘSKÁ a kol. *Češi v Chorvatsku*. Praha: Nostalgie, 2012. ISBN 978-80-905365-1-7.

¹⁵ SPURNÝ, František. Reemigrace na severní Moravě a sjezd reemigrantů v Šumperku v roce 1949. *Český lid*. Praha: Academia, 1983, roč. 70, č. 2, s. 85-92. ISSN 0009-0794.

doplněn o obrazovou přílohu *volyňští Češi – jugoslávští Češi ze života reemigrantů z Volyně a Jugoslávie*.¹⁶ Ve svých článcích se Čechům v Jugoslávii pak věnuje především etnografka Iva Heroldová. Zmínit lze studii *Volyňští Češi – jugoslávští Češi*¹⁷ nebo *Národopisná problematika novoosídlenického pohraničí*¹⁸ či *Výzkum české menšiny v Jugoslávii 1965-1967*¹⁹.

---

¹⁶ SCHEYBAL, Josef V. Lidová architektura v severočeském pohraničí po roce 1945, 1983. *Český lid*. 1983, roč. 72, č. 2, s. 93-102. ISSN 0009-0794.

¹⁷ HEROLDOVÁ, Iva. Volyňští Češi – jugoslávští Češi. *Český lid*. 1983, roč. 70, č. 2, s. 108-113. ISSN 0009-0794.

¹⁸ HERLODOVÁ, Iva. Národopisná problematika novoosídlenického pohraničí. *Český lid*. 1978, roč. 65, č. 4, s. 195-206. ISSN 0009-0794.

¹⁹ HEROLDOVÁ, Iva. Výzkum české menšiny v Jugoslávii 1965-1967. *Český lid*. 1969, roč. 56, č. 2, s. 79-86. ISSN 0009-0794.

4 Teoretická východiska

4.1 Migrace, reemigrace a koncept „cizince“ a „navrátilce“

Pojem migrace vychází z latinského slova *migratio*, přestěhování či stěhování. V sociálně vědním diskursu se migrace zabývá prostorovým přemísťováním osob. Zlom ve studiu migrace přinesla Chicagská škola v rámci níž se vědci, především na svém počátku fungování sociologické školy, zabývali evropskými imigranty v USA a procesy jejich integrace.²⁰ Další důležitou institucí zabývající se migrací byl Rhodes-Livingstone Institute, kde působili antropologové z Manchesterské školy, kteří prováděli výzkumy provedené v oblasti měděného pásu v dnešní Zambii.²¹

Obě „školy“ reagovaly na migraci jako součást vzniku moderních společností, které se konstruovaly v rámci transformace sociálních a ekonomických struktur, vyvolávající nejprve migraci z venkova do měst a následně z Evropy za oceán. Další vlny migrace přinesla také situace po druhé světové válce, kdy docházelo mimo jiné k přesunu lidí do jejich „mateřských zemí“ či nuceným migracím. V současné době hovoříme o „turbulentní migraci“, která je umožněna nárůstem světové mobility lidí. Lze rozlišit migraci mezinárodní (kontinentální či mezikontinentální) a interní (regionální či lokální). Migrace může být také dobrovolná nebo nedobrovolná. Existují dva typy nedobrovolné migrace, a to migrace vnucená či vynucená. Vnucená migrace stojí na nerovných politických vztazích mezi lidmi. Vynucená migrace může nastat např. v souvislosti s hladomorem, suchem a jinými environmentálními důsledky. Mimo jiné také můžeme hovořit o migraci dočasné a permanentní.²²

Na počátku 90. let 20. století zásadním způsobem ovlivňují teorie migrace nové pojmy „transnacionalismus“ a „transnacionální migrace“. Transnacionální migrace předpokládá, že novým trendem soudobých migračních procesů je vytváření „transnacionálních“ sociálních polí, které propojují původní a nová místa pobytu přistěhovalců. Transmigranti nadále udržují vztahy s místem původu a nezabývají se svých

---

²⁰ Za hlavní dílo lze považovat kolektivní monografii *Polský sedlák v Evropě a Americe* od Williama I. Thomase a Floriana Znaieckeho z 20. let 20. století.

²¹ ŠATAVA, Leoš. *Národnostní menšiny v Evropě: encyklopedická příručka*. Praha: Ivo Železný, 1994. ISBN 80-7116-375-9. s. 7-8

²² HENIG, David. Migrace. *AntropoWEBZIN* [online]. Plzeň: AntropoWeb, 2007, (2-3), 35-41 [cit. 2019-01-10]. ISSN 1801-8807. Dostupné z: http://www.antropoweb.cz/webzin/achive_old/webzin_2-3_2007/AntropoWEBZIN%202-3_2007.pdf. s. 35-41

původních identit. Vzniklé transnacionální sociální pole tedy propojuje místa nového a původního domova migrantů. V rámci teorie transnacionální migrace dochází také k proměně náhledu na národní identitu. Národní identita bývala vždy vnímána v souvislosti s teritoriálně ohraničenými domovinami. V dnešní době, v rámci procesu globalizace, můžeme sledovat nové formy v procesu začleňování migrantů a zároveň nové vnímání národní identity, jelikož jsou přistěhovalci mnohdy zakotvení v místních i příhraničních sociálních sítích. Ovšem ani v teoriích transnacionální migrace nepanuje jednoznačný konsenzus. Existuje mnoho interpretačních teorií a sporů, kde jedním ze zásadních témat je vymezení participace v rámci transnacionálních sociálních polí. Pohlíží-li se na ekonomické aktivity přistěhovalců, hovoří se o přímé závislosti na pravidelně a dlouhodobě udržovaných přeshraničních sociálních vazbách, které migrant udržuje v rámci transnacionálních migračních polí. Další interpretační strategie pohlíží na transnacionální praktiky v rámci participace na transnacionálních sociálních polích, jako otevřené pro další subjekty, které nemusí být přistěhovalci, ale nějakým způsobem ve svém sebepojetí vymezují příslušnost k imaginární komunitě transnacionálního sociálního pole. V antropologickém diskursu je transnacionální migrace pojímána z mnoha hledisek. Například je považována za součást globálního proudění, které vytváří etnická pole, nebo za hraniční prostor vícevrstevnatých identit. Teorie transnacionální migrace se mimo jiné zaměřují na procesy umožňující transmigrantům také transnacionální politickou či kulturní participaci. Transnacionální migrace odkazuje na případy deterritorializace, kdy je člověk doma „tady“ i „tam“, na rozdíl o vymístění, v jehož důsledku člověk není doma ani „tady“ ani „tam“.²³

K pojmu migrace se pojí další pojmy, jako jsou emigrace a imigrace, podle směru působení migrace, nebo také reemigrace a repatriace, které jsou zásadní pro tuto práci. Emigrace představuje vystěhování ven ze země, imigrace značí opačný proces, tedy přistěhování se do země. „*Emigrace je nucené či dobrovolné přestěhování do jiného místa, trvale nebo dočasně.*“²⁴ Reemigrace i repatriace znamenají navracení se zpět do původní země, rozdíl mezi těmito pojmy spočívá v tom, že repatriace se děje v součinnosti s vládou domovské země. Zdeněk R. Nešpor se k reemigrantům vyjadřuje následovně: „*reemigranti*

---

²³ SZALÓ, Csaba. *Transnacionální migrace: proměny identit, hranic a vědění o nich*. Brno: CDK (Centrum pro studium demokracie a kultury), 2007. ISBN 978-80-7325-136-9. s. 7-22; 117-118; 136

²⁴ PETRUSEK, Miloslav a kol. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-164-1. s. 255

jsou nositeli přinejmenším dvojí osobní a skupinové identity, svými subjektivními hodnotami jsou spjati jak s českou společností (často v idealizované podobě), tak se sociokulturním prostředím hostitelské země.²⁵ Dle Nešpora může jít o vztah natolik divergentní, že v některých případech vede až k hodnotovému střetu, který se následně nejvíce projevuje v ekonomicko-pracovní sféře. Za reemigranty lze považovat nejen osoby, které v průběhu života emigrovaly ze země, ale také jejich potomky, které s domovskou zemí pojí pouze původ jejich rodičů.²⁶ Tato situace nastala také v mnoha případech u reemigrantů z bývalé Jugoslávie, kteří toto území osidlovali již koncem 18. století a po druhé světové válce se jednalo již o několikátou generaci.

Osoby migrující na jiná místa se následně stávají „cizinci“ v novém prostředí. Konceptem „cizince“ se zabývá německý sociolog Alfred Schütz ve své eseji *The Stranger*.²⁷ Schütz se vyhýbá pojednání o procesu sociální asimilace, ale snaží z pohledu „cizince“ o vysvětlení situace prvotního střetávání se s novou domácí skupinou a interpretaci nových, pro cizince dosud neznámých, kulturních vzorců. Dle Schütze je cizinec osoba, která se snaží být trvale přijata nebo alespoň tolerována skupinou, do které vstupuje. Předpokládá také, že je pro něho toto prostředí neznámé a se členy skupiny neměl dosud žádný kontakt. Cizinec se po opuštění svého „domova“ stává tzv. člověkem bez historie a dle Schütze u něho dochází ke čtyřem typům ztrát. Cizinec se v novém prostředí musí potýkat se ztrátou statusu, porozumění, jednoty kulturních vzorců a také se ztrátou ovládnutí jazyka.²⁸ V případě reemigrace lze využít další Schützův koncept „navrátilce“. Oba pojmy budou rozebrány ještě v další kapitole. Vztáhneme-li oba tyto pojmy k řešené problematice reemigrace, tak při pohledu na migraci Čechů na území bývalé Jugoslávie hovoříme o cizincích, zatímco v rámci reemigračního procesu se tyto osoby staly navrátilci.

---

²⁵ NEŠPOR, Zdeněk R. *Reemigranti a sociálně sdílené hodnoty: prolegomena k sociologickému studiu českých emigračních procesů 20. století se zvláštním zřetelem k západní reemigraci 90. let*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2002. Sociological papers; SP 02: 4. ISBN 80-7330-017-6. s. 9

²⁶ Tamtéž, s. 10

²⁷ SCHÜTZ, Alfred. *The Stranger: An Essay in Social Psychology*. *American Journal of Sociology* 49, 1944, s. 499–507.

²⁸ KOSTLÁN, David. *Zůstal cizinec v sociologické teorii člověkem na okraji?*. In: ALIEVA, Dilbar a Miroslav TÍŽIK, eds. *Príspevok Alfreda Schütza k sociologickej teórii*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2012, s. 181-198. ISBN 978-80-7419-108-4. s. 184,186

4.2 Koncept domova a jeho percepce

S tématem migrace se úzce pojí pojem domova, který se fyzicky opouští, případně se konstruuje „nový“, „druhý“. Domov reflektuje u jednotlivců různé představy, každý z nás si pod tímto pojmem představí rozdílné aspekty života, rozličné soubory podnětů, které dle našeho cítění tvoří domov. Může v sobě zahrnovat mateřský jazyk, rodinu, blízké přátele, ale také lidové tradice či známá místa a mnoho dalšího. Obecně lze hovořit o určitém životním stylu, který v sobě zahrnuje vše, co považujeme za důležité a čeho si ve svém životě ceníme. Domov bude znamenat něco jiného pro člověka, který se do své domoviny vrací, stejně tak bude definice domova jiná pro člověka, který svůj domov nikdy neopustil, nebo pro toho, který je od svého domova daleko.²⁹

Jak již bylo zmíněno, domov můžeme chápat v několika různých významech. V rámci užšího vymezení domova, lze hovořit o místu, obydlí, vlastním pokoji, ve kterém žijeme a cítíme se bezpečně. Širší význam vnímá domov jako místo narození, rodiště. Toto místo může být místem nebo lokalitou, kde člověk žije, nebo se tam rád vrací. Nejširší pojetí pojímá domov jako domovinu, rodnou vlast a je spojováno především s opuštěním a odloučením se od toho to místa. Existují ještě další kontexty, v rámci kterých lze charakterizovat domov, například spirituální vnímání domova či globální vnímání země a vesmíru jako našeho domova. Pokud budeme na domov nahlížet v rámci dimenzionální perspektivy, můžeme vnímat tři základní typy. Těmito dimenzemi jsou environmentální, psychologická a existenciální. V rámci zaměření diplomové práce na reemigraci, je vhodné zaměřit se spíše na dimenzi environmentální, která v sobě zahrnuje mimo jiné ještě kulturní kontext. Kulturní kontext vyjadřuje vnímání domova jako vazbu na rodný kraj, tradice, zvyky, jazyk, generační kontinuitu. Takový domov je tedy chápán jako propojení s historickou pamětí, tradicemi, kulturou a jazykem.³⁰

S vnímáním domova jako domoviny či rodné vlasti, od které jsme z nějakého důvodu odloučeni, přichází otázka možnosti návratu. Lze předpokládat, že navrátilci bude z počátku domov připadat jiný, než si ho pamatuje nebo jak si celkové místo udržoval ve své paměti. Na rozdíl od cizince, navrátilce očekává, že se vrátí do prostředí, které důvěrně

---

²⁹ NEMCOVÁ, Renáta a Miroslav TÍŽIK. Navrátilce. In: ALIEVA, Dilbar a Miroslav TÍŽIK, eds. *Príspevok Alfréda Schütza k sociologickej teórii*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2012, s. 406-423. ISBN 978-80-7419-108-4. s. 406-410

³⁰ KOSOVÁ, Martina a kol. *Logoterapie: existenciální analýza jako hledání cest*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4346-2. s. 73-83

zná, ať už z uchovaných vlastních či sdílených vzpomínek, starých fotografií, nebo vyprávění. Stejně jako se může zdát navrátilci jiná jeho domovina jako prostor, tak stejně cizí na něho mohou působit i místní lidé. Stejně tak navrátilce či skupina navrátilců může působit cizí pro místní obyvatele. Tito lidé je mohou z počátku vnímat i nepřátelsky, proto můžeme říci, že návrat do rodné země nemusí být vždy pouze pozitivní zkušeností.³¹

Návrat domů je obvykle chápán jako cílevědomý a dočasný pohyb. Specifičnost tohoto pohybu spočívá v tom, že je cíleně směřován na místo původu. V mysli navrátilce vystupují normativní představy o domově, podle kterých není návrat domů jen návrat na místo původu, ale zahrnuje v sobě také znovunastolení stejných praktik, zkušeností a vztahů. Tyto představy ovšem neodpovídají skutečnosti a návrat domů se může stát problematickým. Alfred Schütz nastiňuje dva odlišné typy zkušeností v otázce začleňování se do místní společnosti. Hovoří o zkušenosti přistěhovalců a navrátilců. Přistěhovalci jsou osoby přicházející do společnosti, do níž nikdy nepatřili. Snaží se zde budovat novou existenci a velice dobře si uvědomují, že se pohybují v neznámém prostředí. Podle toho také přistěhovalci orientují své jednání. Navrátilci se oproti přistěhovalcům vrací do známého prostředí. Jelikož předpokládají, že toto prostředí důvěrně znají, orientují své jednání na vzpomínky. Vzpomínky a zkušenosti navrátilců lze v otázce pojetí domova považovat až za mytické.³²

Z pohledu navrátilce je domov považován za místo, odkud člověk vyrazil na svou cestu, ať už se jednalo o cestu dobrovolnou či nucenou. Domov má, v případě navrátilce, proto mnohem silnější význam v okamžiku, kdy o něj dotyčný přijde. Pokud opustíme domov, stává se toto místo výchozím bodem, do kterého se po nějaké době toužíme vrátit. Pro přistěhovalce značí domov spíše „cíl projektu“, který směřuje k vybudování budoucího domova na vybraném místě. Není ovšem vyloučeno, aby se výše zmíněné aspekty týkající se pojetí domova navrátilců a přistěhovalců nemohly propojovat a kombinovat. Nelze

---

³¹ NEMCOVÁ, Renáta a Miroslav TÍŽIK. Navrátilce. In: ALIEVA, Dilbar a Miroslav TÍŽIK, eds. *Príspevok Alfréda Schütza k sociologickej teórii*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2012, s. 406-423. ISBN 978-80-7419-108-4. s. 406-423

³² SZALÓ, Csaba. Domov a jiná místa/ne-místa formování kulturních identit. *Sociální studia* [online]. Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity, 2006, 3(1), 145-160 [cit. 2019-01-24]. ISSN 1803-6104. Dostupné z: https://journals.muni.cz/socialni_studia/article/view/5525/4623. s. 145,147

předpokládat, že domov jako „cíl projektu“ nebude vlastní navrátilcům, a že přistěhovalci nemohou sdílet metaforu místa návratu.³³

4.3 Média a konstrukce reality

Obrazy reemigrace a Československa jakožto bývalé vlasti/domova chorvatských Čechů jsou sledovány na stránkách dobového tisku. Odkrývána je tedy mediálně konstruovaná realita. Problematice médií a konstruktivistickému přístupu k procesu vytváření mediální reality se věnuje tato kapitola.

Slovo *medium* má původ v latině a v překladu znamená prostředek či zprostředkující činitel. Ve společenských vědách hovoříme o médiu komunikačním, které zprostředkovává nějaká poselství. Médium lze chápat ve smyslu již zmiňovaného komunikačního kanálu, ale také jako materiální nosič informací či jako přijatou informaci ve formě znaků. Média mají mimo jiné poměrně výrazný vliv na formování veřejného mínění.³⁴

Role médií, jakožto prostředníka v procesu výměny informací, může nabývat různých poloh. Média mohou reflektovat společenské dění, předkládat názory k diskuzi či rozšiřovat pohled na svět.³⁵ V souvislosti s rozvojem médií se měnila také společnost. Především v modernizačním procesu sehrála média důležitou roli. Společnost se v rámci modernizace mění z veřejnosti reprezentativní na veřejnost politickou neboli veřejnost občanů. Média vytvářela tzv. sociálně-komunikační prostor a napomáhala k rozvoji veřejné sféry. S existencí této veřejné sféry roste i důležitost periodického tisku, který se od 18. století stává nástrojem její funkčnosti a zároveň plní funkci určité instituce svobody projevu. Veřejností se v počátku rozumělo málo početná a spíše elitní skupina čtenářů. S postupem demokratizace moderních společností se rozsah veřejnosti zvětšoval a postupem času začala být veřejnost považována za synonymum obecně pojímané společnosti jako celku. Společně s veřejností a veřejným prostorem se objevuje představa, již zmiňovaného, veřejného mínění, které představuje omezený a manifestovaný soubor

---

³³ SZALÓ, Csaba. Domov a jiná místa/ne-místa formování kulturních identit. *Sociální studia* [online]. Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity, 2006, 3(1), 145-160 [cit. 2019-01-24]. ISSN 1803-6104. Dostupné z: https://journals.muni.cz/socialni_studia/article/view/5525/4623. s. 148

³⁴ POLÁKOVÁ, Eva, Lucia SPÁLOVÁ a Eva HÖFLEROVÁ. *Efektivní sociálně-mediální komunikace*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2008. ISBN 978-80-7368-567-6. s. 122,123

³⁵ DUBSKÝ, Josef, Karol MURDZA a Lukáš URBAN. *Sociologie médií a veřejného mínění*. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2006. ISBN 80-7251-234-X. s. 65-71

postojů, úsudků a soudů k určitým jevům. Veřejné mínění můžeme označit jako morálně zatížené názory a postoje.³⁶

Již od počátku prvních tištěných knih, letáků či pamfletů, je zde v rámci boje o svobodu tisku a práva autorů úzké spojení s demokratickými politickými svobodami a toto spojení přetrvává dodnes. Novinový tisk můžeme rozdělit do tří základních typů. Jedná se o politický a stranický tisk, seriózní tisk a bulvární tisk. Dalším sektorem zahrnujícím novinový tisk jsou místní a regionální náklady, které na základně jejich rozmanitosti nelze zařadit pod jeden určitý typ.³⁷ Do této specifické kategorie můžeme zařadit také menšinový tisk. Právě ten hrál v minulosti důležitou roli a jeho prostřednictvím byly šířeny myšlenky a zásadní informace týkající se krajanského života. Některé minority si svá periodika udržely dodnes, ačkoliv moderní doba s sebou nese mnoho nových technologií a tlačí dříve tradiční zdroje informací do pozadí. Samotné noviny se ovšem staly skutečným prostředkem masové komunikace až ve chvíli, kdy si je mohlo dovolit koupit větší množství osob, a to bez ohledu na společenský/sociální status. Tímto milníkem byl rok 1833, kdy v New Yorku začaly vycházet noviny New York Sun, které se daly pořídit za šesták. Tisk se jako uznávaná forma komunikace, která zasahuje celou společnost, etabloval na konci 19. století.³⁸ Vývoj tisku nepodpořily pouze společenské procesy, ale značný vliv měly také změny v technologiích tisku, díky kterým došlo k větší efektivitě výroby a distribuce tiskovin.³⁹

Koncem 30. let 20. století se začíná používat pojem „masová komunikace“. Zaměříme-li se na samotné slovo masa, můžeme upozorovat, že užívání toho pojmu obvykle vyvolávalo negativní emoce. Masa jakožto asociace k prostému lidu, který byl vnímán jako nevzdělaný či omezený, ve společnosti obvykle převládá. Jako vždy nelze na pojem nahlížet pouze negativně. Například v rámci socialistické tradice lze masa spojovat s představou síly a solidarity pracujících lidí. Pojem jako takový je ovšem sociálním konstruktem. Dle Raymonda Williamse „žádné masy neexistují, existují jen způsoby, jak se

---

³⁶ JIRÁK, Jan a Barbara KÖPPLOVÁ. *Masová média*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-466-3. s. 46-101

³⁷ MCQUAIL, Denis. *Úvod do teorie masové komunikace*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-338-3. s. 35-43

³⁸ POLÁKOVÁ, Eva, Lucia SPÁLOVÁ a Eva HÖFLEROVÁ. *Efektivní sociálně-mediální komunikace*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2008. ISBN 978-80-7368-567-6. s. 128,129

³⁹ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3028-8. s. 13-15

na lidi dívat jako na masy.“⁴⁰ Masová komunikace je tedy vedena odesílateli (médií) k velkému množství více či méně anonymních spotřebitelů.⁴¹

John B. Thomson ve svém díle připomíná, že označení „masová komunikace“ není vždy úplně vhodné. Dle Thomsona toto označení vyvolává představu obrovského obecnstva, jehož počty dosahují tisíců až milionů jedinců. Tato podmínka může být splněna jen u některých populárních mediálních produktů současnosti, nelze takto ovšem hodnotit veškeré mediální produkty. Pojem „masová komunikace“ je dle jeho názoru zavádějící. V minulosti, kdy byl periodický tisk teprve v počátcích a také u některých současných odvětví mediálního průmyslu, lze publikum/odběratele považovat za malé a specializované. Pojem „masový“ by se tedy neměl chápat pouze jako ukazatel množství. *„Důležitým poznatkem o povaze masové komunikace není to, že nějaké určité množství jedinců přijímá příslušné produkty, ale spíše to, že tyto produkty jsou v zásadě dostupné obrovskému množství velmi rozdílných příjemců.“*⁴²

Média mohou být pro většinu lidí zdrojem uvědomování si společné historie, nebo také sounáležitosti s určitou společenskou či kulturní skupinou. Pomocí médií se mohou uchovávat vzpomínky, díky nimž si lze udržet a pěstovat vlastní identitu. Zároveň jsou také zdrojem norem, standardů a modelů ve společnosti a částečně vytváří společenskou realitu. Média tedy ovlivňují kolektivní paměť a historické vědomí určitých skupin. Mohou se stát zdrojem obrazů o minulosti, pečovat o představu o společné minulosti, původu a sdílené zkušenosti/osudu. Tyto představy se skrze média šíří v dané skupině obyvatelstva (i transgeneračně), čímž se posiluje jednota, skupinová paměť a identita. Při promýšlení skupinové paměti je nutné zmínit koncept kolektivní paměti francouzského sociologa Maurice Halbwachse, který na paměť pohlíží skrze koncept sociálních rámců. Tyto rámce jsou vytvářeny lidmi žijícími ve společnosti a paměť se pomocí těchto rámců konstituuje. Zároveň tyto rámce označuje jako sociální rámce paměti, v nichž je konstituována naše paměť, ta se v těchto rámcích také reprodukuje a funguje. Mimo jiné tyto rámce fixují a vyvolávají naše vzpomínky. Právě tyto rámce určují významnost konkrétních vzpomínek.

---

⁴⁰ MCQUAIL, Denis. *Úvod do teorie masové komunikace*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-338-3. s. 65

⁴¹ Tamtéž, s. 60-67

⁴² THOMPSON, John B. *Média a modernita: sociální teorie médií*. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0652-6. s. 26-31

Dle Halbwachse má kolektivní paměť vlastnost neustálé rekonstrukce.⁴³ Jan Assmann hovoří v rámci kolektivního vzpomínání o paměti komunikativní a kulturní. Komunikativní paměť v sobě nese vzpomínky vztahující se k nedávné minulosti. Tyto vzpomínky sdílíme se svými současníky. Zařadit sem můžeme například generační paměť. Ta vzniká a zaniká s časem, tedy zaniká se svými nositeli. V rámci generační paměti lze uchovávat vzpomínky vázané na rodný domov. Ten se nám s odstupem času může zdát více idylický a tento pocit se může stupňovat, pokud se třeba nacházíme v těžkých životních situacích či nepohodlí v zemi, kde zrovna žijeme. Díky takovým vzpomínkám a vyprávěním lze u některých jedinců vzbudit zájem o svou domovinu a tím je motivovat k „návratu“. Kulturní paměť má, na rozdíl od té komunikativní, své specifické nositele, je vždy přenesena do prostoru a nějakým způsobem ztělesněná.⁴⁴ Prostředníkem kulturní paměti se může stát i námi sledovaný tisk. Lze tedy konstatovat, že nám média zprostředkovávají rozmanité informace, díky nimž se utváří kontakt se současnou i minulou společenskou realitou, kterou obdobně jako mediální realitu nahlížíme z pozice sociálního konstruktivismu.⁴⁵

Sociální konstruktivismus rozpracovávají sociologové Peter L. Berger a Thomas Luckmann, kteří o společnosti přemýšlí jako o objektivní skutečnosti zároveň vytvářenou činnostmi subjektivního významu. Společnost lze podle tohoto předpokladu vnímat dvojitým způsobem, a to ve smyslu objektivní skutečnosti i ve smyslu subjektivního významu. Společnost neboli sociální realita je z tohoto pohledu výtvorem člověka, zároveň je ovšem objektivní realitou a člověk sám je výtvorem společnosti. Objektivní sociální realita vzniká prostřednictvím vztahu člověka a jeho prostředí, tento vztah je otevřený, jelikož člověk je determinovaný prostředím. Prostředím je myšleno nejen prostředí přírodní, ale také prostředí sociální. Sociální řád existuje a utváří se pomocí čtyř procesů. Těmito procesy jsou externalizace, institucionalizace, objektivace a legitimizace.⁴⁶

---

⁴³ ŠUBRT, Jiří, Nicolas MASLOWSKI a Štěpánka LEHMANN. Maurice Halbwachs, koncept rámců paměti a kolektivní paměti. In: MASLOWSKI, Nicolas, Jiří ŠUBRT a kol. *Kolektivní paměť: k teoretickým otázkám*. Praha: Karolinum, 2014, s. 3-30. ISBN 978-80-246-2689-5. s. 3-30

⁴⁴ ASSMANN, Jan. *Kultura a paměť: písmo, vzpomínka a politická identita v rozvinutých kulturách starověku*. Praha: Prostor, 2001. Obzor. ISBN 80-7260-051-6. s. 46-53

⁴⁵ MCQUAIL, Denis. *Úvod do teorie masové komunikace*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-338-3. s. 93-95

⁴⁶ KUBÁTOVÁ, Helena. *Sociologie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009. ISBN 978-80-244-2315-9. s. 177,178

Nelze ovšem tvrdit, pokud hovoříme o fenoménu společnosti, že tyto složky po sobě následují. Spíše utvářejí společnost společně. „*Být součástí společnosti, znamená podílet se na její dialektice.*“⁴⁷ Člověk existuje ve vztahu ke svému prostředí, prostřednictvím externalizace si utváří určitý vzorec činností, který se stane zvykem. Vzniknou tzv. vzorce chování, díky kterým odpadá rozhodování se v každodenním životě mezi mnoha možnostmi. Z těchto vzorců chování vzniknou prostřednictvím institucionalizace instituce, které reflektují určitá pravidla. Instituce spojuje typ činnosti s typem situace a určitým typem vykonavatele této činnosti. Proces institucionalizace je završen předáním institucí dalším lidem, tím dochází k vytvoření historických institucí, které mají objektivní charakter. Objektivace představuje proces, kdy externalizované a institucionalizované produkty lidské činnosti získávají objektivní povahu. Člověk tedy vytváří sociální realitu a tato realita zpětně ovlivňuje svého tvůrce. Zde je důležité zmínit ještě funkci internalizace, která se děje pomocí socializace. Tato funkce je také velmi důležitá pro vznik sociální reality. V rámci tohoto procesu člověk přijímá subjektivní a objektivní realitu. Subjektivní realita se vymezuje pomocí identity, objektivní realitou je myšlen sociální svět. Berger s Luckmannem následně rozlišují dva druhy socializace, primární a sekundární. Primární socializací prochází jedinec v období dětství a stává se tak členem společnosti. Primární socializace předchází sekundární, která značí nabývání vědění nutného pro konkrétní sociální role.⁴⁸

Walter Lippmann upozorňuje, že teprve při ohlédnutí se zpět, zjistíme, jak nepřímou známe prostředí, kde žijeme. „*Uvědomíme si, že informace o našem prostředí se k nám dostávají někdy rychle, jindy pomalu, ale že se vším, co je podle našeho přesvědčení skutečným obrazem, zacházíme, jako by to bylo samotné prostředí.*“⁴⁹ Lippmann také hovoří o přizpůsobování se člověka na úrovni společenského života jeho prostředí pomocí fikcí. Fikcí zde není myšlena lež, ale určitá představa o prostředí, kterou si lidé ve větší či menší míře utvářejí sami. Tyto fikce mají velice široký rozsah a jejich působení může mít jakýkoliv stupeň věrnosti. Důvodem vytváření takových fikcí je šíře skutečného prostředí, jeho komplexnost a pomíjivost. Člověk musí v takovém prostředí jednat a žít, proto je pro

---

⁴⁷ BERGER, Peter L. a Thomas LUCKMANN. *Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii vědění*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999. ISBN 80-85959-46-1. s. 128

⁴⁸ KUBÁTOVÁ, Helena. *Sociologie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009. ISBN 978-80-244-2315-9. s. 178-182

⁴⁹ LIPPMANN, Walter. *Veřejné mínění*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0939-3. s. 13

něho nutné zformulovat si toto skutečné prostředí do jednoduššího modelu, aby byl schopný ho zvládnout. Vše, co člověk v životě činní, není založeno na zaručených znalostech, ale stojí na obrazech, které si sám vytvořil, nebo mu byly předány.⁵⁰ „*Představa o světě v každém konkrétním okamžiku tak určuje, co budou lidé dělat. Neurčuje však, čeho dosáhnou. Určuje jejich snažení, jejich cítění a naděje, nikoli jejich úspěchy a výsledky.*“⁵¹

Dle Lippmanna si lidská mysl chtě nechtě musí z nepřeberného množství informací, kterých je kolem nás na celém světě a v rámci běžného života mnoho, vybírat, kategorizovat a generalizovat. Jako lidé máme ve zvyku vybírat si ty informace a stereotypní představy, které máme zažité z naší kultury. Uspěchanost a různorodost dnešního světa tomu jen přidává. V rámci úspory času zaznamenáváme pouze ty rysy, které si spojíme s dobře známým a zbytek obrazu si doplníme pomocí stereotypů.⁵² „*Stereotypy jsou uspořádaným, více či méně konzistentním obrazem světa, kterému jsme přizpůsobili naše zvyklosti, preference, schopnosti, pohodlí a naděje. Nemusí být dokonalým obrazem, ale je to obraz světa, na nějž jsme se adaptovali.*“⁵³

Jde tedy o zjednodušené představy komplexní reality, na jejichž re/konstrukci se výrazně podílejí i média. Se stereotypy jsou úzce svázány předsudky, které dle Gordona W. Allporta mají dvě základní charakteristiky, jimiž jsou citové zabarvení a ničím nepodložený úsudek. Budeme-li nahlížet předsudek negativně (jako že je možné hovořit o pozitivním předsudku stejně jako v případě stereotypu), můžeme jej definovat jako „*odmítaví až nepřátelský postoj vůči člověku, který patří do určité skupiny, jen proto, že do této skupiny patří, a má se tudíž za to, že má nežádoucí vlastnosti připisované této skupině.*“⁵⁴ Předsudky se většinou projevují nějakou akcí. V rámci charakteristiky se rozlišuje několik stupňů nepřátelských akcí, kterými jsou osočování, vyhýbání se, diskriminace, fyzické napadání a vyhlazování jako nejvyšší stupeň.⁵⁵ Jak již bylo zmíněno, osoba, která se rozhodne pro návrat do staré vlasti, ale stejně tak osoba, která se ze své domoviny rozhodne odejít, se může v novém místě přesídlení setkat s negativními reakcemi. Starousedlíci nemusí nově příchozí vnímat kladně. Často tak konají podle svých

---

⁵⁰ LIPPMANN, Walter. *Veřejné mínění*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0939-3. s. 21,22,29

⁵¹ Tamtéž, s. 29, 30

⁵² Tamtéž, s. 71-90

⁵³ Tamtéž, s. 84

⁵⁴ ALLPORT, Gordon Willard. *O povaze předsudků*. Praha: Prostor, 2004. ISBN 80-7260-125-3. s. 38, 39

⁵⁵ Tamtéž, s. 46-47

nepodložených představ například o chování, vzdělanosti či jiných vlastnostech přistěhovalců. Jejich chování je ovlivněno předsudky a stereotypizací těchto nově příchozích osob.

5 Empirická část

5.1 Emigrace Čechů do oblasti jihovýchodní Evropy

Jihovýchodní Evropa se znovuosidlovala zejména po porážce a vyhnání Turků v 18. a 19. století. Lákadlem pro příchozí byla úrodná půda a menší daně.⁵⁶ Mezi novými přistěhovalci byli také Češi a Slováci. Do oblasti bývalé Jugoslávie se Češi dostávali zejména ve 20. letech 19. století, a to nejprve do oblasti Banátu, kde založili nové osady. Nejstarší českou osadou v Banátu je Češko Selo založené v roce 1837. Na území bývalé Jugoslávie vytvořili Češi tři jazykové ostrovy, kterými byly Chorvatsko, Vojvodina, Bosna a Hercegovina. Rozptýleně se Češi usadili také ve Slovinsku, Srbsku a na dalmatském pobřeží. Nejsilnější koncentrace českého vystěhovalectví vznikla kolem Daruvaru.⁵⁷

Češi v Jugoslávii byli především zemědělci, není proto divu, že pro ně nížinné území Slavonie, ležící na území dnešního Chorvatska a Srbska, táhnoucí se od řeky Ilovy v Chorvatsku až na území Bělehradu v Srbsku, byla lákavým místem pro život. První osadou ve Slavonii založenou Čechy, bylo Ivanovo Selo. Osada vznikla v roce 1826, kdy se zde usazovali zejména čeští řemeslníci a vojáci.⁵⁸

Pokud jde o slovenskou menšinu v Jugoslávii, ta měla své centrum především ve Vojvodině, kde Slováci zaujímali místo jedné z nejpočetnějších menšin. Vojvodina dnes tvoří autonomní oblast v Srbsku a slovenština je zde, stejně jako jazyky ostatních významnějších etnických skupin, uzákoněna jako další oficiální jazyk. Slovenská identita v oblasti Vojvodiny se zachovala především díky školství, spolkovému a kulturnímu životu. Slováci v této oblasti zároveň tvořili lépe situované obyvatelstvo s dobrou životní úrovní. Tento fakt se také projevil v reemigračních tendencích po druhé světové válce, kdy počet Slováků reemigrantů byl výrazně nižší než počet Čechů navracejících se do Československa ze Slavonie.⁵⁹

Do Jugoslávie se stěhovalo především sociálně slabší obyvatelstvo, které zde usilovalo o zlepšení svého ekonomického postavení. Emigranti odcházející na tento tzv.

---

⁵⁶ ZONA, Pavel. *Češi a Slováci v bývalé Jugoslávii a jejich zapojení do bojů ve II. světové válce a obnovy poválečného Československa*. Praha: Powerprint, 2018. ISBN 978-80-7568-078-5. s. 9

⁵⁷ BROUČEK, Stanislav. *Etapy českého vystěhovalectví*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky, 2003. ISBN 80-85010-54-2. s. 1-6

⁵⁸ ZONA, Pavel. *Češi a Slováci v bývalé Jugoslávii a jejich zapojení do bojů ve II. světové válce a obnovy poválečného Československa*. Praha: Powerprint, 2018. ISBN 978-80-7568-078-5. s. 10-13

⁵⁹ Tamtéž, s. 14-18

slovanský jih pocházeli z velké části z východních Čech. Příchodem Čechů se zvýšila agrotechnická úroveň zemědělství, Češi například na toto území přinesli první železné pluhy. Můžeme také pozorovat rozdíly mezi přistěhovalci, dle toho, v jakém období do Jugoslávie emigrovali. Osoby, které se přistěhovaly ve 20. a 30. letech 19. století, ještě nebyly zasaženy národním hnutím a měly zemské vědomí. Lidé přicházející koncem 19. století již byli ovlivněni českými národními snahami. Dle dostupných informací mělo žít v oblasti Chorvatsko-Slavonska 31 588 Čechů, z nich asi 14 769 sídlilo v župě Požega, v jejímž okrese Daruvar měli Češi dokonce tvořit 23 % obyvatel. Dále mělo být 1 300 Čechů ve městech, 1 157 v Dalmácii a dalších 446 na Istrii. V Bosně a Hercegovině se česká minorita objevila po r. 1878, dostala se sem migrací přímo z Čech, ale také druhotnou emigrací z Volyně. Roku 1910 bylo v Bosně a Hercegovině 7 095 Čechů. 66 % Čechů pracovalo v zemědělství, nejvíce bylo středních rolníků. Češi v Jugoslávii tvořili poměrně zámožnou skupinu a také se od místních odlišovali vysokou gramotností. Po roce 1900 ovšem dochází ke stagnaci počtu Čechů, především kvůli postupné kroatizaci.⁶⁰

5.2 Národnostní menšiny na území bývalé Jugoslávie

Bývalá Jugoslávie byla územím s pestrým etnickým složením. Problematika národnostních menšin proto byla vždy důležitou součástí všech státních útvarů, které na tomto místě existovaly. Období socialistické Jugoslávie je charakteristické modelem vícestupňové federace, který umožnil dvojí rozdělení etnických skupin. První skupinou byly národy, které měly v rámci federace svůj státní útvar a početně v něm dominovaly. Sem se řadili Chorvati, Srbové, Slovinci, Makedonci, Černohorci a od roku 1971 také Bosňáci. Druhou skupinu tvořila etnika, jejichž stát nebyl součástí jugoslávské federace. Kromě Čechů a Slováků lze do této skupiny zařadit například Bulhary, Itali, Maďary a další.⁶¹ Tato oblast byla typická silnými nacionalistickými tendencemi jednotlivých etnik a častými vzájemnými konflikty. Také jugoslávští komunisté se věnovali národnostní otázce. Ti z pragmatických a mocenských důvodů umožňovali národnostním menšinám rozvoj a emancipaci. Právě komunistická diktatura přispěla k pozastavení eskalace etnických rozporů mezi jednotlivými oblastmi. Koncept „jednoty a bratrství“ se stal určujícím

---

⁶⁰ VACULÍK, Jaroslav. *Češi v cizině 1850-1938*. 2. Brno: Masarykova Univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-4865-2. s. 47-54

⁶¹ Tamtéž, s. 13-18

prvkem socialistické Jugoslávie. Vnucovaná idea jediného jugoslávského národa ve spojení s diktátorským vedením země, spíše než komunistickou stranou její hlavní postavou Josipem Brozem Titem, uměle udržovala jakési zdání řešení národnostní otázky a společenské stability země. Až do konce 60. let minulého století bylo hlavním principem Titova vedení, v otázce národnostní politiky, důsledné dodržování stejného přístupu ke všem etnickým komunitám žijícím v Jugoslávii. Toto se týkalo i etnik, která v minulosti postihla násilná asimilace, nebo byla podrobena národnostní diskriminaci. Tím bylo i těmto skupinám umožněno realizovat svou národnostní emancipaci. Projevy rovnoprávnosti zaznamenala také oblast školství, kulturní či vydavatelská. Veškeré nacionalistické projevy vláda potírala. Represím se nevyhnuly ani jiné výraznější národní tendence.⁶² Centralizace moci pod Komunistickou stranu Jugoslávie zaručovala pouze formální suverenitu jednotlivých republik, přesto se režim snažil v rámci možností zajišťovat všem národům rovnoprávné postavení. Toto počínání jugoslávské vlády, ale nelze považovat za ideální řešení. Národnostní otázka se pouze marginalizovala nebo tabuizovala. Nacionalismus etnik, především těch s vlastním státním útvarem, nadále přetrvával. Tyto tendence také začaly vyvolávat již koncem 60. let 20. století silné etnické konflikty. Josip Broz Tito, považován za pilíř soudržnosti státu, zemřel v roce 1980 a zároveň s ním se zhroutil i dosavadní společenský systém.⁶³ Problematika národnostního složení území bývalé Jugoslávie je velice složitá a hraje zde roli i mnoho historických faktorů. Zásadní etnické konflikty se odehrávaly především mezi nejpočetnějšími etniky s vlastním státem, ostatní menší etnika, mohla z pravidel týkajících se menšin těžit. Vydavatelská činnost, podpora menšinového školství a pěstování kultury bylo jen přínosem pro udržování národnostního povědomí. Zároveň nedocházelo k nucené asimilaci, jako například v období vlády ustašovského režimu v Chorvatsku.

Činnost partyzánského antifašistického hnutí českých krajanů v Jugoslávii se po konci války ukázalo jako výhoda, která pozitivně ovlivnila postoj nového jugoslávského státu k této menšině. Aktivita českého a slovenského národa dokazovala podíl na obnově společného jugoslávského státu. Změna nastala na konci 40. let 20. století, když

---

⁶² PELIKÁN, Jan. *Národnostní otázka ve Svazové republice Jugoslávii: geneze - vývoj - perspektivy*. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-482-9. s. 5-12

⁶³ TEJCHMAN, Miroslav. Národnostní politika v bývalé Jugoslávii. In: KOCIAN, Jiří, Kateřina KRÁLOVÁ, Kamil PIKAL a kol. *Národnostní menšiny v socialistické Jugoslávii*. Sokolov: Flavia Viera, 2015, s. 19-28. ISBN 978-80-904954-3-2. s. 19-23

Československo podpořilo rezoluce Informbyra proti Jugoslávii. Pro Čechy a Slováky žijící na území Jugoslávie to sice neznamenalo přímé represe, ovšem vztah státu k nim se změnil. Především došlo ke změně struktury menšinového života. Například *Československý svaz* musel deklarovat větší účast Čechů a Slováků na budování nové Jugoslávie. Jugoslávská vláda, v návaznosti na krok učiněný Československem, chtěla posílit svou kontrolu nad československou minoritou v zemi. Jelikož krajanské spolky hrály nejdůležitější roli v utváření života skupiny, objevila se snaha včlenit je do oficiálních zájmových struktur a získat tak plnou kontrolu nad jejich činností. Mimo jiné vyvíjela vláda tlak na příslušníky menšin v otázce rezolucí Informbyra. Členové menšiny museli oficiálně odmítnout tyto rezoluce a podpořit sounáležitost s jugoslávskou politikou, což se také ve skutečnosti dělo, především prostřednictvím tisku nebo při nejdůležitějších tradičních slavnostech. Dále byl ze strany Jugoslávie vyvíjen tlak, aby krajané vstoupili do družstev a kolchozů. Lidé, kteří se v tomto konfliktu postavili na stranu Josifa Stalina, se dostávali do problémů a jugoslávský režim z toho vyvozoval důsledky. Ochlazení vztahů Jugoslávie s ostatními zeměmi východního bloku se tedy promítlo i ve vztahu k české a slovenské minoritě, a to především získáním větší kontroly nad životem skupiny a jejími kulturními činnostmi. Situace se začala uklidňovat po smrti Stalina v roce 1953. Největším přínosem pro československou komunitu v Jugoslávii bylo obnovení kontaktů s Československem, které výrazně pomáhalo jejímu kulturnímu rozvoji.⁶⁴

5.3 Literární činnost Čechů v Jugoslávii a časopis *Jednota*

Týdeník *Jednota* je český časopis vydávaný v chorvatském Daruvaru od roku 1946. Od počátku jeho založení je jeho hlavním úkolem informovat o činnosti *Svazu Čechů v Chorvatsku*⁶⁵, o působení českých krajanských spolků, menšinových rad a českých škol, jak uvidíme i dále. Zároveň se zaměřuje na vzájemné česko-chorvatské vztahy. V roce 1965 byla založena *Novinově vydavatelská instituce Jednota*, která se stala oficiálním vydavatelem týdeníku i dalších doplňkových periodik. Původním vydavatelem periodika byl *Československý svaz*. Společně s časopisem *Jednota* se v roce 1953 začal vydávat

⁶⁴ KOPŘIVOVÁ, Lenka. Češi a Slováci. In: KOCIAN, Jiří, Kateřina KRÁLOVÁ, Kamil PIKAL a kol. *Národnostní menšiny v socialistické Jugoslávii*. Sokolov: Flavia Viera, 2015, s. 33-44. ISBN 978-80-904954-3-2. s. 33-34

⁶⁵ Původní název zněl Československý svaz a od roku 1975 Svaz Čechů a Slováků v SR Chorvatsku. Až od roku 1993 je oficiálním názvem instituce Svaz Čechů v republice Chorvatsku. Aktivity a smysl organizace zůstává neměnný.

Český lidový kalendář. Od roku 1961 se pravidelnou součástí stala literární příloha *Studnice*, kde krajanští autoři mohli a stále mohou publikovat své práce. O rok později přibyl ještě *Přehled kulturních a historických, školských a literárních otázek*.⁶⁶ Vytvořením příloh redakce dokázala zabrat širší pole čtenářů. Zároveň příslušníci českého etnika získali možnost literární realizace, což mimo jiné vedlo k většímu zájmu o český jazyk a život komunity. Je zřejmé, že tyto kroky byly podnikány za účelem zaujmout, co možná největší spektrum osob, rozšířit tak povědomí o menšinové činnosti a tím určitým způsobem zajistit fungování časopisu. Menšinová vydavatelská činnost se vždy potýkala s problémy, především finančního rázu. Je problematické získat sponzory pro takto specifické noviny. Dalším problémem byl úbytek čtenářů, kteří také zásadním způsobem ovlivňovali obsah periodika, a to prostřednictvím svých dopisů a příspěvků. V souvislosti s úbytkem odběratelů se opět objevuje problematika finanční stránky. Bez pravidelných čtenářů, není možné menšinový tisk udržet a tento fakt si uvědomovala také *Jednota*. Také proto byl obsah tvořen tak, aby byl pro čtenáře zajímavý a zároveň měli prostor se k tématům vyjadřovat. Výše zmiňované přílohy byly zaměřeny zejména na starší generace.

V rámci úkolu generační transmise etnického a jazykového vědomí vznikl dětský časopis s příznačným názvem *Dětský koutek*. V minulosti byl kvůli nedostatku učebnic a českých textů využíván také jako čítanka při výuce českého jazyka. *Dětský koutek* fungoval a jeho funkce je i v současnosti stejná, na podobné bázi jako *Jednota* a její přílohy, akorát s důrazem na formu, která se zaměřovala na edukaci dětí. Úkolem dětského časopisu bylo přiblížit dětem český jazyk, informovat o událostech v životě menšiny a zároveň, podobně jako ve *Studnici*, uveřejňovat práce žáků českých škol.⁶⁷ Je zde patrné zacílení na mladší generace tak, aby si příslušníci českého etnika v Jugoslávii udržovali znalost jazyka, kultury a uvědomovali si již od útlého věku svou příslušnost ke skupině.

Historicky mají oba časopisy, *Jednota* i *Dětský koutek*, své předchůdce, na jejichž činnost navazují. Původním centrem kulturních aktivit české menšiny na území bývalé Jugoslávie, alespoň v úplných počátcích, byl Záhřeb. Právě tam v roce 1911 začala krajanská vydavatelská činnost. V období od roku 1911 až do první světové války zde byl vydáván *Český list*. V poválečném období se na stejném místě česká menšina znovu

---

⁶⁶ O nás: Jednota - Novinově vydavatelská instituce. *Jednota: Novinově vydavatelská instituce* [online]. Daruvar [cit. 2019-02-04]. Dostupné z: <http://www.jednota.hr/index.php/cz/onama>

⁶⁷ Tamtéž.

zorganizovala a založila *Československé listy*, které se staly iniciátorem spolkové činnosti Čechů v Jugoslávii. Silná organizace kolem *Československých listů* vyústila až ve snahy politické. Ukázalo se však, že menšina na takové snahy neměla dostatečnou sílu. Zároveň stál tento krok za zánikem samotného periodika. *Československé listy* nahradil v roce 1922 časopis *Jugoslávští Čechoslováci*, který byl vydáván v Daruvaru. Po okupaci Československa Německem v roce 1939 došlo ke změně jeho názvu na *Naše noviny* a v roce 1942 byla ukončena činnost časopisu, když ho postihl stejný osud jako všechny ostatní krajanské aktivity. V návaznosti na zmiňovaná periodika vznikl v poválečném období týdeník *Jednota*. První roky časopisu se nesly v duchu nejednotnosti obsahu. Neexistoval napevno určený program, ani rubriky. To bylo do značné míry ovlivněno obnovováním krajanské činnosti po válce a také měnící se situací v Jugoslávii a Československu.⁶⁸ Krajané si poměrně brzy uvědomili, že pro udržení etnické skupiny je nutné působit také na dětské čtenáře a už od mala v nich pěstovat pocit „češství“. Proto byl v roce 1925 založen předchůdce *Dětského koutku* časopis *Zornička*. Ten se vydával v češtině i slovenštině. Náklad časopisu byl ovšem velice drahý a jeho činnost byla po dvou letech ukončena. *Dětský koutek* byl původně pouze rubrikou v časopisu *Jugoslávští Čechoslováci*, od roku 1930 se rubrika začala vydávat na zvláštní listy a tím vznikl samostatný měsíčník.⁶⁹

Na stránkách *Jednoty* se vymezoval prostor pro českou literární tvorbu a vydavatelskou činnost v Jugoslávii tak, aby se čtenáři seznámili s historií krajanského tisku. Středem zájmu byla významná jubilea, ale také návrat do historie české tvorby nebo shrnutí aktualit. K příležitosti oslav spojených s výročí založení *Jednoty* či *Dětského koutku* byly vydávány speciální články o jejich činnosti v minulosti i současnosti a také zaslaná přání gratulantů. Mimo jiné se v souvislosti s oslavami často uskutečňovaly výstavy týkající se českého tisku na území Jugoslávie a střípků z historie. Příkladem byla výstava o rozvoji českého tisku, která byla otevřena v daruvarském *Českém národním domě* k patnáctému výročí českého menšinového tisku v socialistické Jugoslávii. Shrnutí zde bylo padesátileté období od roku 1911 do roku 1961. Součástí výstavy byla také krajanská tvorba, kterou tvořili kresby, obrazy, sochy, umělecké fotografie a malby

---

⁶⁸ MORAVCOVÁ, Ilona. *Obrázky z dějin českého menšinového školství v zahraničí*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2006. ISBN 80-7194-892-6. s. 165,166

⁶⁹ Tamtéž, s. 165, 166

zachycující život české menšiny v Jugoslávii. Výstavu doprovázela také slavnostní akademie.⁷⁰ Oslavovaným milníkem byly v roce 1966 dvacáté narozeniny týdeníku. Zde se projevil další rys spojený s oslavami různých výročí, kterým byl návrat k počátkům fungování a prvním číslovům časopisu. „*Pohled do minulosti nebyl v otázce dopisovatelů právě útěšný. Dnes po dvaceti letech se situace značně zlepšila. Ačkoliv i dnes jsou osady, kde nikdo nedovede nic napsat anebo ho nic nezajímá. Jsou však také jiné věci, které se zdají podivnými. Tak např. stále postrádáme zprávy z celé řady našich osad, odkud dříve těch zpráv bylo hodně, ač byly nepodepsané. Časy se mění, zda k lepšímu nebo k horšímu, to mohou říci jen ti čtenáři Jednoty, kteří ji čtou od prvního čísla a těch už je jen hrstka.*“⁷¹ Je jasné, že s vývojem časopisu a délkou jeho působení se logicky měnil i počet příspěvů. Nelze také předpokládat, že o krajanskou menšinovou činnost měly zájem všechny osoby spadající do této skupiny obyvatel. Někomu mohlo stačit pouze týdeník odebírat a nepotřeboval se zviditelňovat prostřednictvím otisknutých dopisů. Úbytek dopisovatelů byl také nasnadě a autor to ve svém článku vlastně i vyslovoval. V 60. letech 20. století již bylo velmi málo osob, které odebíraly *Jednotu* od roku 1946. Právě tyto osoby mohly být nejčastějšími dopisovateli a s jejich nižším počtem se snížil i počet zasílaných příspěvků. Jisté je také to, že *Jednota*, stejně jako jiné časopisy, se musela a musí potýkat s modernizací distribučních cest poskytujících informace. Rozhlas, televize a dnes zejména internet, které lidem přinášejí jednoduše spoustu informací, tlačí klasická periodika do pozadí. *Jednota* je příkladem specifické tiskoviny, která bude zajímavá pro konkrétní osoby se zájmem o českou menšinu a její činnost na území bývalé Jugoslávie. Počet jejích čtenářů bude záviset z velké části na tom, kolik osob takové informace vyhledává a také kolik osob se ztotožňuje s českou menšinovou identitou a bude si toto povědomí chtít udržet, což se může projevit například prostřednictvím finanční podpory menšinového tisku.

Pro odběratele *Jednoty*, byl týdeník velice důležitý. Alespoň tak to zobrazovaly některé zveřejňované rozhovory. Příkladem byl výrok bývalého pracovníka Besedy v Daruvaru: „*Jednotu odebírám a čtu od počátku. Nyní, když už nežiji v Daruvaru, zřídka slyším českou řeč, a tak je mi Jednota tím milejší.*“⁷² *Jednota* měla velkou

---

⁷⁰ b-b. Oslaveno 15. výročí českého menšinového tisku v socialistické Jugoslávii. *Jednota*, 1961, s. 3.

⁷¹ J. M. První spolupracovníci *Jednoty*. *Jednota*, 1966, roč. 21, č. 22, s. 10.

⁷² MILDE, V. K dvaceti letí *Jednoty*. *Jednota*, 1966, roč. 21, č. 23, s. 9.

hodnotu především pro starší čtenáře, kterým byly tímto způsobem zprostředkovávány informace z krajaňských osad a života dalších členů české komunity v Jugoslávii. „Ba i v samotném Daruvaru mezi učitelí byl rozhovor o našem listě *Jednotě* a zjistil jsem, že když dostanou *Jednotu* nejdříve hledají a čtou rubriku *Z krajaňského života*.“⁷³ Tento zájem zejména o aktivity týkající se české menšiny může být způsoben i faktem, že spousta informací například o Československu či jiných zprávách uveřejňovaných v *Jednotě*, se dala získat i z jiných jugoslávských periodik nebo rozhlasu. Střípky z životů ostatních Čechů bylo jistě nejspolehlivější získat prostřednictvím krajaňského listu. *Jednota* tedy fungovala i jako jakési pojítko mezi vzdálenými osadami a stmelovala tak svou činností život české menšiny a jejich pocit vzájemné sounáležitosti. *Bez jednoty nemohu být...*, to byl název dalšího článku, který potvrzuje důležitou roli časopisu v životě českých krajaňů. Článek se týkal dlouholeté odběratelky *Jednoty*, která týdeník posílala i svému bratrovi do Kanady. V dodatku jejího novoročního přání pro *Jednotu* uvedla: „*Jsem po operaci prvního oka a knihy zatím musím nechat na pokoji, abych oko příliš nevysilovala. Jednotu si však přesto každou přečtu. Bez novin nemohu být.*“⁷⁴

Z uvedených úryvků lze usuzovat, že *Jednotu* četli pouze osoby seniorského věku. To ovšem nemusí být pravda, i když s největší pravděpodobností pravidelnými dopisovateli byly osoby vyššího věku. Ve většině rozhovorů respondenti uváděli, že týdeník četla celá rodina. „*Jsem předplatitelkou našeho týdeníku už 25 let, mám doma už stokilové štosy Jednoty [...] Teď si Jednotu předplatila i dcera. Odebírám také Český lidový kalendář!*“⁷⁵ Předplatitelé nebyli pouze osoby žijící v Jugoslávii. Týdeník se zasílal také do Československa. *Jednota* uveřejňovala ceny předplatného, zvláště pro Československo a zvláště pro Jugoslávii. Délka předplatného byla standardně na čtvrtrok, půlrok nebo rok. Jakou důležitost přikládali *Jednotě* krajaňé žijící v Československu lze hůře hodnotit, jelikož ve sledovaném období nebyly uveřejňovány zprávy nebo rozhovory se čtenáři z Československa týkající se přímo týdeníku. O předplatné z Československa zájem byl, to dokládaly seznamy předplatitelů, ale také rubrika, kde se zveřejňovali čtenáři se zájmem o dopisování. V této rubrice měly osoby žijící v Československu hojné zastoupení. Také množství zasílaných dopisů ze „staré vlasti“ byl poměrně vysoký.

⁷³ MILDE, V. K dvaceti letí *Jednoty*. *Jednota*, 1966, roč. 21, č. 23, s. 9.

⁷⁴ sr. *Bez jednoty nemohu být...* *Jednota*, 1979, roč. 34, s. 11.

⁷⁵ BLÁHA, K. Zájem o události v rodném kraji. *Jednota*, 1989, roč. 44, s. 11.

Do *Jednoty* psali Češi z USA, Československa, ale také například z Polska nebo Austrálie. Pisatelé z Československa a Spojených států převažovali. Speciální skupinu následně tvořila korespondence, kterou vedl týdeník se svými odběrateli z Jugoslávie. Dopisy byly zdrojem informací o životě krajanů v zahraničí, některé vyjadřovaly pouze pozdravy nebo postřehy týkající se obsahu týdeníku, přinášely ovšem také zprávy o životě menšiny v Jugoslávii. Tyto dopisy tvořily důležitý zdroj informací a inspirací pro redaktory. Rubrika s žadateli o dopisování byla pravidelnou součástí časopisu. Zároveň byla od konce 70. let minulého století pravidelně vyhlašována soutěž dopisovatelů. Ta tvořila určitou snahu k přilákání nových přispěvatelů. V roce 1980 se jednalo o čtvrtý ročník této soutěže. Z uvedeného článku vyplynulo, že odměnou pro výherce byla kniha a více nespécifikovaný honorář za uveřejněnou práci. „*Nejlepší dopisovatelé získávají za svou novinářskou aktivitu na konci každého ročníku zajímavou knihu, samozřejmě kromě normálního honoráře za každou uveřejněnou práci.*“⁷⁶ Autorka ve svém sdělení cílila především na mládež, která se dle jejího názoru velice málo angažovala v zasílání příspěvků redakci. V některých žádostech o dopisování se vyjadřoval zájem o vzájemné výměnné pobyty, návštěvy nebo tazatel hledal konkrétní osobu. Obsah korespondence krajanů z Jugoslávie byl velice pestrý. Čtenáři *Jednoty* psali o zemědělství, vzpomínali na zahraniční návštěvy či uskutečněné kulturní akce, reagovali na články nebo jiné zveřejňované dopisy. Z toho vyplývá, že redakce byla na těchto přispěvcích z velké části závislá, a proto se snažila i pomocí soutěží tuto tradici udržet.

5.4 Spolková činnost Čechů v Jugoslávii

Čeští krajané se začali společensky organizovat až v druhé polovině 19. století. V roce 1874 vznikla *Česká beseda* v Záhřebu a na počátku 20. století také beseda v Daruvaru.⁷⁷ Při pohledu na spolkovou činnost Čechů v Jugoslávii musíme rozlišovat mezi spolkovými aktivitami ve městech a na venkově. Zatímco ve větších městech, například v Bělehradu a již zmiňovaném Záhřebu, existovalo několik spolků před první světovou válkou, spolková činnost v malých obcích se nerozvíjela stejně vysokým

---

⁷⁶ STAŇOVÁ, Jiřina. Vyhlášíme 4. ročník soutěže dopisovatelů. *Jednota*, 1980.

⁷⁷ Krajanské spolky. *Svaz Čechů v Republice Chorvatsku* [online]. [cit. 2019-02-11]. Dostupné z: <https://www.savez-ceha-rh.hr/index.php/cz/onas/historie/krajanske-spolky>

tempem. O spolkovou činnost na venkově se staraly tzv. *České besedy*, které nejprve existovaly jen v Daruvaru, Hercegovci a Prekopakře.⁷⁸

Je nutné podotknout, že v období před první světovou válkou nelze hovořit o československé kulturní spolupráci. Obě etnika fungovala nezávisle na sobě a tvořila svou vlastní organizační strukturu. Konec první světové války a vznik Československa v roce 1918 přinesl změny ve spolkovém životě obou komunit. České a slovenské etnikum v Jugoslávii, žijící doposud odděleně, se muselo vypořádat s ideou společného československého národa. Myšlenku sloučení českých a slovenských krajanských institucí zpočátku nesli nelibě především Slováci, kteří tou dobou měli mnohem bohatší kulturní a vzdělávací zařízení než Češi. Problematické bylo také koordinovat aktivity obou skupin a různé názorové proudy. Zastřešující organizací všech menšinových aktivit a sdružení se stal *Československý svaz* založený v roce 1921. Oficiálním sídlem Svazu byl sice Bělehrad, vytvořila se ovšem dvě neoficiální centra, a to v Záhřebu, kde působili chorvatští Češi a v Báčském Petrovci, vytvořeném vojvodinskými Slováky. Ke sblížení obou etnik došlo v důsledku německé okupace Československa na konci třicátých let 20. století.⁷⁹ Toto sblížení netrvalo dlouho, neboť rozdělení Jugoslávie v roce 1941 a vznik tzv. Nezávislého chorvatského státu⁸⁰ v čele s ustašovským fašistickým režimem přineslo mimo jiné přerušení menšinových aktivit a znemožnění spolkového života národnostních menšin, což se dotklo také Čechů a Slováků.⁸¹

Tento stav trval až do konce druhé světové války. O udržování národního uvědomění v průběhu války se starali zejména členové partyzánského hnutí, a v této činnosti pokračovali také po jejím konci.⁸² Příslušníci české a slovenské menšiny se postupně zapojovali do protifašistického odboje ve Slavonii, jehož aktivita se začala silně projevat od roku 1942. Hlavními důvody vstupu Čechů a Slováků do slovanských praporů byly vazby na „starou vlast“, která v té době byla pod nadvládou Německa, a také

---

⁷⁸ MORAVCOVÁ, Ilona. *Obrázky z dějin českého menšinového školství v zahraničí*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2006. ISBN 80-7194-892-6. s. 163

⁷⁹ KOPŘIVOVÁ, Lenka. Češi a Slováci. In: KOCIAN, Jiří, Kateřina KRÁLOVÁ, Kamil PIKAL a kol. *Národnostní menšiny v socialistické Jugoslávii*. Sokolov: Flavia Viera, 2015, s. 33-44. ISBN 978-80-904954-3-2. s. 33-45

⁸⁰ Tento stát se rozkládal na značné části Chorvatska, Bosny a Hercegoviny a na části Srbska.

⁸¹ VÍŠEK, Zdeněk. Česká menšina v chorvatské Slavonii. *Listy: Dvoutměsíčník pro kulturu a dialog* [online]. 2013, (4) [cit. 2019-02-09]. Dostupné z: <http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=134&clanek=041310>

⁸² KOPŘIVOVÁ, Lenka. Češi a Slováci. In: KOCIAN, Jiří, Kateřina KRÁLOVÁ, Kamil PIKAL a kol. *Národnostní menšiny v socialistické Jugoslávii*. Sokolov: Flavia Viera, 2015, s. 33-44. ISBN 978-80-904954-3-2. s. 33-45

represe ze strany ustašovského Chorvatska.⁸³ V roce 1943 byla založena I. československá brigáda Jana Žižky z Trocnova, která sdružovala české a slovenské odbojové síly. V jeho čele stál od roku 1944 Josef Vojáček Taras, který po konci války odešel do Československa a velmi se angažoval v reemigračním procesu jugoslávských Čechů.⁸⁴ Partyzánské hnutí přispělo nejen k udržení menšinových aktivit, ale zároveň se jeho členové zásadně podíleli na jejich oživení. V duchu navázání na přetrženou tradici krajanského spolkového života v Jugoslávii se neslo celé poválečné období. Velký důraz byl kladen na menšinové školství.⁸⁵

Spolková činnost byla pro československou menšinu v Jugoslávii zásadní pro udržování a podporu kultury, jazyka a etnické identity. Jak již bylo zmíněno výše, vrcholnou organizací Čechů a Slováků v Jugoslávii byl od roku 1921 *Československý svaz*.⁸⁶ Jednalo se o nepolitický orgán, ve kterém se organizovali mimo československých příslušníků také Jugoslávci. Jeho úkolem bylo prostřednictvím různých odborů šířit českou kulturu a podporovat české školství.⁸⁷ Stejně jako ostatní menšinové instituce byla jeho činnost ukončena v roce 1941. V roce 1944 došlo v Daruvaru k jeho obnovení a Daruvar se tak stal oficiálním centrem české menšiny v Jugoslávii. Centrem slovenské menšiny zůstal srbský Báčský Petrovac.⁸⁸ Obě centra se vytvořila přirozeně na místech s největší koncentrací příslušníků etnické skupiny. Mezi další krajanské činnosti patřilo například zakládání tzv. *Národních domů*, které fungovaly jako střediska místního kulturního a osvětového života. Dále byly pořádány různé slavnosti či výroční akce. Spolkovou a

---

⁸³ ZONA, Pavel. Československá samostatná brigáda Jana Žižky z Trocnova v Jugoslávii – opomíjená součást protifašistického odboje. *Vojenské rozhledy* [online]. Brno: Univerzita obrany, 2019 [cit. 2019-03-11]. Dostupné z: <http://vojenskerozhledy.cz/kategorie/ceskoslovenska-samostatna-brigada-jana-zizky-z-trocnova-v-jugoslavii-opomijena-soucast-protifasistickeho-odboje>

⁸⁴ Josef Vojáček Taras. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001 [cit. 2019-01-11].

Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Josef_Voj%C3%A1%C4%8Dek_Taras

⁸⁵ KOPŘIVOVÁ, Lenka. Češi a Slováci. In: KOCIAN, Jiří, Kateřina KRÁLOVÁ, Kamil PIKAL a kol. *Národnostní menšiny v socialistické Jugoslávii*. Sokolov: Flavia Viera, 2015, s. 33-44. ISBN 978-80-904954-3-2. s. 33-45

⁸⁶ VACULÍK, Jaroslav. *Češi v cizině 1850-1938*. 2. Brno: Masarykova Univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-4865-2. s. 47-54

⁸⁷ MORA VCOVÁ, Ilona. *Obrázky z dějin českého menšinového školství v zahraničí*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2006. ISBN 80-7194-892-6. s. 164

⁸⁸ KOPŘIVOVÁ, Lenka. Češi a Slováci. In: KOCIAN, Jiří, Kateřina KRÁLOVÁ, Kamil PIKAL a kol. *Národnostní menšiny v socialistické Jugoslávii*. Sokolov: Flavia Viera, 2015, s. 33-44. ISBN 978-80-904954-3-2. s. 33-45

kulturní činnost Čechů v Jugoslávii můžeme tedy považovat za velice bohatou a pestrou.⁸⁹ Svaz v průběhu let prošel určitými změnami. Například po federativním uspořádání Československa v roce 1975 bylo změněno označení na *Svaz Čechů a Slováků v SR Chorvatsku*. V roce 1992 došlo k oddělení slovenských spolků a vytvoření *Maticе slovenské*, což vedlo k dalším změnám organizačního uspořádání Svazu a od roku 1993 je používán nový název *Svaz Čechů v Republice Chorvatsko*. Nové uspořádání funguje dodnes a zaměřuje se pouze na Čechy žijící v Chorvatsku a částečně také v Bosně a Hercegovině. „*Svaz Čechů je nestrannou organizací zaměřenou na pěstování a rozvíjení vlastní kultury, mateřského jazyka a uchování národní identity. Jeho činnost probíhá v jednotlivých sekcích – radách: školní, kulturně osvětové, divadelní, historické, informační a vydavatelské.*“⁹⁰ Kulturní centra a vytváření krajanských spolků převažovalo na území Chorvatska, Srbska, Bosny a Hercegoviny. Je to dáno počtem osob hlásících se k české národnosti, kterých bylo podle sčítání obyvatel v roce 1953, nejvíce právě v těchto oblastech. Ve Slovinsku, Makedonii nebo Černé Hoře byly počty Čechů ve srovnání s hlavními centry zanedbatelné a vyskytovaly se zde pouze malé skupinky příslušníků českého etnika.

Spolková činnost Čechů v Jugoslávii a krajanský život lze logicky sledovat také na stránkách časopisu *Jednota*. Zprávy z činnosti spolků v týdeníku měly zejména informativní charakter a přinášely například zprávy ze zasedání představitelů, o zajímavých výročí založení krajanských besed a informace týkající se oslav těchto výročí. Často se v některých sloupcích objevil také měsíční program činnosti spolku, kde se uváděla data hlavních akcí a zasedání. Fungovala rubrika „Z krajanského života“, která například v roce 1946 přinášela informace o konání schůze výkonného výboru Svazu, kde se projednávaly otázky vyslání delegace na sraz reemigrantů v Praze, otázky týkající se vydávání dětských časopisů či otevření české hospodářské školy v Daruvaru.⁹¹ Redakce se snažila přiblížit základní informace, důležité termíny, ale také chystané akce či změny všem krajanům, kteří o to měli zájem. Snažili se o otevřenost spolků a *Jednota* jednotlivým akcím věnovala plnou pozornost. Jelikož české besedy byly velice důležité pro kulturní

---

⁸⁹ MORAVCOVÁ, Ilona. *Obrázky z dějin českého menšinového školství v zahraničí*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2006. ISBN 80-7194-892-6. s. 164

⁹⁰ Československý svaz. *Svaz Čechů v Republice Chorvatsku* [online]. [cit. 2019-01-30]. Dostupné z: <https://www.savez-ceha-rh.hr/index.php/cz/onas/historie/ceskoslovensky-svaz>

⁹¹ Z činnosti Svazu. *Jednota*, 1946, 1(33), str. 3.

život a setkávání krajanů, bral se veliký zřetel na různá výročí s nimi spojenými. Nejdůležitějším jubileem bylo jejich založení. „*Je jasné, že nejvíce energie si letos vyžádá oslava 80. výročí Besedy.*“⁹² Takto zodpovědně krajané přistupovali k výročí *České besedy* v Prekopakře v roce 1987 a na valné hromadě byla organizace oslav postavena dokonce výše, než organizace divadelních představení a zábav či oprava kulturního domu.

Ve sledovaném období let 1946-1989 lze velice dobře pozorovat, jak bohatý kulturní život česká menšina v Jugoslávii vedla. Na stránkách *Jednoty* se velice často nachází zmínky o ochotnických divadlech, výročích založení krajanských kulturních spolků a o různých hudebních souborech. Uveřejňovány byly také rozhovory s Čechy v Jugoslávii, především s osobami, které tou dobou sami odebírali *Jednotu*. V neposlední řadě se velice často objevovaly zajímavosti z krajanského života v Jugoslávii, ať už se jednalo o střípky z dávné minulosti či věci týkající se současníků. Například rubrika „Ze starého alba krajanského života“, která pravidelně přinášela zprávy zejména v období 80. let minulého století, uveřejňovala vždy historickou fotografii a k tomu krátký vysvětlující text. Tato rubrika a jí podobné určitě velkým dílem přispívaly k oblíbenosti *Jednoty* zejména u starších čtenářů, kdy někteří z nich odebírali týdeník od jeho vzniku. Dále se o české krajany zabývala rubrika „Zajímavosti o význačných Čechách v Jugoslávii“, kde se představovaly různé osobnosti působící v rozličných oborech a jejich vliv na území Jugoslávie. Byla zde zmínka například o botanikovi Teodoru Soškovi, který působil v Srbsku a snažil se na bělehradské univerzitě zvelebit botanickou zahradu. Podobným stylem jsou představeni například učitel hudby a varhaník Jan Nepomuk Hummel, archeolog Václav Radimský či lékaři, kteří působili na území Jugoslávie po druhé světové válce.⁹³ Vyhledávání takových příběhů a osobností v řadách české menšiny, určitým způsobem vyjadřuje snahu šířit dobré jméno Čechů, jejich participaci v různých oblastech společenského života a tím přispívat k tvorbě lichotivého obrazu o této komunitě.

5.5 České školství v Jugoslávii

Obecné školství v Jugoslávii bylo upraveno zákonem z roku 1929, který povoloval zakládání pouze veřejných škol. Soukromé školy nesměly od roku 1929 vznikat, byly

---

⁹² stjá. Rok 1987 ve znamení 80. výročí České besedy i valná hromada důkazem aktivity spolku. *Jednota*, 1987.

⁹³ ŠTEKOVIĆ, Luka. Zajímavosti o význačných Čechách v Jugoslávii. *Jednota*, 1974, roč. 29, č. 35.

ponechány pouze ty, které existovaly již před vznikem zákona. Právním podkladem pro československé školství v Jugoslávii byla *Deklarace o školských a kulturních stycích Československé republiky s Královstvím Jugoslávie* z roku 1930. Vyučování na českých a slovenských školách se řídilo dle nařízení z roku 1928, kdy žáci prvních a druhých tříd měli výuku vedenou v mateřském jazyce, od dalších ročníků se „národní předměty“, kterými byly srbochorvatština, zeměpis a dějepis, vyučovaly v jazyce státním, ostatní předměty v jazyce mateřském. Rok 1929 přinesl změny, které určovaly, že od páté třídy probíhala veškerá výuka, kromě výuky českého jazyka, jen ve státním jazyce. Češi v Jugoslávii ovšem výuku ve státním jazyce mnohdy podporovali. Jelikož nebyla žádná česká střední škola, bylo pro české děti vhodné naučit se co nejlépe státní jazyk, kvůli možnosti dalšího studijního uplatnění.⁹⁴

Samostatným orgánem, který vznikl pro zakládání a organizaci českých menšinových škol na území Jugoslávie, byla *Maticе školská*. Další činností bylo pořádání jazykových kurzů, obstarávání českých učebnic či odborných knih, nebo také zařizování zájezdů českých dětí z Jugoslávie do Československa. Působení Maticе se v počátku zaměřovalo na oblast širšího okolí Daruvaru. Později se začaly zřizovat odbory při jednotlivých spolcích, které měly za úkol shánět finanční prostředky. Nejvíce úspěšné byly sbírky mezi krajany v USA. *Maticе školská* nepůsobila mezi Slováky, touto činností mezi slovenskými krajany se zabývala *Matica slovenská*. Po novém školském zákoně z roku 1929 byla činnosti *Maticе školské* převedena do Záhřebu a v Daruvaru zůstal jen její okrskový odbor.⁹⁵

V období od roku 1918 až do roku 1929, vznikaly na území Jugoslávie čtyři typy českých škol. České děti se mohly učit na českých soukromých školách, na školách doplňovacích, ve státních paralelkách, nebo ve školách okresních neboli kočovných. Soukromé školy do roku 1929 vznikaly především v oblastech, kde žil velký počet přistěhovalců. Z důvodu nízkého počtu českých vyučujících v Jugoslávii byli do krajanských škol posíláni také učitelé z Československa. Doplňovací školy fungovaly jako jakási nadstavba ke státní škole. Tento druh studia měl doplňovat znalosti v oblasti češtiny a pěstovat vlastenecké cítění u českých dětí. Počet žáků v těchto školách značně kolísal.

---

⁹⁴ MORAVCOVÁ, Ilona. *Obrázky z dějin českého menšinového školství v zahraničí*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2006. ISBN 80-7194-892-6. s. 109-111

⁹⁵ Tamtéž, s. 138-141

Hlavními důvody byla nepovinná docházka a také to, že vyučování zde se konalo po výuce na škole státní, což bylo velice časově náročné. České paralelní školy se zakládaly při státních školách. Učitelé museli být osoby hlásící se k české menšině, ale zároveň bylo podmínkou jugoslávské občanství. V paralelních školách neexistovaly žádné učební osnovy, rodiče si často stěžovali na velkou přetíženost dětí a také výuka byla pro učitele složitá, často neuměli pořádně český jazyk nebo museli vyučovat vysoký počet dětí. Okresní školy fungovaly na principu navštěvování nejzapadlejších koutů země, kde žili čeští krajané. Úkolem okresního učitele bylo během roku navštívit více vzdálených osad, kde měl u lidí budovat chuť učit se češtinu a zájem o kulturní život. Osnovy taktéž neexistovaly, program se upravoval na místě, dle možností. Po dvou letech ovšem docházelo ke stagnaci a postupem času byly tyto školy zrušeny úplně. Činnosti českých škol se stejně jako jiných menšinových aktivit dotkla předválečná situace v zemi a v roce 1941 je zastavena jejich činnost úplně.⁹⁶

Na české školství se obecně kladla velká pozornost. V roce 1936 byly v Jugoslávii čtyři státní školy s 226 žáky, deset paralelních tříd s 500 žáky, sedm českých soukromých škol s 537 žáky a deset českých doplňkových škol s 434 žáky.⁹⁷ Obnovení menšinového školství se následně stalo nejdůležitějším poválečným úkolem Čechů i Slováků. Obě skupiny si uvědomovaly zásadní roli vzdělávacích institucí při udržování národní identity a její předávání mladším generacím.⁹⁸

Jednota se samozřejmě na informace o školství velmi soustředila. Přinášela informace o výročních českých škol v Jugoslávii, informace týkající se učebnic, příruček, činnosti učitelů nebo články vysvětlující různá nařízení. V malém počtu se objevily rozhovory s krajaney, kteří vzpomínali na svá studia na české škole. V roce 1961 například vyšel článek informující o spolupráci na vydávání učebnic pro národnostní menšiny mezi republikami bývalé Jugoslávie. Článek poukazoval na to, že toto nařízení přinese snížení nákladů na učebnice, jelikož se knihy budou tisknout ve velkém nákladu. „*Nová opatření přispějí k dalšímu zvelebení vydavatelské činnosti v jazycích národnostních menšin.*“

---

⁹⁶ MORAVCOVÁ, Ilona. *Obrázky z dějin českého menšinového školství v zahraničí*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2006. ISBN 80-7194-892-6. s. 128-135

⁹⁷ VACULÍK, Jaroslav. *Češi v cizině 1850-1938*. Brno: Masarykova Univerzita, 2009, 189 s. ISBN 978-80-210-4865-2. s. 47-54

⁹⁸ KOPŘIVOVÁ, Lenka. Češi a Slováci. In: KOCIAN, Jiří, Kateřina KRÁLOVÁ, Kamil PIKAL a kol. *Národnostní menšiny v socialistické Jugoslávii*. Sokolov: Flavia Viera, 2015, s. 33-44. ISBN 978-80-904954-3-2. s. 33-45

V rámci této působnosti bylo dosud vydáno již asi tisíc učebnic.⁹⁹ Tento rok tedy přinesl pokrok v oblasti distribuce českých učebnic. Tento problém byl velice patrný v roce 1946 a na počátku poválečného období, kdy se články zmiňovaly o nutnosti sbírek a shánění učebnic a učebních pomůcek. Tato situace vychází také z toho, že krajanská činnost byla před válkou v roce 1941 zastavena a v roce 1945 se krajané opět snažili oživit menšinový život. Z článků je patrné, že české školy a školství obecně, bylo pro českou menšinu v Jugoslávii důležité. Článek z roku 1946 o schůzce českých učitelů v Daruvaru, podával informace o sbírce učebnic pro jugoslávské školy, která se konala v Čechách a vyjadřoval se k otázce učebnic s tím, že je to nejbolestnější otázka školství. Důležitost českého menšinového školství poté podtrhoval následující projev: „*Naše škola musí býti doktorem naší menšiny, který naslouchá každému tepu našeho národního života, musí býti na stráž a každou nepravdivost hned odstraniti, a nezdravý zjev hned amputovati. Naše škola nesmí jen učit děti, nýbrž i široké vrstvy národu v duchu velikého Tita, v duchu partyzánů a za vzorem naší slovanské matky, velikého Sovětského svazu.*“¹⁰⁰ V témže roce zveřejnila Jednota jakési zhodnocení školního roku 1945-46. Autor zde popisoval cílevědomou práci v oblasti školství v poválečné situaci a kladně hodnotil školní rok. Vracel se také k otázkám zápisu dětí do českých škol. Dle informací z článku se zvýšil počet českých dětí ve školách, což autor hodnotil kladně a zamýšlel se také nad otázkami, proč tomu v minulosti nebylo stejně. „*Smutnou pravdou bývalo, že někteří krajané nezapsali svých dětí do českých škol. Proč?*“ „*Mnozí ze strachu, že mu to snad bude soused Chorvat nebo Srb míti za zlé, druzí zase z obavy, že děti z českých škol nebudou přijati do gymnasia, atd.*“¹⁰¹ Tato skutečnost odráží informace, které se můžeme dočíst v soudobé literatuře zabývající se školstvím české menšiny v Jugoslávii, která se velice často vyjadřuje k fluktuaci dětí i vyučujících. Konec článku působil velice obrozenecky a vybízel Čechy k „vlastenectví“. „*Bud' me si vědomi, že budeme vždy více ceněni, budeme-li dobrými Čechy než-li špatnými Chorváty.*“¹⁰² Články s podobným nádechem se objevovaly i později, například v roce 1968 se opět probírala problematika menšího počtu žáků

---

⁹⁹ PS. Spolupráce mezi republikami ve vydávání učebnic pro národnostní menšiny. *Jednota*, 1961, roč. 16, č. 1, s. 5.

¹⁰⁰ Schůze českých učitelů v Daruvaru. *Jednota*, 1946, roč. 1, č. 2, s. 2.

¹⁰¹ V. P. Zápis do českých škol. *Jednota*, 1946, roč. 1, č. 16, s. 3.

¹⁰² V. P. Zápis do českých škol. *Jednota*, 1946, roč. 1, č. 16, s. 3.

v českých školách, možné důvody a snaha o motivaci rodičů, aby své děti do českých škol zapisovali, jelikož to mělo být jen ku prospěchu.¹⁰³

Jednota se mimo jiné zabývala otázkou národnostních menšin v Jugoslávii. Důvodem mohla být snaha o lepší informovanost čtenářů a poukázání na fakt, že Češi nebyli jedinou etnickou skupinou v zemi. Zároveň vyvstala nutnost informovat krajany s ohledem na zákon o školách národností, který plošně zasáhl všechny menšiny Jugoslávie. Tyto informace přinášely různé články, například *Kolik je škol v jazycích národností?*¹⁰⁴ či *Uplatňování zákona o školách národností.*¹⁰⁵

Československo podporovalo krajany v Jugoslávii a rozvoj jejich školství. Nejednalo se jen o finanční dary či poskytování učebnic a učebních pomůcek. Příkladem jiné spolupráce byla stavba panelové školy ve Skopje. Tuto školu s kapacitou pro 480 žáků darovala československá vláda jako doplněk pro 70 obytných montovaných budov. V rámci projektu na podporu Skopje.¹⁰⁶

Ačkoliv všechny zmiňované příspěvky v *Jednotě* považují studium na české škole přínosné pro české děti, můžeme předpokládat, že to nebyl jediný a nejdůležitější důvod, proč bylo školství takto vyzdvihováno. Vzdělávací instituce měli a mají velikou sílu ovlivňovat své žáky. Školy proto byly, a jistě stále jsou, a to nejen u českých krajanů, velice důležitým prostředníkem k šíření kulturního dědictví etnika. Prostřednictvím výuky bylo možné a velice jednoduché předávat vědomosti a informace o „staré vlasti“ mladším generacím a tím v nich vyvolávat pocit národní sounáležitosti s českou komunitou. Obecně platí, že většina národnostních menšin se postupem času začíná asimilovat a členů těchto skupin postupně ubývá. Školství se proto jeví jako nejefektivnější prostředek boje proti asimilaci, jelikož v zachování etnika v majoritním prostředí hraje mladá generace nejdůležitější roli.

---

¹⁰³ stj. Proč u nás chodí české děti do chorvatské školy?. *Jednota*, 1968, roč. 23, č. 39, s. 7.

¹⁰⁴ Kolik je škol v jazycích národností?. *Jednota*, 1980, roč. 35, s. 16.

¹⁰⁵ om. Uplatňování zákona o školách národností. *Jednota*, 1980, roč. 35, č. 22, s. 9.

¹⁰⁶ Škola pro Skopje z ČSSR. *Jednota*. Daruvar, 1964, roč. 19, č. 2, s. 2.

5.6 Český jazyk a jeho možnosti studia v Jugoslávii

V návaznosti na české školství v Jugoslávii je nutné zmínit také studium českého jazyka. Společný jazyk lze považovat za jeden z determinantů vymezující etnickou skupinu vůči těm „druhým“. Proto také čeština hrála důležitou roli v udržování národního povědomí a uvědomění si sounáležitosti s etnickou skupinou Čechů. Celkově je tato skutečnost patrná i z činnosti krajanských spolků v Jugoslávii. Vydavatelská činnost a české vysílání rozhlasu tomu bylo a je důkazem. Také samotný *Československý svaz* považuje za svůj cíl pečovat mimo jiné o mateřský jazyk. V *Jednotě* lze vymezit několik kategorií související s tématem českého jazyka. Setkat se zde můžeme s články zobrazujícími pořádání jazykových kurzů pro učitele, ale také pro veřejnost. Dále *Jednota* zveřejňovala seznamy českých knih, které bylo možné pořídit, nebo články týkající se pravopisu a významu slov. Upozorňovala také na vydávání knih a jazykových příruček souvisejících s českým pravopisem, sem lze zařadit například nový *chorvatsko-srbsko-český slovník* nebo publikaci *Tvarosloví jazyka českého*.

V otázce českého pravopisu byla snaha upozorňovat na některé změny v českém jazyce. V roce 1955 se například jednalo o změnu psaní předložek „s“ a „z“, nebo poukazovala na časté chyby, kterých se mohli krajané v češtině dopouštět. Vysvětlování významů českých slov měla v *Jednotě* za úkol rubrika „Učme se správně češtině“, kde bylo v průběhu sledovaného období probráno velké množství nejrůznějších českých slovíček. V roce 1967 otiskla *Jednota* příručku *Čech v Jugoslávii*. Jednalo se o turistický slovníček frází a pojmů. Byla to reakce na vysoký podíl turistů z Československa, kteří do Jugoslávie přijížděli na dovolenou. „Vzhledem na velký zájem českých turistů o jugoslávský Jadran, redakce Jednoty se rozhodla, že bude uveřejňovat rozmluvy v českém a srbochorvatském jazyce. Tak každý odběratel Jednoty získá malou příručku, která mu umožní správné dorozumívání v daných příležitostech.“¹⁰⁷

Jugoslávští krajané také měli možnost studovat na univerzitách v Československu nejrůznější obory. Zde se také odrazila znalost českého jazyka. Osoby, které měly zájem o toto studium, se nejprve přihlásily na konkurz vypsaný školní radou a pokud byly vybrány, mohly na doporučení školní rady odjet studovat do Československa. Občas se v *Jednotě* objevily rozhovory s těmito studenty zabývající se zejména jejich začátky studia a životem

---

¹⁰⁷ KRASKOVÁ, Žofie. Čech v Jugoslávii: Rozhovory s vysvětlivkami. *Jednota*, 1967.

v Československu. „*Netušila jsem, že to bude tak těžké, studovat v cizí řeči. Myslela jsem si, že češtinu slušně ovládám, ale tady se ukázalo, jaké mám mezery v e znalosti českého jazyka.*“¹⁰⁸ Takto hodnotila své první zážitky studentka psychologie v Praze.

Češtinu krajanů v Jugoslávii sledoval také švédský vědec Sven Gustavsson, zmiňuje se o tom jeden článek, který je shrnutím poznatků Gustavssona. Ten se podle zveřejněných informací zabýval vlivem chorvatštiny a srbštiny na český jazyk krajanů v Jugoslávii. Konstatoval, že žáky vyšších tříd základní školy v Daruvaru, na rozdíl od mladších dětí ve školce, silně ovlivňuje chorvatština. Tento vliv je podle jeho výzkumu patrný také na stránkách *Jednoty*. Po spolupráci se dvěma lektory češtiny, kteří ho upozorňovali na chyby v textu, přišel s výsledkem, že se v *Jednotě* objevovaly chyby pravopisné, morfologické a lexikální, nejvíce se však redaktoři dopouštěli chyb týkajících se větné skladby. To dle jeho názoru nejvíce svědčilo o stále větším ovlivňování češtiny většinovým jazykem. „*Autor při svých konstatacích vychází z četných příkladů, které našel na stránkách Jednoty a na základě těchto poznatků se domnívá, že se Čechům v Jugoslávii sotva podaří sledovat moderní češtinu, neboť vliv prostředí je silnější než snahy o zachování správného mateřského jazyka.*“¹⁰⁹ Vliv majoritního prostředí na jakoukoliv menšinu je nevyhnutelný a záleží také na politické situaci, ochoty většinové společnosti tolerovat jiné etnikum a samozřejmě také na snahách dané menšiny o udržení své kultury a zvyklostí. Češi žijící v prostředí, kde v běžném životě k dorozumívání používají hlavně chorvatštinu a česky hovoří v domácím prostředí a v rámci krajaňské komunity, jistě budou mít určité jazykové rezervy. Nic to ale nemění na tom, že česká menšina v Jugoslávii se o svůj jazyk snažila a snaží pečovat a předávat ho dalším generacím jugoslávských Čechů. Tento úkol si dala za cíl také v roce 1988 společně s úsilím o vydávání děl krajaňských autorů.¹¹⁰

Vzdělávání v oblasti českého jazyka se netýkalo pouze školou povinných dětí. Důkazem bylo pořádání jazykových kurzů pro učitele, kteří si díky těmto zkušenostem měli zlepšit svou jazykovou vybavenost, ale také získat více obecných informací o Československu. Od 7. do 16. července se v roce 1958 konal v Záhřebu první poválečný kurz českého jazyka, na kterém přednášeli jazykoví odborníci z Československa, se

---

¹⁰⁸ DONÁTOVÁ, Neda. Představujeme vám Jasnu Perovou z Virovitice, studentku I. ročníku psychologie na FFUK v Praze. *Jednota*, 1983, roč. 38, č. 27.

¹⁰⁹ J. M. Švédský vědec o naší češtině. *Jednota*, 1985.

¹¹⁰ vb. Péče o mateřský jazyk a krajaňskou tvorbu trvalý úkol. *Jednota*, 1988.

kterými *Jednota* následně dělala rozhovor. Ti pochválili organizaci kurzu a činnost lektorů z řad posluchačů, ale i posluchače samotné, jejich zápal a zájem o informace. Vyjádřili také podporu podobným kurzům v budoucnosti.¹¹¹ Také ohlasy samotných účastníků kurzu byly pozitivní. Dle jejich slov měl kurz veliký význam, i z toho důvodu, že mnoho učitelů nechodilo do české školy a mohli si tak lépe osvojit pravidla spojená s pravopisem, slovní zásobou atd. Kurz posluchačům přinesl mnoho nových poznatků. Panovala shoda, že by takových kurzů bylo potřeba více, pokud chtějí učitelé dělat dobře svou práci v rámci českých škol v Jugoslávii. Seminář byl zároveň velmi všestranný, nevěnoval se pouze gramatice, ale také například kultuře či umění.¹¹² *Jednota* sice uvádí, že po válce se na území Jugoslávie konali kurzy pro učitele, tento kurz v roce 1958 byl ovšem první, kdy přednášejícími byli kantoři z Československa, a tudíž měl pro komunitu velký význam. Nedostavili se na něj ovšem všichni učitelé, ač byly učiněny kroky k jejich informování a uvolnění ze škol. Nad tímto faktem *Jednota* v jednom ze svých článků vyjadřovala lítost. Obecně se ale kurz setkal s velkým úspěchem.¹¹³ Další důležitou událostí ve vzdělávání krajských učitelů byl v roce 1969 seminář konaný tentokrát v Československu. Důležitost se odrážela také v tom, že *Jednota* uveřejnila v příležitosti dvacátého výročí tohoto semináře speciální článek, který líčil také zážitky ze „staré vlasti“.¹¹⁴ Semináře českých učitelů se konali pravidelně, a to jak na území Jugoslávie, nejčastěji v Záhřebu nebo Daruvaru, tak v Československu. V *Jednotě* se mimo jiné objevují také zmínky o kurzech slovenského jazyka, fungujících na stejném základě jako kurzy češtiny.

5.7 Reemigrace/repatriace Čechů z Jugoslávie a jejich reflexe na stránkách časopisu *Jednota*

Pokusy o návrat krajanů do vlasti probíhaly již v období vzniku Československa v roce 1918. V této době byl ovšem nedostatek volných pracovních příležitostí, půdy a živností. Nebyly tudíž vhodné ekonomické předpoklady pro návrat většího počtu osob. Situace se změnila v roce 1945, kdy došlo k nucenému vysídlení Němců z Československa, a tím se vytvořilo místo pro nové obyvatelstvo. Místa, která byla

---

¹¹¹ Interview Jednoty s čs. vědci. *Jednota*, 1958, roč. 13, č. 30, s. 4.

¹¹² Jaké dojmy si naši učitelé odnášejí s kursu. *Jednota*, 1958, roč. 13, č. 30, s. 4.

¹¹³ MATUŠEK, Josef. K ukončení kursu českých učitelů. Neocenitelný význam prvního jazykového kursu. *Jednota*, 1958, roč. 13, č. 30, s. 4.

¹¹⁴ HEROUT, V. 20. výročí prvního poválečného semináře českých učitelů z Jugoslávie v Československu. *Jednota*, 1989.

Němcům odebrána, se také využívala pro umístění příchozích krajanů. Jako poslední velkou reemigrační vlnu můžeme považovat období po listopadu v roce 1989, kdy po sametové revoluci došlo k pádu komunistické moci v Československu. Zpět se tedy vrací především osoby, které byly nuceny kvůli režimu vlast opustit.¹¹⁵

V roce 1918 se dle údajů z dobové literatury vrátilo do vlasti asi 200 tisíc osob. Statistická příručka RČS uvádí, že v letech 1922-1930 reemigrovalo zpět do vlasti 60 tisíc osob. V období r. 1922–1. čtvrtletí r. 1927 z ČSR odešlo asi 222 766 osob. Ve stejné době oproti tomu reemigrovalo pouhých 37 118 osob. Za První republiky můžeme přístup státních orgánů k reemigraci považovat za laxní. Československá vláda navíc dávala přednost krajanům v zahraničí, díky nimž bylo možné lépe umisťovat československý export.¹¹⁶

Po roce 1945 žilo v zahraničí dle odhadů více než dva miliony osob, které se hlásily k české či slovenské národnosti. Převážná část žila v USA a zbytek, asi 900 tisíc, žilo v evropských zemích, zejména na území bývalé habsburské monarchie.¹¹⁷ Hlavní důvody reemigrace spočívaly v hospodářské sféře. Cílem bylo, aby se z ciziny vrátili ti krajané, kteří byli národně uvědomělí a politicky spolehliví. Pořizovaly se soupisy zájemců o reemigraci, zjišťovaly se osidlovací možnosti v Československu a v návaznosti na tyto činnosti měl být sestaven reemigrační plán. Realitou ovšem bylo, že pořadí návratu reemigračních skupin záviselo na výsledcích jednání Československa a zainteresovaných států, ze kterých se krajané měli vracet zpět do vlasti.¹¹⁸

Podle odhadů *Československého úřadu zahraničního*, žilo v roce 1945 na území Jugoslávie asi 50 tisíc Čechů a 80 tisíc Slováků. Postavení jugoslávské vlády k reemigraci Čechů a Slováků bylo spíše negativní, jelikož se jednalo o kvalifikované zemědělce a dělníky. Dalším faktorem, který negativně působil v průběhu reemigrace, byla nespokojenost s místem usídlení v Československu ze strany jugoslávských krajanů. Velkou roli v tomto bodě hrály místní orgány, které braly větší zřetel na příchozí z vnitrozemí. Jedním ze zádrhelů byla také nevyřešená otázka náhrady za nemovitý

---

¹¹⁵ VACULÍK, Jaroslav. *Poválečná reemigrace a usídlování zahraničních krajanů*. Brno: Masarykova Univerzita, 2002. ISBN 80-210-2818-1. s. 35-66

¹¹⁶ VACULÍK, Jaroslav. *Poválečná reemigrace a usídlování zahraničních krajanů*. Brno: Masarykova Univerzita, 2002. ISBN 80-210-2818-1. s. 35-66

¹¹⁷ Tamtéž, s. 9

¹¹⁸ VACULÍK, Jaroslav. *Začleňování reemigrantů do hospodářského života v letech 1945-1950*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2001. ISBN 80-238-7520-5. s. 13,14

majetek, nebo nedostatek osídlovacích možností na Slovensku. Jugoslávská strana navrhovala, že veškerý nemovitý majetek reemigrantů propadne ve prospěch jugoslávského státu. Na to ovšem československá strana nemohla přistoupit. Bylo proto doporučeno, aby ti občané, kteří mají zájem o reemigraci, žádali individuálně jugoslávské úřady o propuštění ze státní příslušnosti a následně po příchodu do ČSR žádali o československé občanství, jelikož individuálním propuštěním zůstával reemigrantům nárok na nemovitý majetek. Jugoslávské úřady se však snažily zpomalovat vyřizování těchto žádostí a hrozilo také, že osoby vlastníci nemovitý majetek nedostanou ve věci kladné vyjádření. K 15. březnu 1950 bylo na území Československa přibližně 5197 osob z Jugoslávie. Tento rok se také považuje za konec reemigrace zahraničních krajanů do Československa. Někteří reemigranti následně nebyli v Československu spokojeni a vraceli se zpět do Jugoslávie.¹¹⁹

Na reemigraci zahraničních Čechů zpět do „staré vlasti“ lze nahlížet různými způsoby. Dva z nich jde mezi ostatními při zjednodušení zdůraznit. Prvním je vize čistě národního státu představitelů tehdejší československé politiky, kteří skrze reemigranty chtěli umožnit rychlou rekolonizaci a poslovanštění pohraničí. Druhým důvodem byla snaha odměnit krajanů za účast v boji proti fašismu a nacismu za druhé světové války. Tito krajané měli mít přednostní právo v přidělování konfiskovaného majetku. V praxi to ovšem působilo jen zmatky a nedorozumění. V roce 1945 započalo vyjednávání o reemigraci Čechů a Slováků ze zemí bývalé Jugoslávie. Krajané se začali usazovat nejprve v Jiřicích a Mišovicích na Znojemsku a následně také v dalších obcích jižní Moravy. První vlnu reemigrace tvořili zejména členové I. československé brigády Jana Žižky z Trocnova v Jugoslávii a jejich rodiny.¹²⁰ Češi a Slováci většinou reemigrovali do Československa z hospodářských důvodů. Hospodářská úroveň a prosperita zemí odlišovaly od agrárně založených balkánských států. Svou roli sehrála také určitá idealizace poměrů v Československu, u některých jedinců se projevila hrdost na příslušnost k české a slovenské národnosti.¹²¹

---

¹¹⁹ VACULÍK, Jaroslav. *Poválečná reemigrace a usídlování zahraničních krajanů*. Brno: Masarykova Univerzita, 2002. ISBN 80-210-2818-1. s. 104-119

¹²⁰ ZONA, Pavel. *Češi a Slováci v bývalé Jugoslávii a jejich zapojení do bojů ve II. světové válce a obnovy poválečného Československa*. Praha: Powerprint, 2018. ISBN 978-80-7568-078-5. s. 63-81

Články zabývající se reemigrací Čechů z Jugoslávie na území Československa vydávala *Jednota* v období let 1946-1950. V roce 1950 byla reemigrace do Československa oficiálně prohlášena za ukončenou. Mezinárodní kontakt krajanů byl na stránkách periodika patrný i v následujících letech, a to zejména prostřednictvím korespondence. Předkládané zprávy se již nevěnovaly tématu reemigrace a měly spíše informační charakter o životě dopisovatelů. Reemigrační proces bylo možné na stránkách *Jednoty* sledovat z několika pohledů. Jednalo se o přímou reakci účastníků reemigrace nebo přihlížejících, dále také *Jednota* vydávala různá prohlášení a doplňující informace, zprávy o reemigračních transportech, ale také poznatky o situaci v československém pohraničí.

5.7.1 Dojmy krajanů z průběhu reemigrace zachycené v časopise *Jednota*

Jak bylo zmíněno výše, odběratelé týdeníku v některých případech zasílaly své názory a pocity spojené s reemigrací. Většina těchto příspěvků měla pozitivní zabarvení. Velice často byla Jugoslávie i Československo v dopisech popisovány jako rovnocenné země, a tudíž stejně vhodné pro život. Tyto názory na reemigraci byly zasílány do ankety, která byla cílena na reemigrační otázku. První příspěvek shrnoval názor krajana, který byl vyprovodit první reemigrační transport do Československa. Dopis nebyl podepsán, ani nebyl uveden věk pisatele, ale zmiňoval se o Jugoslávii jako o rodné zemi. Československo označoval jako „kolébku našich dědů“. O Jugoslávii hovořil následovně: „*A naše kolébka je zde! My jsme se zde narodili, prožili zde své dětství a záhy se lopotili s rodiči na zdejší hroudě, která nám proto k srdci přirostla.*“ [...] „*A snad proto, že to byla práce lopotná, vážíme si nesmírně té hroudy a těžko, velmi těžko, bychom se s ní loučili.*“¹²² Autor také vzpomněl na Ustašovce a odbojové zapojení Čechů a Slováků v průběhu druhé světové války. Otázku reemigrace považoval za velice složitou. Jelikož se dle něho střetávaly dva pocity, a to „bratrská láska vůči národům Jugoslávie“ s „citem ke kolébce předků“. Cítí ke „staré vlasti“ autor považoval za nejmocnější, vrozené a zděděné, z pohledu etnických teorií tedy primordialistické. Na konci svého příspěvku položil otázku: „*Jak se tedy*

---

¹²¹ VACULÍK, Jaroslav. Poválečná reemigrace balkánských Čechů. In: DOBROVSKÝ, Ivan, ed. *Studia Balkanica Bohemo-Slovaca. IV, (Příspěvky přednesené na IV. balkanickém sympoziu v Brně ve dnech 25. a 26. května 1994)* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 1995, s. 207-214 [cit. 2019-03-09]. ISBN 8021011580. Dostupné z: https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/122756/SpisyFF_304-1995-1_29.pdf?sequence=1

¹²² Krajané nám píší. *Jednota*, 1946, roč. 1, č. 8, s. 3.

*zachovat?*¹²³ Z uvedeného bylo patrné, že pocit sounáležitosti s českým národem byl u některých osob velmi silný, ale zároveň pro ně bylo nemyslitelné opustit místo jejich narození. V takových případech se projevil jiný přístup k vnímání domova než u účastníků reemigrace. Za domov, místo, kde se jedinec cítí v bezpečí a přijat, byla v těchto případech považována Jugoslávie. Tyto osoby se zde narodily a prožily velkou část svého života, a proto pro ně mělo toto území větší hodnotu, oproti oblasti jejich předků. Ta sice byla v jejich životě důležitá, kvůli příslušnosti k etniku, ale nebyla domovem v pravém slova smyslu. Proto lze říci, že při rozhodování o reemigraci hrály roli jak faktory ekonomického charakteru, tak faktory individuálního vnímání domova. Podobný názor sdílel další ze čtenářů *Jednoty*, který se také zapojil do ankety rozebírající reemigrační proces. „*Je jisté, že máme stejně rádi i starou vlast, a ne méně naši novou, a proto ani nebereme to tak důkladně, kde by se nám snad lépe dařilo. Míním, že nás přece lépe znají zde po padesáti až stoletém pobytu naši bratři Jihoslované, s kterými žijeme v dobru i zlu, nařikáme a výskáme, a s kterými věříme, že budeme i nadále žít jako rovný s rovnými – jako slovanští bratři. To je i podstatou našeho demokratického lidového státu.*“¹²⁴ Pisatel se sám reemigračního procesu nezúčastnil a jak bylo patrné z jeho slov, považoval za svůj domov Jugoslávii, kde byl již silně zakořeněn. Ačkoliv Československo vnímal kladně, reemigrovat nechtěl. Z názvu vyplynulo, že se jednalo o muže kolem šedesáti let věku. V jedné části zmínil přání o rovnosti národností na území Jugoslávie. Jedním z důvodů, proč Češi a Slováci zvolili reemigraci do „staré vlasti“ byla mimo jiné obava, jak budou v Jugoslávii po válce vnímány národnostní menšiny a jaké bude jejich postavení v rámci majority. V tomto smýšlení se projevila zejména společenská situace v Nezávislém státu Chorvatsko v průběhu druhé světové války, kdy docházelo k nucené asimilaci a represím proti minoritám ustašovským režimem. Svou roli hrál také nástup komunistického režimu a jeho vliv na společenské struktury. V Československu sice také působila komunistická strana, ovšem minimálně do únorového převratu v roce 1948 si země udržovala určité demokratické standardy.¹²⁵

---

¹²³ Krajané nám píší. *Jednota*, 1946, roč. 1, č. 8, s. 3.

¹²⁴ L. Š. Krajané nám píší: Náhled šedesátníka. *Jednota*, 1946, roč. 1, č. 9, s. 3.

¹²⁵ VACULÍK, Jaroslav. Poválečná reemigrace balkánských Čechů. In: DOBROVSKÝ, Ivan, ed. *Studia Balkanica Bohemo-Slovaca. IV, (Příspěvky přednesené na IV. balkanickém sympoziu v Brně ve dnech 25. a 26. května 1994)* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 1995, s. 207-214 [cit. 2019-03-09]. ISBN 8021011580. Dostupné z: https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/122756/SpisyFF_304-1995-1_29.pdf?sequence=1

Největší část reemigrantů tvořili mladí lidé, kteří často odcházeli do Československa s celou rodinou a dětmi. Jak již bylo poznamenáno na začátku této kapitoly, brali reemigranti možnost přesídlení do „staré vlasti“ jako příležitost zlepšit své společenské postavení a podílet se na obnovování poválečného Československa. Je proto možné, že starší generace neměla takovou potřebu odejít ze země, kde prožila celý svůj život a začínat jinde znovu. Také spolky pocítily odchod příslušníků české menšiny, jelikož odešly osoby, které se angažovaly v krajanských aktivitách.¹²⁶

Většina jugoslávských Čechů navracejících se do Československa v minulosti nebyla nucená zemi opustit, velká část v zemi „předků“ nikdy nebyla. Vztah reemigrantů ke „staré vlasti“ se ve většině případů utvářel na základě vzpomínek a vyprávění. Nejednalo se tedy o exulanty, kteří opustili svou zemi pod nátlakem situace, a nyní se vracely domů. Bylo tedy možné, že se po přesídlení do Československa projevil stesk po Jugoslávii. Příkladem byl dopis paní Novákové z Dejvic: „*Vím, že nejen já, ale i mnohý z reemigrantů se těžko loučil se svojí domovinou, kde prožil i dobré i zlé. Až v naší drahé české vlasti, kde oplývám vším pohodlím, žiji bezstarostně, přece jen vzpomínám na ta místa, kde se mi děti narodily, oddávaly, mřely a kde jsem celý mladý věk strávil. Vždy jsem se těšila na klidné stáří ve staré mé české vlasti. Ano, žiji opravdu dobře, avšak často mne smutek jímá při sebe menší vzpomínce na starý domov, tam v zapadlé visce Chorvatska, tam pod Kalnikem! Věřte mi, je to touha po naší sestře Jugoslávii. Jsme všichni Slované, děti jedné matky, a druhé země slovanské jsou nám sourodé sestry, se kterými se nám těžko loučí, zvláště když jsme tam dlouhá léta prožili.*“¹²⁷ Z dopisu bylo patrné, že pisatelku pojilo k Jugoslávii silné pouto, které si ona sama vykládala jako „touhu po sestře Jugoslávii“.

Dojmy z reemigrace nebyly pouze pozitivní. Proces reemigrace doprovázely zmatky, někteří si stěžovali na nedostatek informací. V některých případech se u reemigrantů dostavilo zklamání ze života v novém prostředí. Jeden z navrátilců, který odešel do Československa se svou ženou a dcerou již v průběhu první reemigrační vlny v roce 1946 v rámci „partyzánské výhody“, si v rozhovoru pro *Jednotu* stěžoval na nesnesitelné pracovní podmínky. Nejprve prý pracoval v textilní továrně, následně

---

¹²⁶ HEROUT, V. Reemigrace chorvatských Čechů 1945-1949. *Jednota* [online]. Daruvar: Jednota - Novinově vydavatelská instituce, 18. března 2014 [cit. 2019-03-11]. Dostupné z: <http://jednota.hr/index.php/cz/arhiva/item/330-reemigrace-chorvatskych-cechu-1945-1949>

¹²⁷ NOVÁKOVÁ, Marie. Vzpomínky reemigrantky. *Jednota*, 1947, roč. 2, č. 36, s. 3.

v gumárenských závodech v Náchodě, jelikož mzda z textilky rodinu neživila. Tento případ demonstroval, že jugoslávští Češi, kteří byli většinou zemědělci, se v Československu dostávali ke zcela jiným řemeslům. Jejich očekávání byla pravděpodobně naprosto jiná a taková práce jim nevyhovovala. Pro některé to proto byl impulz k návratu zpět do Jugoslávie. Mnozí reemigranti zanechali v Jugoslávii zbytek svých příbuzných, a tudíž pro ně návrat nebyl tolik komplikovaný, jako pro osoby, které již v Jugoslávii nikoho neměly.¹²⁸

Dalším příkladem, kdy se v týdeníku otevřelo téma návratu do Jugoslávie, byl článek z roku 1952. *Jednota* po rozhovoru s krajanem zveřejnila článek s názvem *Teror nad jugoslávskými Slováci*. Dle jeho slov by se všichni Slováci, kteří reemigrovali do Československa, vrátili, kdyby hned po příjezdu do „staré vlasti“ nepřijali československou státní příslušnost. To jim následně znemožňovalo návrat do Jugoslávie. V článku se o Československu hovoří jako o „matce“, ke které se reemigranti vraceli. Otevřeně se v článku vystupovalo proti Moskvě a Sovětskému vazvu, který vládl nad Československem. Dle slov krajana trpěli především slovenští reemigranti, kteří byli podezřelými jen kvůli tomu, že přišli z Titovy země a udržovali kontakt s příbuznými v Jugoslávii. Tento teror se měl projevat neustálým dozorem, častými domovními prohlídkami a také zatýkáním kvůli korespondenci s osobami z Jugoslávie. Československo je v článku označeno za zemi „sovětské satelitánie“, kde panovala hrůzovláda, svoboda byla v okovech a práce otročká bez vyhlídek. V Československu krajan poznal zemi, „ve které se Češi a Slováci cítí jako cizinci.“¹²⁹

Koncem 50. let 20. století, po roztržce mezi Bělehradem a Moskvou, se začaly projevat značné rozdíly mezi státy východního bloku, kam patřilo i Československo a Titova Jugoslávie. Události probíhající v tomto období v Československu, zatýkání, soudní procesy a popravy, ovlivňovaly náladu v zemi a nutně se musely dotknout také reemigrantů. Jugoslávie a Titovo specifické jednání s Moskvou mohlo některým jedincům připadat jako lepší varianta, a pokud měli možnost, vrátili se zpět. „V Československu jsem se cítil jako doma jenom do té doby, dokud tam nezačali řídit sovětští gaulajtrři spolu s domácí zrádcovskou smečkou. Proto od roku 1948 až po dnes považuji za svůj domov

---

¹²⁸ Reemigrant-navrátilce vypráví ... *Jednota*, 1949, roč. 4, č. 13, s. 3 a 4.

¹²⁹ Teror nad jugoslávskými Slováci v ČSR. *Jednota*, 1952, roč. 7, č. 32, s. 4.

*zemi, ve které jsem se narodil, zemi svobodnou a nezávislou, socialistickou Jugoslávii.*¹³⁰ Takto shrnul svůj názor na Československo a důvod návratu další z krajanů-navrátilců v článku z roku 1951. Do jaké míry byly tyto názory ovlivněné zklamáním ze života, který si reemigranti představovali a následnou realitou či jestli přímo na nich byla páchána ze strany československého státního aparátu nějaká křivda, není z uveřejněných článků patrné. Této problematice se částečně dotýká Michal Pavlásek, který se prostřednictvím rozhovorů s krajany z Chorvatska, zmiňuje o bývalém partyzánovi, který se po reemigraci rozhodl vrátit do Jugoslávie. Dle těchto informací byli členové partyzánského hnutí po rezolucích Informbyra v Československu pronásledováni.¹³¹ Jugoslávský režim se od padesátých let 20. století, oproti stalinistickým režimům sovětského bloku, stal mírnějším, a to především prostřednictvím ukončení násilné kolektivizace zemědělství a dalšími opatřeními. Hlavním důvodem odklonu od ostatních zemí východního bloku byla roztržka mezi hlavními postavami tehdejší politické scény Jugoslávie a Sovětského svazu, Josipem Brozem Titem a Josifem Stalinem, která vyvrcholila vzájemným ochlazením vztahů. Na počátku 50. let 20. století došlo v Jugoslávii k téměř plošné dekolektivizaci zemědělství a obecně k liberalizaci ekonomiky. Povoleno bylo drobné soukromé podnikání, zmírnil se útlak a posílilo právo, rozvolnila se kontrola médií a další.¹³² Tato změna mohla v lidech vyvolávat pocit, především s ohledem na situaci v Československu v 50. letech, že Jugoslávie ubírající se lehce jiným směrem a neřídící se pokyny z Moskvy, byla lepším místem pro život. Je nutné podotknout, že počet negativních reakcí na reemigraci v *Jednotě* nebyl velký, spíše se jednalo o jednotlivé zmínky a převažovaly spíše kladné zkušenosti a názory. Absence negativních zpráv mohla být záměrná, aby byl proces reemigrace vnímán pozitivně.

5.7.2 Informace podávané k reemigraci prostřednictvím *Jednoty*

Jednota fungovala jako prostředník při předávání informací k reemigraci. V prvním roce její články zobrazovaly situaci neexistence reemigrační smlouvy mezi Jugoslávií a

---

¹³⁰ ju. Živý svědek o životě, právech a svobodě pracujících v ČSR. *Jednota*, 1951, roč. 6, č. 42, s. 3.

¹³¹ PAVLÁSEK, Michal. „Češi si vždy vybrali správnou stranu.“ Rodinné generační vzpomínání krajanů v Chorvatsku a státní politika paměti. *Národopisný věstník* [online]. Praha, 2018, 35(2), 29-52 [cit. 2019-02-16]. ISSN 2571-0982. Dostupné z: http://www.narodopisnaspolcnost.cz/images/NV/NV_2018_2_web.pdf

¹³¹ KOKAISL, Petr a kol. *Krajané: Po stopách Čechů ve východní Evropě*. Praha: Za hranice - Společnost pro rozvojovou spolupráci při Provozně ekonomické fakultě ČZU v Praze, 2009. ISBN 978-80-254-5924-9.

¹³² CABADA, Ladislav a Markéta KOLARČÍKOVÁ. *Balkánské komunismy*. Praha: Libri, 2016. ISBN 978-80-7277-556-9. s. 124-169

Československem. Krajané se tak do Československa vydávali na vlastní riziko a většinou individuálně. Podávány byly také informace týkající se jednání vedených mezi jugoslávskou delegací a prezidentem Československa Edvardem Benešem v souvislosti s reemigrací. „*V otázce reemigrační našich krajanů z Jugoslávie do Československa jednal jsem s různými úředními činiteli a podařilo se mi docílit zasedání dvou meziministerských konferencí ministerstev, které mají na reemigraci přímou účast.*“¹³³ Takto se k situaci vyjádřil velitel I. československé brigády Jana Žižky z Trocnova Josef Vojáček. Situace v Československu podle něho byla vhodná pro účely reemigrace, především z hlediska dostatku půdy. Hovořil také o neexistenci smlouvy mezi zeměmi, ale celkovou situaci hodnotil kladně a dodal, že „*ze strany Jugoslávie ani Československa nestojí nic v cestě, abychom k organizované reemigrační akci ihned přistoupili.*“¹³⁴ Autoři zabývající se reemigrací a osidlováním československého pohraničí, například Jaroslav Vaculík či Jan Zona, ve svých dílech uvádějí, že situace nebyla ideální a často docházelo ke zmatkům a nedopatřením. Československé pohraničí se potýkalo s náporem příchozích z vnitrozemí a také panovaly zmatky při přidělování půdy jednotlivým zájemcům. Proto by se dalo nadšení Josefa Vojáčka-Tarase hodnotit jako přehnané. V roce 1946 se pravidelně objevovala rubrika „informace o reemigraci“, kde se uváděly základní informace ohledně reemigrace, zákonů, práv reemigrantů a další. Jeden z článků této rubriky přinesl dělení krajanů v Jugoslávii podle občanství a uváděl rady a doporučení, jak by měla konkrétní skupina při reemigračním procesu postupovat. První skupinu tvořili občané FNR Jugoslávie, druhou osoby s československým občanstvím. Obě tyto skupiny se dále dělily na občany s majetkem nemovitým a občany bez majetku. Občanům FNR Jugoslávie s nemovitým majetkem se ve zprávě radilo vyčkat s reemigrací do uzavření reemigrační smlouvy, kde mělo být vymezeno, jak bude naloženo s jejich majetkem. Občané FNR Jugoslávie bez majetku museli pro reemigraci splňovat určité náležitosti, kterými byla schválená reemigrační přihláška československými úřady, získání prozatímního příslibu československého občanství, který vydávaly čs. zastupitelské úřady a následně museli podat žádost o propuštění z občanství FNRJ. Každá žádost se prověřovala zvlášť v každém konkrétním případě. Pokud bylo žadateli o propuštění z občanství FNRJ vyhověno, musel

---

¹³³ TARAS. Dojmy z Československa a reemigrace. *Jednota*, 1946, roč. 1, č. 10, s. 2.

¹³⁴ TARAS. Dojmy z Československa a reemigrace. *Jednota*, 1946, roč. 1, č. 10, s. 2.

dotyčný při převzetí tohoto dokumentu odevzdat všechny osobní a vojenské doklady atp. vydané úřady FNRJ.¹³⁵

V souvislosti s reemigrací se v *Jednotě* vysvětlovaly důležité pojmy. Řešil se například rozdíl mezi repatriantem a reemigrantem. „*Repatriantem jest osoba české neb slovenské národnosti, která před 29. IX. 1938 měla na území RČS trvalé bydliště, po tomto datu se usadila v cizině a nyní se hodlá trvale usaditi v Československé republice. Reemigrantem jest osoba české neb slovenské národnosti, která před 29. IX. 1938 měla trvalé bydliště v cizině a splňuje podmínky pro přistěhování.*“¹³⁶ Zároveň zde bylo uveřejněno varování před samovolným návratem do ČSR, jelikož by reemigranti ztratili výhody plynoucí z úředně povolené a prověřené reemigrace. V roce 1948 upozornila *Jednota*, že k prokázání československé státní příslušnosti bylo od 1. února 1948 potřeba Osvědčení o československém státním občanství. Dříve stačil pouze domovský list, to ovšem v roce 1948 přestalo platit a československé cestovní pasy byly vydávány a prodlužovány pouze po předchozí žádosti o vystavení tohoto osvědčení.¹³⁷

Mimo jiné se zprávy týkající se reemigrace věnovaly tomu, jaké úřady zajišťovaly konkrétní věci, kam se měli žadatelé o reemigraci obracet, jaké doklady bylo nutné při vycestování mít a místa kde se odevzdávaly. Nejvíce se tyto informace objevovaly v roce 1946, v prvopočátku reemigrace. Ačkoliv by se z uvedených zpráv mohlo zdát, že veřejnost byla o reemigraci dostatečně informována, některé reakce odběratelů *Jednoty* hovoří o opaku. Například krajan z Pakracu napsal: „*Mi reemigranti nemáme opravdu žádný závidění hodný osud. Když konečně získáme potřebné cestovní doklady, visa a vývozní povolení, zajímáme se, což je přirozené, o příjezd repatriačního vlaku, chceme vědět kde všude budou přistaveny jednotlivé vagony, kdy vlak odjede atd. Obracíme se samozřejmě v první řadě na Svaz a na Jednotu a poněvadž tam obyčejně o tom všem skoro nic nevědí, posílají nás na konsulární jednatelství, kde se rovněž nic nedozvíme a býváme odkazováni do Zahřeby na reemigračního komisaře. Tam se nám často stane, že se nás znovu odkáže na Daruvar. V Daruvaru, ať již na Svazu nebo na kons. jednatelství, stále ještě nic nevědí a poradí nám, abychom se obrátili, buď osobně, anebo písemně na reemigrační misi do Bělehradu. Teprve tam snad ta naše reemigrantská kalvárie bere svůj*

---

¹³⁵ Informace o reemigraci. *Jednota*, 1946, roč. 1, č. 38, s. 2.

¹³⁶ Informace o reemigraci. *Jednota*, 1947, roč. 2, č. 14, s. 2.

¹³⁷ I. reemigrační transport 1948. *Jednota*, 1948, roč. 3, č. 8, s. 2.

konec. Nemohlo by se to zařídit jinak?“¹³⁸ Toto tvrzení jen potvrzovalo informace o nepřehledné situaci ohledně reemigračního procesu.

Jedno číslo také uveřejnilo zprávu o tom, jak vypadá cesta repatriačním vlakem a co si vzít s sebou na cestu. V jednom transportu, podle zveřejněného článku, cestovalo přes 500 osob, vagony nebyly vytápěné ani osvětlené. Cestovalo se několik dní, někdy dokonce i týden. Hlavní radou bylo vzít si deky, nádobí a nějaké svítilny. Velice důležité sdělení se týkalo celních kontrol. Lidé byli upozorněni na to, aby si nebrali více komodit, než byl jejich určený počet. „Vím, že to mnohého našeho krajana láká, když slyší, jak výhodně může doma takové cigarety prodat. Ale pozor! U nás se tomu říká šmelinařit a takový šmelinář se u nás přísně trestá!“¹³⁹ O jednotlivých reemigračních transportech se v *Jednotě* psalo také. Krajané byli upozorňováni, aby si přihlášení do transportů pořádně rozmysleli, jelikož kdo se přihlásil, byl povinen odejít. V praxi se totiž objevovali lidé, kteří se sice do transportu přihlásili, ale nakonec se rozhodli zůstat v Jugoslávii. To byl problém, jelikož transporty počítaly s určitým počtem osob a zároveň to znemožňovalo odjet jiným žadatelům, kteří se do daného transportu kvůli plnosti nevešli.¹⁴⁰ Přípravovaly se seznamy krajanů, kteří chtěli reemigrovat do ČSR, v seznamech bylo uvedeno jméno a příjmení, rok narození, zaměstnání, nynější adresa a místo kam osoba v ČSR jede, jména osob spolujedoucích a jejich počet, číslo československého pasu a jugoslávského víza, přesný odhad potřebného místa ve vagonu, stanice nástupu a kdy a komu byla předána reemigrační přihláška, pokud byla předána a jestli byla schválena. Mimo jiné měl každý krajan povinnost vyžádat si pro náklad svých věcí celního úředníka, který zkontroloval věci s vývozním povolením a zaplomboval vagon.¹⁴¹ Krajané byli upozorňováni telegraficky o přistavení vagonů do stanice, kterou udali jako nástupní. Ve zprávě o reemigračním transportu z roku 1949 byla také uvedena informace, že podle plánu *Ministerstva sociální péče v Praze* bude ukončena hromadná reemigrace 30. června 1949. Toto byla lhůta, do které mohli krajané podávat žádosti o reemigraci do Československa.¹⁴² V roce 1947 se například uskutečnilo pět reemigračních transportů z Jugoslávie zpět do „staré vlasti“.

¹³⁸ Trampoty reemigrantů. *Jednota*, 1946, roč. 1, č. 41, s. 2.

¹³⁹ KURZ, M. Naším reemigrantům. *Jednota*, 1947, roč. 2, č. 1, s. 2.

¹⁴⁰ Reemigrace. *Jednota*, 1946, roč. 1, č. 17, s. 2.

¹⁴¹ I. reemigrační transport 1948. *Jednota*, 1948, roč. 3, č. 10, s. 2.

¹⁴² Organisaace III-49 reemigračního transportu. *Jednota*, 1949, roč. 4, č. 7, s. 3.

Jednota se nezaměřovala pouze na samotný proces reemigrace, ale přinášela zprávy o výsledcích reemigrace. Sem lze zařadit například údaje o přibližných počtech krajanů v Československu či v jiných zemích a další aspekty věnující pozornost jugoslávským Čechům, kteří již přesídlili do ČSR. Mimo jiné byly v *Jednotě* uveřejňované články týkající se československého pohraničí a nuceného vysídlení Němců.

V roce 1947 bylo uvedeno, že se do Československa vrátilo 90 tisíc krajanů z toho 38 tisíc ze Sovětského svazu. Návratem krajanů, jejich sociálním a hospodářským začleněním se zabývalo *Ministerstvo sociální péče*, zároveň toto ministerstvo připravovalo smlouvy o reemigraci.¹⁴³ Shrnutí reemigrace do ČSR přinesl článek *Přistěhovalectví do ČSR v roce 1947*¹⁴⁴, kde je uvedeno, že krajané z Jugoslávie tvořili zatím 2,9 % z celkového počtu přistěhovalců ze všech zemí. Vyjadřuje se zde také zklamání z neuzavřené smlouvy mezi Jugoslávií a Československem, jelikož by díky tomu bylo procento reemigrantů mnohem vyšší. Jak bylo zmíněno výše, týdeník přinášel informace o přesídlování Čechů a Slováků z dalších zemí mimo Jugoslávii, většinou se jednalo o kusé informace o počtech a místech, odkud krajané přijíždějí do „staré vlasti“ a jak se budou podílet na budování nového československého státu. Objevovaly se zde zmínky o krajanech z Maďarska, Rumunska, Ukrajiny, Sovětského svazu, ale také z Rakouska. Zároveň se zde nacházely zprávy o znalosti češtiny u navrátilců. Ne všichni krajané, kteří se navrátili z ciziny, ovládali pořádně češtinu, a proto bylo nutné vytvořit pro ně kurzy. „V těchto dnech podávají místní národní výbory na Kravařsku seznamy reemigrantů, kteří se vrátili z ciziny a jsou nyní usídleni jednak na zemědělských usedlostech na Příbramsku neb zaměstnání v továrnách. Mnozí z nich neovládají dostatečně mateřštinu, špatně čtou a neznají českých dějin. Okresní rada osvětová připravuje proto pro reemigranty bezplatné kurzy, kde se jim má dostatí potřebných vědomostí a znalostí, aby se stali uvědomělými pomocníky v budovatelském plánu výstavby státu.“¹⁴⁵

Žádné přesné přehledy či reemigrační seznamy v *Jednotě* uveřejněny nebyly. Článek přebraný z časopisu *Československý svět* přinesl pohled na reemigraci v roce 1948. Uváděl, že byly ukončeny hromadné reemigrace z Francie, Německa a Rakouska, reemigrace z Volyně už se v této době dle informací z článku dala považovat za

¹⁴³ 90.000 krajanů se vrátilo do vlasti. *Jednota*, 1947, roč. 2, č. 29, s. 2.

¹⁴⁴ Přistěhovalectví do ČSR v roce 1947. *Jednota*, 1948, roč. 3, č. 46, s. 3.

¹⁴⁵ Na Kravařsku vychovávají reemigranty. *Jednota*, 1946, roč. 1, č. 41, s. 2.

dokončenou, stejně tak jako reemigrace nemajetných osob z Rumunska. Další reemigrační kroky zůstávaly stát na výsledcích jednání o majetko-právní dohodě mezi Československem a dalšími zeměmi, mezi nimiž bylo Rumunsko, Bulharsko a také Jugoslávie, přičemž s Bulharskem už v této době měly být vyjednány hlavní body této smlouvy.¹⁴⁶ Zprávy o jugoslávských reemigrantech, kteří se usadili v Československu, byly vesměs pozitivní. Krajané z Jugoslávie byli zobrazováni jako pilní a pracovití občané. To potvrzuje další článek z *Československého světa* o založení *Domu kultury* v Jiřicích. „Důkaz, jak náš reemigrant, který přišel do těžkých poměrů a má se co ohánět, nezapomíná na věci kulturní.“¹⁴⁷ Do Jiřic přesídlili zejména bývalí partyzáni, kteří se zde usadili se svými rodinami.

5.7.3 Obraz československého pohraničí v *Jednotě*

Plány týkající se osidlování československého pohraničí se začaly formovat po skončení druhé světové války. Přesnější instrukce týkající se osidlování přinesl „*Dekret prezidenta republiky č. 28/1945 Sb. ze dne 20. července 1945 o osídlení zemědělské půdy Němců, Maďarů a jiných nepřátel státu českými, slovenskými a jinými slovanskými zemědělci.*“ Konkrétní plán pro pohraničí vzniká až založením *Osídlovacího úřadu*.¹⁴⁸ Kolonizace pohraničí v poválečném období měla jasný cíl. Plány směřovaly především k vyrovnání demografického propadu a nahrazení stávajících pracovních sil. Pvním úkolem bylo obsadit veřejné úřady a dopravní podniky, dále pak průmyslové podniky a zemědělské závody, následovat měla pozemková reforma a končnou fází mělo být osazení živností a svobodných povolání. Praxe se ovšem od stanoveného plánu často odlišovala, zároveň panovaly rozdílné poměry v různých oblastech. Velmi často chyběli kvalifikovaní pracovníci a zejména počátek osidlování probíhal poměrně chaoticky.¹⁴⁹

Součástí osídlovacího procesu byli v období od roku 1946 přibližně do roku 1950 také Češi z Jugoslávie a samozřejmě i dalších převážně evropských zemí, kteří se rozhodli vrátit do „staré vlasti“. Z toho důvodu se i v *Jednotě* nacházely zmínky o nuceném vysídlení německého obyvatelstva z Československa a o situaci v československém

¹⁴⁶ O reemigraci. *Jednota*. Daruvar, 1948, roč. 3, č. 17, s. 2.

¹⁴⁷ o. Reemigranti z Jugoslávie otvírají Dům kultury. *Jednota*. Daruvar, 1946, roč. 1, č. 23, s. 2.

¹⁴⁸ SPURNÝ, Matěj. *Nejsou jako my. Česká společnost a menšiny v pohraničí (1945-1960)*. Praha: Antikomplex, 2011. ISBN 978-80-904421-3-9. s. 42-44

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 50-54

pohraničí. Tyto zprávy se podobně jako informace související s reemigrací objevovaly do konce 40. let 20. století. Ojedinelé zmínky bylo možné nalézt i v pozdějších číslech, ale nejednalo se o častý jev. V případě tematiky československého pohraničí se velmi často citoval československý tisk, především *Rudé právo* nebo *Mladá fronta*. Z československých periodik byly přebírány hlavně články obsahující konkrétní počty a výsledky dosažené v průběhu osidlování. Například *Mladá Fronta* informovala o výstavě „České pohraničí“, která měla zobrazovat již vykonanou práci a o pohraničí se zde uvádělo, že „v srpnu 1945 bylo zde slovnaských obyvatel již 1,250.000, začátkem roku 1946 stoupl tento počet na 1,880.000 a do dneška jich bylo přemístěno na 2,500.000. Němců bylo odsunuto jen v roce 1946 1,950.000. Dvaatřicetiprocentní německá menšina zmizela. Dnes jsou v celé republice jen tři procenta neslovanských obyvatel.“¹⁵⁰ Zprávy z *Rudého práva* se vesměs nesly v podobném duchu, šlo například o články *Výsledek zemědělského osidlování na Moravskotřebovsku*¹⁵¹, *V pohraničí je ještě 52.000 volných míst*¹⁵² nebo *Pohraničí – oblast mládí a růstu*¹⁵³. V roce 1954 se *Jednota* zabývala problematikou osidlování oblasti Sudet. „V posledních letech se v Československu činí pokusy o vyřešení problémů zalidnění pohraničních krajů za pomoci kampaňských prostředků.“ [...] „Zalidňování pohraničních krajů a obdělávání tamnější půdy, jakož i jejich zapojení do hospodářského života země, označeny byly jako cesta k uskutečnění určeného úkolu.“¹⁵⁴ Otázka československého pohraničí byla zobrazována spíše z obecného hlediska. Patrná byla snaha postihnout základní problémy v daných oblastech, ačkoliv v obsahu článků převažovaly kladné výsledky, kterých bylo v rámci osidlovacího procesu dosaženo.

Proces nuceného vysídlení německého obyvatelstva z Československa byl na stránkách *Jednoty* interpretován kladně. Kromě článků o počtech odsunutých osob a míst, ze kterých docházelo k vysídlování, se například objevovaly články zobrazující konkrétní činnosti a křivdy, které Němci měli na českém a slovenském obyvatelstvu napáchat. Pro příklad, jakým způsobem bylo na německé obyvatelstvo v Československu *Jednotou* nahlíženo, byla vybrána následující zpráva o založení požáru v Nové Vsi u Tachova.

¹⁵⁰ 21/2 milionu nových obyvatel v pohraničí. *Jednota*, 1946, roč. 1, č. 42, s. 2.

¹⁵¹ Výsledek zemědělského osidlování na Moravskotřebovsku. *Jednota*, 1947, roč. 2, č. 42, s. 2.

¹⁵² V pohraničí je ještě 52.000 volných míst. *Jednota*, 1947, roč. 2, č. 8, s. 2.

¹⁵³ Pohraničí - oblast mládí a růstu. *Jednota*, 1947, roč. 2, č. 45, s. 2.

¹⁵⁴ YP. Proč ještě není vyřešena otázka zalidnění pohraničních krajů v Československu. *Jednota*, 1954, roč. 9, č. 44, s. 4.

„Během okupace bylo z 98 % obyvatelstvo fanatickými nacisty a dodnes není v místě jediného antifašisty. Po osvobození mnoho obyvatelů ilegálně uprchlo za hranice, odkud udržují neustálé spojení s obyvateli v obci bydlicími. V okruhu těchto ilegálně přešlých Němců nutno hledati pachatele tím spíše, že právě na 15 duben 1946 byl připravován další odsun.“¹⁵⁵ Je patrné, že obraz Němců v *Jednotě* byl negativní. Dalším příkladem negativního postoje k německému obyvatelstvu byl sloupek nazvaný *Kolik škody způsobili Němci Československu*, který byl zpracován na základě hospodářského znaleckého posudku z procesu proti K. H. Frankovi. Autor uvedl, že pro informaci čtenářům *Jednoty* zprostředkovává fakta týkající se německé činnosti v Československu. Němci podle informací z posudku například ničili průmysl a živnostníky, pustošili zemědělství, rozkrádali vozový park a jinak ničili dopravu a další.¹⁵⁶ Velice silně se zde projevoval protiněmecký diskurz poválečných let a přisuzování kolektivní viny všem příslušníkům německého národa za činy spáchané během druhé světové války. K podpoření takových tvrzení se v čísle z roku 1947 objevil úryvek z *Rudého Práva*. Ten se věnoval návštěvě prezidenta Beneše v Rakovníku a Kolžanech, kde měl na závěr vyslovit: „Po tom však, co se stalo v roce a po roce 1938, u nás není a nemůže být jiného řešení, než definitivní odchod Němců z této země.“¹⁵⁷ Články kritizují veškeré německé obyvatelstvo. *Jednotou* uvěřňované zprávy týkající se německé otázky v Československu se nesly v duchu označování německého obyvatelstva jako nepřitele nově budovaného státu, kterého je nutné se zbavit.

5.8 Obrazy Československa na stránkách časopisu *Jednota*

5.8.1 Období let 1945-1948 (tzv. třetí republika)

Poválečné období v Československu se vyznačovalo v první řadě nuceným vysídlením německého obyvatelstva, které lze rozdělit na tzv. divoký odsun probíhající od května 1945 do ledna 1946. Od ledna do října 1946 poté proběhl odsun organizovaný. Ačkoliv na základě ujednání Postupimské konference měl být transfer proveden humánním způsobem a spořádaně, realita byla zejména v první fázi naprosto odlišná a odsun

¹⁵⁵ Čsl. úřední zpráva o požáru v Nové Vsi. Němci založili požár. *Jednota*, 1946, roč. 1, č. 7, s. 4.

¹⁵⁶ Kolik škody způsobili Němci Československu. *Jednota*, 1946, roč. 1, č. 10, s. 4.

¹⁵⁷ Němci se k nám nikdy nevrátí. *Jednota*, 1947, roč. 2, č. 22, s. 4.

provázely násilností.¹⁵⁸ Otázku zobrazení nuceného vysídlení německého obyvatelstva na stránkách časopisu *Jednota* již rozebírá kapitola „Obraz československého pohraničí na stránkách časopisu *Jednota*“, a proto se v této části práce zaměřila pouze na další zásadní událost, kterou byl nástup komunistické moci v Československu. Období let 1945-1948 bývá také označováno termínem „třetí republika“. Stav panující v Československu v tomto období nelze označit za demokracii v pravém slova smyslu, spíše šlo o jakýsi zápas o demokracii, který byl nakonec prohrán ve prospěch bolševizace země.¹⁵⁹ Únor 1948 byl zásadním zlomem, který přinesl komunistický převrat a jmenování nové komunistické vlády Klementa Gottwalda.¹⁶⁰

Jednota začala vycházet až v roce 1946, proto zprávy o situaci v Československu z roku 1945 neobsahovala. V období let 1946-1947 bylo zaměření orientované zejména na problematiku související s osidlováním pohraničí, nuceným vysídlením Němců a také na reemigraci Čechů na území Československa. Zprávy o politické situaci tolik řešeny nebyly. Objevovaly se jen zřídka a zaměřovaly se zejména na určité politické postavy a informace o nich. V roce 1948 informovala *Jednota* o vítězných volbách z 30. května, v jejímž článku *Národní fronta v Československu zvítězila* se hovoří o symbolice zvoleného dne v souvislosti s 30. květnem roku 1434 a zrazením národa českou šlechtou. „*Je symbolické, že se volby v Českoslovesnku konaly v den, kdy 30. května roku 1434 u Lipan česká šlechta postavila své třídní zájmy nad zájmy národního celku a zradila národ. Pomocí cizáckých vojsk byli Táborité, první naše lidová demorakci, rozdrčení.*“ [...] „*Byl to jen začátek konce, předehra k Bílé Hoře, k porobě celého národa.*“ [...] „*Po třetí v našich dějinách pokusilo se měšťáctvo v únoru 1948 o nové Lipany, avšak jeho pokus se bídně zhroutil a osvobozený lid svými hlasy letos v den výročí prvých Lipan definitivně veřejně prohlásil, že nikdy nedovolí jejich opakování.*“¹⁶¹ Volby dle článku jen potvrdily „*pevnost jednoty lidu*

---

¹⁵⁸ ZBOŘIL, František. *Československá a česká zahraniční politika: minulost a současnost*. Praha: Leges, 2010. ISBN 978-80-87212-38-7. s. 205; Blíže viz. STANĚK, Tomáš a Adrian von ARBURG. Organizované divoké odsuny?: Úloha ústředních státních orgánů při provádění "evakuace" německého obyvatelstva (květen až září 1945). 3. část Snaha vlády a civilních úřadů o řízení "divokého odsunu". *Soudobé dějiny*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2006, 13(3-4), 321-376. ISSN 1210-7050.

¹⁵⁹ VEBER, Václav. *Osudové únorové dny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-941-6. s. 6

¹⁶⁰ ZBOŘIL, František. *Československá a česká zahraniční politika: minulost a současnost*. Praha: Leges, 2010. ISBN 978-80-87212-38-7. s. 233-236

¹⁶¹ Národní fronta v Československu zvítězila. *Jednota*, 1948, roč. 3, č. 23, s. 1.

*Čechů a Slováků a nedělitelnost a nezávislost Československé republiky.*¹⁶² Obsah sdělení byl jasně pro komunistický, což bylo nejspíše spojeno i se situací v Jugoslávii, která také patřila k zemím východního bloku, i když měla specifické postavení. Ačkoliv byly volby v roce 1948 označeny za svobodné, tak je popsala také *Jednota*, jednalo se spíše o vychytralý taktický tah Klementa Gottwalda, který navrhl volební systém zaručující vítězství komunistické strany. Volila se pouze jednotná kandidátka *Národní fronty*, pokud někdo s kandidátkou nesouhlasil, mohl do urny vhodit bílý lístek.¹⁶³ Také o tomto volebním systému *Jednota* informovala, ale nijak zvlášť toto téma rozebíráno nebylo.

Dále týdeník psal o prvním červnovém zasedání *Národního shromáždění* a odstoupení Edvarda Beneše z úřadu československého prezidenta. Jednalo se pouze o základní fakta ke zmiňovaným situacím, nebylo zabíháno do detailů, ani nedošlo k vyjádření konkrétního názoru na probíhající situaci. V souvislosti s odstoupením Beneše z funkce podávala *Jednota* informace také o zvolení nového prezidenta Klementa Gottwalda. *Svaz Čechů v Jugoslávii* dokonce zaslal nově zvolenému prezidentovi pozdravný telegram. „*Česká menšina v Jugoslávii zdraví s nadšením zvolení Vás, vůdce pracujícího lidu na presidentský stolec staré vlasti, lidové demokratické Československé republiky a věřív rozkvět a šťastnou budoucnost státu, národa i jeho menšin pod Vaším vedením.*“¹⁶⁴ Mimo jiné byl v kostce shrnut život nového československého prezidenta a také odchod prezidenta Beneše. Beneš byl *Jednotou* vnímán jako kladná postava československých dějin a velice často se objevoval mezi články, které se týkaly slavných českých osobností. Jeho obraz v žádném případě nebyl tvořen negativně. V části článku týkající se Beneše, bylo rozebíráno především jeho zobrazování v zahraničním tisku po jeho odchodu z funkce prezidenta. Zároveň je zde cítit určitá agenda proti západnímu tisku a Západu jako takovému. Příkladem jsou následující citace: „*Když jsme během posledních tří týdnů, které předcházely odchodu dr Eduarda Beneše, četli cizí tisk, nemohli jsme se dosti nadiviti pokrytectví a ošklivé hře, které jsme byli svědci.*“ [...] „*Jest-li se o někom může říci, že byl rozmazáván v novinách, pak se to během těch týdnů může říci o Eduardu Benešovi, člověku, na kterého svět vždy hleděl s úctou a obdivem.*“ [...] „*Proč se ta hana házela na člověka, který vždy šel cestou míru a pokroku?*“ [...] „*A přece, jak málo znali dr*

¹⁶² Národní fronta v Československu zvítězila. *Jednota*, 1948, roč. 3, č. 23, s. 1.

¹⁶³ KREJČÍŘÍK, Milan. Volby 1948: Volební systém zaručoval vítězství. *Totalita* [online]. [cit. 2019-02-25]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/volby/volby_1948.php

¹⁶⁴ Pozdravný telegram Svazu novému prezidentovi. *Jednota*, 1948, roč. 3, č. 25, s. 1.

Beneše ti lidé kteří si přisvojovali právo aby ho soudili a hanobili. Jak jsou malí duchem i chrakaterem ve srovnání s jeho velikým poitickým zjevem, v jakém světle vystupuje jejich prodejnost vedle přímé a pevné humanitární socialistické politiky druhého československého presidenta.“¹⁶⁵ Klementa Gottwalda shrnuje *Jednota* následnově: „*Tak Kelement Gottwald, dělník a dělnický synek, se stal hlavou Československého státu. Vzestup jeho, jeho význam a výkon jsou neobyčejné. Klement Gottwald je mimořádným zjevem našeho politického a národního života, je osobností jejíž mohutnost a šíře se nezdržitelně uplatnily, až dosáhly místa kam patří.*“¹⁶⁶ I zde vidíme socialistickou rétoriku a vyzdvižení Gottwaldova dělnického původu. Dělnická třída byla považována za základ socialistického státu. Mezi dalšími jmény, které se v *Jednotě* po zvolení Gottwalda objevily, byly například předseda vlády Antonín Zápotocký nebo ministr průmyslu Augustin Kliment. U obou byl také uveden stručný životopis, zaměřující se zejména na jejich socialistickou činnost.

Jiná témata týkající se politické situace v Československu nebyla v *Jednotě* zobrazována. Více se časopis zaměřil na události probíhající v 50. letech 20. století.

5.8.2 50. léta 20. století

Mocenský převrat v roce 1948 přinesl převratný zásah do politického, hospodářského, ale také do sociálního života země. Prostřednictvím likvidace dosavadních demokratických mechanismů, eliminace či izolace jinak smýšlejících politických veličin, byl vytvořen předpoklad pro celkovou přestavbu společnosti směrem k totalitnímu systému sovětského typu. Perzekuci se nevyhnula ani církve a každý kdo vystupoval proti režimu byl potrestán. V souvislosti s upevňováním moci probíhaly v Československu politické procesy s „nepřáteli státu“. První procesy proběhly již v roce 1949, kdy byli osouzeni významné osobnosti poraženého demokratického režimu, následovaly procesy s církevními představiteli. Tyto vykonstruované procesy byly řízeny z Moskvy a probíhaly podle předem připraveného scénáře.¹⁶⁷

Články *Jednoty* v tomto období přinášely informace o zatýkání, soudních procesech a různých rozsudech, čistkách v Československu, objevila se i zmínka o Jáchymově nebo

---

¹⁶⁵ LIM, A. J. Benešův odchod. *Jednota*, 1948, roč. 3, č. 25, s. 3.

¹⁶⁶ LIM, A. J. Nový prezident ČSR. *Jednota*, 1948, roč. 3, č. 25, s. 2,3.

¹⁶⁷ PÁNEK, Jaroslav, Oldřich TŮMA a kol. *Dějiny českých zemí*. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1544-8. s. 387-400

soudním procesu s Rudolfem Slánským. Zároveň byl z těchto článků cítit nesouhlas s probíhající situací v zemi. Negativní postoj k československým soudním procesům a zatýkání byl do ručité míry dán liberálnějším režimem v Jugoslávii, která od 50. let 20. století po provedených reformách zaujala specifické místo mezi socialistickými zeměmi. Bývalou Jugoslávii si ovšem nelze idealizovat. Také zde, především v počátcích komunistického režimu, probíhaly obrovské čistky. Ovšem na počátku 50. let minulého století byla situace v Jugoslávii s ohledem na náladu v Československu poněkud odlišná. *Před novou „čistkou v KS ČSR“*, obsah sdělení přinesl zprávy o chystané prověrce členů Komunistické strany Československa a na konci bylo uvedeno, co přinese výsledek takového jednání. „*Proto se nejedná o žádné posílení Strany, neboť čistka zasáhne v první řadě dobré a upřímné revolucionáře, čímž se Strana ještě více stane poslušným nástrojem Kominformy. To je smysl a cíl nejnovějšího rozhodnutí ÚV KS Československa (1950).*“¹⁶⁸ Článek z roku 1951 se poté vyjadřoval o dění v Československu, vylučování z komunistické strany, o špatné hospodářské situaci v zemi, nespokojenosti obyvatel a vlivu Sovětského svazu v Československu. Československo bylo označováno za jednu ze zemí, kde její vůdcové „slouží Moskvě“. Sovětský svaz, dle zpráv dostupných v *Jednotě*, Československo vydíral, utlačoval a vykořisťoval. V jedné části bylo také uvedeno, že Klement Gottwald musel slíbit, že se Československo nestane novou Jugoslávií. Tím se opět ukazuje rozdíl mezi oběma zeměmi v tomto období. Konec článku vyslovuje názor o těchto „štvanicích a hrozbách“, které „*ještě více otevřou oči těm, kdož si přejí vidět pravdu*“ a „*ještě jasněji budou moci spatřit tragedii svého postavení*“.¹⁶⁹ Vliv Moskvy na socialistické země byl odsuzován také v článku *Krise v sovětském systému*. Krizi dle článku způsobil politický a hospodářský expansionismus Sovětského svazu a jeho vykořisťovací metody. Události v Československu a dalších zemích „*jsou pouze výrazem rostoucího odporu vůči nesocialistickým sovětským methodám a hegemonii*“¹⁷⁰, přičemž měl tento odpor původ v různých místech a vznikal na základě různých zkušeností jednotlivých zemí. Masové čistky měly jen dokazovat, že cesta vnucovaná Sovětským svazem, byla nepřirozená, škodlivá a stála proti zájmům zainteresovaných zemí. „*V Československu krise režimu a Strany vyvolala také zásadní odpor proti sovětské*

¹⁶⁸ Před novou "čistkou v KS ČSR". *Jednota*, 1950, roč. 5, č. 27, s. 1.

¹⁶⁹ NIN. Co se děje v Československu. *Jednota*, 1951, roč. 6, č. 10, s. 4.

¹⁷⁰ Krise v sovětském systému. *Jednota*, 1951, roč. 6, č. 11, s. 4.

hegemonii, odpor, v němž se zračí všeobecná tužba československého lidu, aby sám si určoval svůj osud a budoucnost své země.“¹⁷¹ Článek se tedy vyjadřoval také k čistkám, které označoval jako způsob boje Sovětského svazu proti krizi, a jak vyplývá z názvu, především k tomu, co vedlo ke krizi režimu v 50. letech 20. století. Negativní zobrazení Sovětského svazu jako utlačitele socialistických zemí bylo ovlivněno roztržkou mezi Titem a Stalinem na konci 40. let minulého století a ochlazením vztahů mezi Moskvou a Jugoslávií, což mělo vliv také na vztahy Jugoslávie s ostatními zeměmi východního bloku. Nejvíce diskutovaným tématem vztahujícím se k soudním procesům, bylo obvinění Rudolfa Slánského, který v KSČ zastával vysokou pozici. Zprávy týkající se Slánského byly zaměřeny hlavně na jeho život a práci ve straně. V souvislosti se soudním procesem se Slánským a dalšími vysokými představiteli KSČ se *Jednota* vyjadřuje jako o „nové velké soudní frašce“. „*Praha, hlavní město Československa, je v těchto dnech dějištěm po řadě čtvrté velké soudní frašky, která se po vydání zlověstně resoluce Informbyra pořádá v zemích sovětského bloku.*“¹⁷² Mimo jiné článek zmiňuje novou „protižidovskou štvanici“ v zemích, kde vládne Moskva, neboť 11 ze 14 obžalovaných byli židovského původu. Nejvíce probíranou osobou v oblasti procesů se stal Rudolf Slánský, o dalších obětech a jménech se *Jednota* nezmiňovala.

Pozornosti neunikly ani pracovní tábory zřizované v Českoslovenku. Zmínka o nich nebylo sice tolik jako zpráv z jiných oblastí, ale ani toto téma nezůstalo bez povšimnutí. Článek přinášející podrobné informace o uranovém dole v Jáchymově, přirovnal toto místo k německému koncentračnímu táboru v Dachau. V Jáchymově „... *poctivý rolníci, dělníci a inteligence jsou nyní odsouzeni dobývat uranovou rudu pro sovětské atomické cíle.*“¹⁷³ Sovětský svaz a jeho satelity, jak jsou také v *Jednotě* označovány země sovětského bloku, byly přirovnávány k fašismu. „*Lidstvo, zbavené fašismu doufalo, že se tato příšera nikdy více nevrátí, ale stávají se znovu horzné události a to právě tam, kam kdysi byly upřeny zraky pokrokových lidí. Jedná se zde o SSSR a jeho satelitech.*“¹⁷⁴ Objevila se také zpráva přinášející informace o zatýkání důstojníků. „*Z Československa se dovídáme, že koncentrační tábor v Opavě ve Slezsku, je nyní určen výhradně pro důstojníky a že vzrůstá počet důstojníků, kteří jsou dopravováni do tohoto*

---

¹⁷¹ Krise v sovětském systému. *Jednota*, 1951, roč. 6, č. 11, s. 4.

¹⁷² V Praze probíhá nová veliká soudní fraška. *Jednota*, 1952, roč. 7, č. 48, s. 4.

¹⁷³ Jáchymov - československá Dachau. *Jednota*, 1951, roč. 6, č. 46, s. 4.

¹⁷⁴ Jáchymov - československá Dachau. *Jednota*, 1951, roč. 6, č. 46, s. 4.

trestního tábora. Většina potrestaných důstojníků pracuje na cihelně, která se nachází v blízkosti Opavy, a pracují deset hodin denně.“¹⁷⁵ Podle článku z roku 1953 drželo Československo rekord, v rámci zemí Sovětského svazu, v počtu uvězněných osob. Tyto výsledky byly získány z odhadu zahraničních pozorovatelů v Praze.¹⁷⁶ Ze způsobu, jakým byly v *Jednotě* zobrazovány jednotlivé události v tomto období vyznívá, že autoři nepovažovali Jugoslávii za jednu ze sovětských „satelitání“, ačkoliv Jugoslávie mezi socialistické země patřila. Jak již bylo zmíněno výše, konec 40. a začátek 50. let minulého století zaznamenal odklon Jugoslávie od ostatních socialistických zemí a její směřování jiným směrem. Jugoslávie si pod vedením Tita po celou dobu udržovala postavení mezi kapitalistickým Západem a SSSR, což jí přinášelo určitá privilegia. Tito nezpochybňoval socialistické směřování země, pouze došlo k určitému ideologickému odklonu od zemí Sovětského svazu. Libérálnost jugoslávského komunistického režimu ovšem neznamenala naprostou svobodu slova a tisku. Orientace tisku a způsob interpretace informací byli ovlivněni politickou scénou a jejím směřováním.

Vláda Sovětského svazu se vyznačovala tvrdým zavedením sovětských ekonomických, politických a strategických systémů. Právě tyto kroky vedly k umělé přeměně sociálních struktur, k potlačení demokratických svobod a základních lidských práv. Zejména výše zmiňované soudní procesy 50. let odrážely situaci doby, kdy skrze zločinné represe proti nekomunistům, ale také proti vytipovaným „nepřátelům“ v řadách komunistických stran, uplatňoval Sovětský svaz svou sílu a nadvládu.¹⁷⁷

5.8.3 Období roku 1968

V tomto roce vydávala *Jednota* články zabývající se zejména sovětskou intervencí v Československu, zprávy odsuzující okupaci Československa, ale také informace související s normalizací. V roce 1969 se objevují stručné zmínky o Janu Palachovi, o jehož osudu informovaly například články *Živá pochodeň na Václavském náměstí*¹⁷⁸, *Praha se rozloučila s Janem Palachem*¹⁷⁹ a *Palach má své následovníky*¹⁸⁰. *Jednota* také

---

¹⁷⁵ Koncentráky v Československu. *Jednota*, 1952, roč. 7, č. 3, s. 4.

¹⁷⁶ Čtyři procenta obyvatelstva - pod klíčem. *Jednota*, 1953, roč. 8, č. 26, s. 4.

¹⁷⁷ KURAL, Václav. Historické zázemí československé reformy 1968. In: KURAL, Václav a kol. *Československo 1968/1. díl: obrodny proces*. Praha: Parta, 1993, s. 7-12. ISBN 80-901337-7-0. s. 7-9

¹⁷⁸ Živá pochodeň na Václavském náměstí. *Jednota*, 1969, roč. 24, č. 4, s. 6.

¹⁷⁹ Poslední pocta jako národnímu hrdinovi: Praha se rozloučila s Janem Palachem. *Jednota*, 1969, roč. 24, č. 5, s. 6.

informovala o situaci v Československu před příjezdem vojsk států Varšavské smlouvy. Například se zmiňovala o poradě představitelů pěti socialistických států z 8. května 1968, na níž nebylo zastoupeno Československo. Referovala také o nejasném přístupu Moskvy a názorech ostatních zemí o poměrech v Československu. Jugoslávie byla československému demokratizačnímu procesu nakloněna. Popsána byla reakce jugoslávského tisku na zprávy z Polska zdůrazňující, že se situace v Československu začala vymykat z rukou komunistů následovně: „*Jugoslávský tisk poněkud ironicky na to podotýká, že situace se opravdu vymkla z rukou Strany, a to u příležitosti oslav 1. máje v Praze, kdy obrovské masy zcela spontánně vyjádřily své odhodlání jít cestou socialismu.*“¹⁸¹ Tito také například blahopřál Dubčekovi k funkci tajemníka strany. „*Jsem přesvědčen, že plodná spolupráce mezi našimi dvěma bratrskými stranami se bude i nadále úspěšně rozvíjet ve prospěch míru a socialismu ve světě.*“¹⁸² Z obsahu týdeníku bylo patrné, že Jugoslávie plně podporovala, nebo spíše jugoslávský tisk podporoval československé snahy. Za příčinu uvolňování politického režimu v Československu v průběhu 60. let minulého století můžeme považovat historickou paměť, která v sobě promítala období demokracie první republiky nebo také období „demokratického socialismu“ let 1945-1947, dalším faktorem bylo také vědomí podřízenosti ČSSR Moskvě a požadavek na obnovu suverenity země. Mimo jiné na společnost působily sociálně ekonomické podmínky, které sice lze oproti 50. létům či v porovnání s jinými zeměmi sovětského bloku považovat za velmi dobré, měly ovšem své nedostatky. Nebyl dostatek kvalitního zboží či bytů. Také v porovnání se Západními zeměmi byly vidět značné rozdíly, které budily nespokojenost obyvatel a vyvolávaly kritiku vůči poměrům v zemi. Toto období ovšem doprovázelo mnoho dalších faktorů, které společně působily na politické zřízení státu, které muselo reagovat na společenské poměry v zemi. Uvolňování režimu se promítlo do všech oblastí. Dobře viditelná byla tato změna například v kultuře, ať už hovoříme o divadle, literatuře nebo filmu. Rozpor ovšem panoval i v komunistické straně samotné.¹⁸³ Dne 6. ledna 1968 odešel z čela ÚV KSČ Antonín Novotný, kterého vystřídal Alexander Dubček. Změny provedené na československé politické scéně nejpříznivěji vnímali Jugoslávie, Rumunsko a také

---

¹⁸⁰ Palach má své následovníky. *Jednota*, 1969, roč. 24, č. 5, s. 6.

¹⁸¹ ČSSR stále ve středu pozornosti. *Jednota*, 1968, roč. 23, č. 20, s. 5.

¹⁸² Personální změny v Československu. *Jednota*. Daruvar, 1968, roč. 23, č. 2, s. 5.

¹⁸³ KURAL, Václav. Historické zázemí československé reformy 1968. In: KURAL, Václav a kol. *Československo 1968/1. díl: obrodný proces*. Praha: Parta, 1993, s. 7-12. ISBN 80-901337-7-0. s. 9-16

Maďarsko. Oproti tomu Polsko či NDR považovali takové změny za nebezpečné. Obměna politické sféry nahrávala ke změně systému a zavádění nových reforem. Byl vytvořen akční plán, který v sobě zahrnoval změny ekonomického i kulturního charakteru.¹⁸⁴ Změny, které v Československu probíhaly se v žádném případě neshodovaly se zájmy Sovětského svazu. Moskva proti tomuto jednání vystupovala. Vše vyvrcholilo okupací Československa, která započala 21. srpna roku 1968. To jakým způsobem *Jednota* přistupovala k dění v Československu vzbuzovalo pocit plné podpory k liberálním reformám a politickým změnám v zemi. Jugoslávská vláda ovšem k této problematice přistupovala velice opatrně. Jugoslávští představitelé si byli vědomi křehké stability levicového autoritativního režimu v zemi, a proto pro ně bylo důležité udržet si harmonické vztahy se Sovětským svazem. Koncem první třetiny 60. let 20. století se také začaly trvale zlepšovat vztahy po „druhé roztržce“ mezi Bělehradem a Moskvou v roce 1958. Zlepšení vztahů přineslo Jugoslávii výhody například v podobě finančních půjček a hospodářské výměny zboží. Také to byl důležitý faktor, na který museli jugoslávští komunisté brát zřetel. Příliš velká podpora probíhajících reformních snah československé vlády by mohla podněcovat myšlenku spojenectví obou zemí proti Moskvě, a to si Jugoslávie ze svého postavení a vzhledem k vnitropolitické situaci nemohla dovolit. V roce 1968 již byla ve vnitřních poměrech Jugoslávie patrná nestabilita. Příkladem bylo zhoršování národnostních vztahů v některých regionech, rozpory ve vedení svazových republik, nacionalistické nálady v politice i společnosti. Z těchto důvodů měl Tito obavy, aby se liberálněji orientované kruhy SFRJ neinspirovaly Československem. Právě stále větší svoboda slova a přehodnocování vedoucí úlohy komunistické strany v Československu byla proti Titovu přesvědčení. Jugoslávský vůdce proto postupoval velice obezřetně. Na jedné straně byla cítit podpora prováděných reforem v Československu, na straně druhé se Tito začínal obávat ztráty jedinečného postavení Jugoslávie mezi socialistickými státy, kterou by mohla způsobit liberalizace společenské situace v Československu.¹⁸⁵

---

¹⁸⁴ JANÁČEK, František a Jan MORAVEC. Leden 1968 a spor o jeho smysl. In: KURAL, Václav a kol. *Československo roku 1968/1. díl: obrodný proces*. Praha: Parta, 1993, s. 27-62. ISBN 80-901337-7-0. s. 27-61

¹⁸⁵ PELIKÁN, Jan. *Jugoslávie a Pražské jaro*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2008. ISBN 978-80-7308-220-8. s. 41-54

Shrnutí prvního týdne okupace vydala *Jednota* v článku *Rohlasem proti tankům*, kde vyzdvihuje práci *Československého rozhlasu* v odporu proti okupantům. „*I my v Daruvaru s úctou oceňujeme hrdinství a obětavost českých a slovenských rozhlasových pracovníků a děkujeme jim nejen za sebe! Mají největší zásluhu na tom, že agresori byli morálně poraženi a že jejich úsilí srazit na kolena český a slovenský národ, ztroskotalo.*“¹⁸⁶ Ještě v roce 1969 *Jednota* občas zpětně poskytovala materiály shrnující první týden okupace ČSSR v srpnu 1968. Proti okupaci byl zaslán ÚV SKJ protestní telegram z Daruvaru: „*Příslušníci české a slovenské národnosti v SR Chorvatsku a Československý svaz v SR Chorvatsku se sídlem v Daruvaru, pracovní pospolitost NVI Jednota a skupina více než sto československých turistů, kteří jsou toho času v Daruvaru, jsou rozhořčení a vyjadřují protest a co nehostřeji odsuzují okupaci ČSSR jednotkami ozbrojených sil zemí Varšavské smlouvy. Vyjadřujeme plnou podporu politice ÚV SK Jugoslávie a soudruhu Titovi, podporu zaměřenou na ochranu míru, rovnoprávnosti a nevměšování do vnitřních záležitostí druhých zemí a pro vítězství socialismu ve světě.*“¹⁸⁷ V souvislosti s okupací ČSSR se v *Jednotě* objevovaly články se sympatiemi k Čechům a Slovákům. Byla vyjadřována rozhořčenost nad vpádem vojsk do země a další. Nesouhlas vyjadřovala také vláda SFRJ a představitelé dalších západních zemí, jednalo se ovšem spíše o diplomatický akt, který prakticky nijak nezasahoval do dění v Československu. V tomto období panovala velice napjatá politická situace. Probíhající studená válka mezi SSSR a západními státy, zejména s USA, situaci nijak nepřidávala a dala by se považovat za jeden z hlavních faktorů nevměšování se do dění v Československu. Jeden článek *Jednoty* dokonce přináší svědectví dvou krajanů z Daruvaru, kteří byli během okupace v Československu u příbuzného v severních Čechách. Ti vypověděli, že po půlnoci slyšeli letadla, ráno poslouchali rozhlas, ve kterém se dozvěděli o okupaci Československa vojsky zemí Varšavské smlouvy, u obchodů viděli fronty, jak si lidé nakupovali zásoby. „*Prvního dne okupace v 8 hodin ráno, byly už všechny ukazatele cest a směrovky obráceny v opačném směru anebo přebílené vápnem. Toto okupanti nečekali, takže bloudili jako mouchy bez hlavy.*“¹⁸⁸ Dále se krajané v rozhovoru zmiňovali o dalších akcích československých občanů. Hovořili také o své cestě zpět do Jugoslávie, která proběhla

---

¹⁸⁶ *Rohlasem proti tankům. Jednota*, 1968, roč. 23, č. 35, s. 10-12.

¹⁸⁷ *Stále nové protesty. Jednota*, 1968, roč. 23, č. 35, s. 5.

¹⁸⁸ *Dva Daruvarčané viděli okupaci Československa na vlastní oči. Jednota*, 1968, roč. 23, č. 36, s. 7.

víceméně bez problémů. Po cestě se měli setkat se solidárností československých občanů, kteří jim neváhali pomoci, protože „*jen jugoslávský lid je opravdovým přítelem Československa.*“ Shrnuli také následky, které okupace přinesla. „*Ztráty na komunikacích jsou obrovské. Cesty jsou zničené tanky, jsou zpřeráženy telegrafní tyče a vyvráceny patníky. Agresoři by se měli donutit, aby silnice uvedli do původního stavu.*“ [...] „*Ovocné stromy v mnoha sadech a obilniny na polích, jsou ve velké míře zničené.*“ Závěrem uvedli: „*Každý je přivítán podle zásluh. Tradiční vzpomínky na slavný příchod do Československé republiky vystřídal pirátský přepad z 21. srpna 1968. Pravda však zvítězí!*“¹⁸⁹ S otázkou okupace se v *Jednotě* objevovaly zprávy o útočení na Jugoslávii, kvůli vystupování proti intervenci v ČSSR. Koncem roku 1968 přinesla *Jednota* shrnutí nejdůležitějších událostí roku, mezi nimiž byla zařazena také československá situace. Hovořilo se zde o přepadení mírumilovného sátu, „*který nechtěl nic jiného než budovat socialismus a pokrok*“¹⁹⁰, a také o tom, že byla znovu využita politika síly. I když zpráv týkajících se okupace a odsuzujících reakcí z jugoslávské strany bylo mnoho, v průběhu procesu normalizace zpráv ubývalo a zveřejňovaly se pouze záklaní informace. Můžeme zde pozorovat jakousi opatrnost ze strany Jugoslávie, pravděpodobně kvůli obavám z Moskvy. Počátek normalizačního procesu v Československu byl popisován zejména uklidněním situace v zemi, podepisováním smluv československou vládou, které zemi přinášely různá omezení. V týdeníku bylo uváděno, že sice docházelo k uklidňování politické situace, ale byl vidět evidentní nesouhlas širší veřejnosti, především studentů a inteligence. Dále se zde psalo o zahraniční propagandě, která lživě zobrazovala události ze sprnových dnů roku 1968, nebo o pokynech *Úřadu pro tisk a informace*, který redakcím jednoznačně určoval o čem mají psát. „*V Československu vlastně cenzura v tradičním slova smyslu neexistuje. Do redakcí všech časopisů však přišly pokyny novězaloženého Úřadu pro tisk a informace, které jednoznačně určují o čem se nemá psát.*“¹⁹¹ Jak již bylo zmíněno výše, ještě v roce 1969 se objevovaly články, které souvisely s událostmi roku předchozího. Jedna ze zpráv hovořila o vyhoštění zahraničních novinářů z ČSSR na základě špatných viz. Je zde ovšem zmíněno, že vyhoštění bylo úmyslné ve snaze snížit publicitu spojenou s událostmi kolem

---

¹⁸⁹ Dva Daruvarčané viděli okupaci Československa na vlastní oči. *Jednota*, 1968, roč. 23, č. 36, s. 7.

¹⁹⁰ Bouřlivý - 1968 - rok: Přehled nejdůležitějších událostí. *Jednota*, 1968, roč. 23, č. 51/52, s. 7.

¹⁹¹ V Československu probíhá normalizace ... *Jednota*, 1968, roč. 23, č. 49, s. 8.

sebeupálení Jana Palacha.¹⁹² Tento rok také přinesl reorganizaci Komunistické strany Československa. Někteří členové byli vyloučeni, někteří podali demisi, Dubček byl vyloučen z předsednictva, ale zůstal členem ÚV. Dubčekovo vedení dle citovaných slov Gustáva Husáka „ohrozilo jednotu strany, rozvoj socialistické společnosti a mezinárodní postavení a závazky KSČ a ČSSR.“¹⁹³

5.8.4 Rok 1989 a sametová revoluce

Rok 1989 se nesl ve znamení demokratizace Československa. Vše bylo odstartováno 17. listopadu 1989 po tvrdém potlačení pokojné studentské manifestace v Praze. Tímto aktem započala stávka studentů, ke kterým se následně přidala také divadla a divadelní soubory. Konec roku 1989 probíhal ve znamení bouřlivých, ale nenásilných protestů proti vládě a státnímu zřízení a vyústil ve zvolení nového prezidenta, kterým se stal 29. prosince Václav Havel.¹⁹⁴ Ačkoliv byl rok 1989 v historii Československa zásadní, nebylo v tomto ročníku nalezeno mnoho zpráv, které by se dané problematice věnovaly. *Jednota* obsahovala pouze základní informace o událostech a stávkách československého obyvatelstva, vyjadřujícího nespokojenost s uspořádáním politické moci. Jeden autor se zmiňoval o rozhodných změnách v Československu, které navazovaly na demokratizační snahy v zemi z roku 1968. Zmiňován byl také Václav Havel. Autor se ovšem nestavil proti komunistickému režimu. Naopak vyjadřoval podporu KSČ, když uvedl: „*Velmi důležité v současné čs. politické situaci je to, že si chce KSČ zabezpečit nové a pevné místo v politických vztazích. O tom svědčí akční program nového předsednictva ÚV KSČ, který bude předmětem jednání členstva i všeho lidu, aby byla vrácena důvěra ve schopnost a činnost programu KSČ.*“¹⁹⁵ Je možné, že bylo dění v Československu probíráno v jiných ročnících *Jednoty*, ale v dostupných číslech z roku 1989 se téma sametové revoluce nijak výrazně neprobíralo.

---

¹⁹² Z Československa vyhoštěno devět západních novinářů. *Jednota*, 1969, roč. 24, č. 5, s. 11.

¹⁹³ Situace v Československu: Husák zveřejňuje Dubčekovy chyby - z ÚV KSČ odvoláno 29 členů. *Jednota*, 1964, roč. 24, č. 40, s. 6.

¹⁹⁴ PÁNEK, Jaroslav, Oldřich TŮMA a kol. *Dějiny českých zemí*. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1544-8. s. 457-458

¹⁹⁵ K. B. K bouřlivým událostem v Československu: ČSSR na prahu hlubokých změn. *Jednota*, 1989, s. 5.

5.8.5 Obecné informace podávané o Československu

V *Jednotě* se nezobrazovaly pouze zprávy politického charakteru. Československo bylo přibližováno prostřednictvím spousty dalších informací. Tato oblast byla popisována tak, aby co možná nejlépe vykreslovala místa v Československu a jeho historii. Tímto způsobem bylo možné působit na čtenáře a vzbuzovat v nich národní hrdost.

Jednou z kategorií článků byla výročí a významné dny Československa. Mezi zmiňovaná výročí patřilo například 40 let od vzniku Československé republiky, 70 let samostatné československé měny, objevil se článek zmiňující 30 let od založení pionýrské organizace, výročí založení *Karlovy univerzity v Praze*, oslavy 50. narozenin *ZOO Praha*, 150. výročí založení *Národního muzea v Praze* a další. Veškerá tato výročí byla popisována v podobném stylu. Většinou se uváděla fotografie a text přibližující historii a funkci popisovaného objektu. Pokud se jednalo o výročí významného dnu, byl postup velice podobný. *Jednota* se také snažila přiblížit konkrétní místa v Československu a přinášela informace o nejrůznějších koutech Československa. Velice časté byly zmínky o Praze, Brnu či Bratislavě, nebo také o kulturních centrech, například o Českém Krumlově. Dále se ve sledovaném období *Jednota* zmiňovala o hradech, zámcích a dalších důležitých památkách. Tyto články byly také velmi často doprovázeny fotografiemi míst, často se jednalo o reportáže psané lidmi, kteří Československo sami navštívili.

Další skupinou podávaných informací byla oblast hospodářství. *Jednota* psala o pětiletkách, československém trhu či zemědělství. Přinášela také souhrnné informace o národním hospodářství Československa a plnění stanovených plánů. Například v roce 1953 se objevovaly články popisující nízkou životní úroveň a špatný stav československého hospodářství. „Zvláště v poslední době se v tisku často psalo o tom, že mnohé podniky se starají jen o jakost vývozního zboží, a o jakost výrobků pro domácí trhy vůbec nedbají.“¹⁹⁶ Článek z roku 1954 shrnuje důvody nesplnění československé „Gottwaldovy“ pětiletky v loňském roce. Jako viníka špatného stavu hospodářství a životní úrovně občanů země v uplynulých pěti letech označil článek Sovětský svaz. „Celý pětiletý plán měl jen sloužit pro uspokojení zájmů Kremle.“ Československo je obětí vykořisťování. Nerovnoprávnost v hospodářských vztazích se Sovětským svazem a náklady na udržování obrovského byrokratického aparátu hltají lví podíl bohatství dvou národů a práce. Hlavní

---

¹⁹⁶ J. Co se děje na československém trhu. *Jednota*, 1953, roč. 8, č. 36, s. 4.

*příčinou je vykořisťování.*¹⁹⁷ Velmi zřídka se objevovaly informace zabývající se vývozem některých komodit z Československa, nebylo to ovšem časté a jednalo se spíše o krátké informační zprávy podávané jako zajímavosti z hospodářské činnosti země.

Speciální skupinu tvořily životopisy a zmínky o významných osobnostech českých a slovenských dějin a československých prezidentech. Z osobností se *Jednota* nejčastěji zmiňovala o Boženě Němcové, Karlu Čapkovi, ale také o Janu Ámosu Komenském a dalších známých literátech. Veliká pozornost byla věnována prvorepublikovému prezidentovi Tomáši G. Masarykovi.

5.9 Vztahy mezi Jugoslávií a Československem a jejich reflexe v *Jednotě*

Vztahy obou zemí ve sledovaném období byly velice ovlivňovány postojem Jugoslávie k Sovětskému svazu. Jugoslávie sice v průběhu své existence stála na sovětském modelu, od konce 40. let 20. století, po první roztržce Tita se Stalinem, začala směřovat jiným směrem než zbytek východního bloku. Celý jugoslávský socialistický systém byl postaven na kultu osobnosti Josipa Broze Tita, který byl od roku 1945 čelním představitelem a hlavní osobností jugoslávské komunistické strany a v roce 1974 následně prohlášen doživotním prezidentem. Jugoslávský režim se stal mírnějším oproti režimům sovětského bloku až po provedených reformách na počátku 50. let minulého století. Liberálnost jugoslávského režimu se v následujících letech odrážela ve vztazích se Sovětským svazem. Pokud byly vztahy špatné, Jugoslávie výrazně liberalizovala, jinak více méně docházelo ke kopírování sovětského vzoru, i když nadále si země udržovala svůj vlastní model socialismu.¹⁹⁸ Československo jako jedna ze socialistických zemí, kde byl výrazný vliv Moskvy na vedení strany, a to zejména v období 50. let 20. století a následně po Pražském jaru v období normalizace, více méně ve vztazích s Jugoslávií kopírovalo přístup Sovětského svazu. V prvních poválečných letech byly vztahy obou zemí velice příznivé. Podepsány byly například smlouvy přátelství a spojenectví, kulturní a hospodářské dohody. Československo, které bylo ekonomicky silnější, také poskytovalo Jugoslávii značnou hospodářskou pomoc. Ochlazení vztahů nastalo v důsledku československého podpoření rezolucí Informbyra proti Jugoslávii. V roce 1949 byly

---

¹⁹⁷ J. Proč nemohl být splněn pětiletý plán. *Jednota*, 1954, roč. 9, č. 3, s. 4.

¹⁹⁸ CABADA, Ladislav a Markéta KOLARČÍKOVÁ. *Balkánské komunismy*. Praha: Libri, 2016. ISBN 978-80-7277-556-9. s. 124-169

vypovězeny smlouvy o přátelství a pomoci.¹⁹⁹ Po smrti Stalina se vzájemné vztahy začínají obnovovat. Jugoslávie také byla nakloněna reformám a uvolňování režimu v Československu v polovině 60. let 20. století. Po roce 1968 byl v Československu omezen výjezd do kapitalistických zemí a také do Jugoslávie. Od 50. let až do roku 1989 ovšem nedošlo mezi zeměmi k výraznějším konfliktům.

5.9.1 Politika a hospodářství

Základem zahraniční politiky Československa mělo být rozvíjení vztahů s Ukrajinou, Polskem, Jugoslávií, Bulharskem, Maďarskem a Rakouskem. Tato hlavní orientace měla být nesena v duchu slovanského přátelství a vycházela ze smluv s Moskvou.²⁰⁰ Vztahy mezi Československem a Jugoslávií byly na počátku poválečných let velmi dobré, i přes rozdílné názory v otázce reemigrační smlouvy. V průběhu sledovaného období byly vzájemné vztahy velmi ovlivňovány aktivitami Sovětského svazu. Ačkoliv Jugoslávie i Československo patřily do skupiny socialistických zemí, nelze opomenout, že jejich postavení a směřování bylo odlišné. Zahraničně-politické zaměření socialistické Jugoslávie bylo v průběhu existence státního útvaru orientované buď prozápadně, kopírovalo sovětskou linii, nebo se orientovalo na státy stojící mimo tento okruh, dle potřeby a výhod, které určitá spolupráce přinášela. Československo se oproti tomu nacházelo v naprosto odlišné pozici, když po roce 1948 částečně přišlo o svou suverenitu v zahraniční politice a hospodářská politika byla primárně prováděna v rámci zemí sovětského bloku.²⁰¹

„Velvyslanectví FLRJ v Praze na dále konstatuje, že násilí policie proti organizaci jugoslávie Národní fronty v Republice Československé a opětovná zatýkání nevyných občanů FLRJ, znamená nedemokratický, diskriminační a nepřátelský postup vlády ČSR proti Federativní Lidové Republice Jugoslávii a jejím občanům, což dle svého způsobu připomíná jedině metody, kterými se sloužily protilidové režimy, za účelem likvidace

---

¹⁹⁹ KOPŘIVOVÁ, Lenka. Češi a Slováci. In: KOCIAN, Jiří, Kateřina KRÁLOVÁ, Kamil PIKAL a kol. *Národnostní menšiny v socialistické Jugoslávii*. Sokolov: Flavia Viera, 2015, s. 33-44. ISBN 978-80-904954-3-2. s. 35-45

²⁰⁰ ZBOŘIL, František. *Československá a česká zahraniční politika: minulost a současnost*. Praha: Leges, 2010. ISBN 978-80-87212-38-7. s. 207

²⁰¹ GAZDA, Adam. Československo-jugoslávské vztahy s přihlédnutím k Makedonii v letech 1945-1982. *E-Polis.cz: Společenskovední časopis*[online]. Plzeň, 2019, 7. květena 2012 [cit. 2019-03-11]. Dostupné z: <http://www.e-polis.cz/clanek/ceskoslovensko-jugoslavske-vztahy-s-prihlednutim-k-makedonii-v-letech-1945-1982.htm>

demokratických a pokrokových organizací. ²⁰² V této ukázce se projeví politické vztahy, které mezi sebou obě země měly v 50. letech minulého století. Jak bylo zmíněno v předešlých kapitolách, Československo v roce 1949 podpořilo rezoluce Informbyra proti Jugoslávii, což se následně odrazilo ve zhoršení vztahů. Tato situace také ovlivnila vydavatelskou činnost Čechů v Jugoslávii. Tisk a veškeré krajanské aktivity, musely oficiálně dekrarovat jejich oddanost socialistické Jugoslávii a Titovi. Také právě proto obsah *Jednoty* v oblasti mezinárodních politických vztahů korespondoval s názory jugoslávských představitelů. Oddanost Titovi byla v *Jednotě* projevována velmi často, z různých krajanských uskupení. Pro příklad, jakým způsobem byla vyjadřována podpora Jugoslávii, byl vybrán následující úryvek dopisu českých omladinských pracovních brigád. „*Slibujeme, že budeme i nadále, bez ohledu na všechny štvance a pomluvy ze strany států Informbyra, státí věrně při Tobě, při Ústřednímu výboru Komunistické straně Jugoslávie ve výstavbě socialismu v naší nové vlasti Jugoslávii. Ať žije milovaný náš vůdce a učitel soudruh Tito.*“ ²⁰³ Podobným způsobem byla vydávána všechna oficiální prohlášení. V roce 1955 se začaly objevovat zprávy, které sdělovaly normalizaci vztahů mezi zeměmi a přání zlepšení spolupráce v budoucnosti. *Jednota* tedy promítala základní informace vztahující se k politickým vztahům. Nové ochlazování vztahů, i když nedosahovalo takové síly jako v 50. letech, se projevilo po „druhé roztržce“ Jugoslávie se Sovětským svazem. Sovětský svaz zahájil v roce 1957 protijugoslávskou kampaň, do které se později zapojily i ostatní státy východního bloku. Tento konflikt vyvolala polská a maďarská krize. Jugoslávie, která velmi silně podporovala reformní síly v Polsku a Maďarsku, byla Sovětským svazem obviněna z revizionismu a rozvracení jednoty socialistického tábora. ²⁰⁴ V souvislosti s tím koncem 50. a počátkem 60. let *Jednota* upozorňovala na protijugoslávské tendence československých politků a tisku. V týdeníku se hovořilo o „nepřátelském aktu československých předáků vůči Jugoslávii a jejich úmyslném zhoršování vztahů“, „útocích ČSR a další řady zemí socialistického tábora“, nebo o snaze vinit Jugoslávii z „podpory imperialismu“. Články z těchto snah obviňovaly pouze politické představitele země, nikoli občany Československa, protože jak tvrdil jeden z autorů: „*lidé v Československu nevěří*

---

²⁰² TANJUG. Nota vlády FLRJ československé vládě. *Jednota*, 1950, roč. 5, č. 2, s. 2 a 4.

²⁰³ Maršálu Jugoslávie Josefu Brozu-Titovi. *Jednota*, 1950, roč. 5, č. 2, s. 2.

²⁰⁴ PELIKÁN, Jan. Socialistická Jugoslávie. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998, s. 493-558. ISBN 80-7106-266-9. s. 529-531

vyumělkovaným výmyslům o Jugoslávii a její politice.“²⁰⁵ *Jednota* se opět postavila na obranu Jugoslávie, ta byla velmi často označována jako „naše země“. Lze předpokládat, že vzhledem k poměrům v zemích, kde vládl komunistický režim, nebylo vhodné přiklánět své názory k pomyslnému „nepříteli“. O to více to platilo pro národnostní menšiny, v jejichž zájmu bylo zachovat si dobré vztahy s režimem. Tato krize z počátku 60. let 20. století byla spíše ve znamení slovních přestřelek, nedošlo k větším hospodářským restrikcím nebo k vypovězení důležitých mezinárodních smluv. Od poloviny 60. let můžeme vztahy považovat za urovnané. Dokazují to také politické návštěvy a pozdější jugoslávská podpora československé snahy o reformu společnosti. Především v 70. letech poté docházelo ke zintenzivnění obchodní spolupráce, ale také kulturních styků. V roce 1973 navštívil československý prezident Gustáv Husák v Bělehradě Josipa Broze Tita, o čemž se *Jednota* zmiňuje také po další návštěvě Husáka v roce 1987. „Bylo konstatováno, že mezi zeměmi neexistuje ani jeden otevřený problém, že spolupráce mezi národy a stranami obou zemí má vzestupnou tendenci zejména od r. 1973, kdy prezident Husák a Tito jednali v Bělehradě o zásadách jugoslávsko-československé spolupráce.“²⁰⁶ Dobré vzájemné vztahy panovaly až do konce sledovaného období.²⁰⁷

Nesmíme ovšem zapomínat, že *Jednota* fungovala v první řadě jako zdroj informací o životě krajanů, jejich kultuře a snažila se předávat české kulturní dědictví, povědomí o českém jazyce a udržovat tak svébytnost Čechů v Jugoslávii. Také reakce krajanů spolupracujících s časopisem dosvědčovaly větší zájem o život menšiny a praktické články než o politiku. S ohledem na dobu vlády komunistických režimů a větší kontrole československé menšinové tvorby, z důvodů, které již byly v práci probírány dříve, se tématu politiky nedalo vyhnout. Bylo nutné vzdávat hold Titovi a jeho vládě, protože také to umožňovalo nadále provozovat vydavatelskou činnost bez větších nepříjemností. *Jednota* proto uveřejňovala články na oslavy výročí vztahujících se k Titovi a SKJ, velká pozornost byla věnována také Titovým zahraničním cestám. V otázce politických vztahů s Československem bylo nejčastěji probíráno jmenování nových velvyslanců, a již zmiňovaným návštěvám hlavních představitelů obou zemí.

²⁰⁵ Nové útoky z Prahy. *Jednota*, 1959, roč. 14, č. 7, s. 4.

²⁰⁶ Prezident ČSSR Gustáv Husák v Jugoslávii: Za prohloubení vztahů mezi ČSSR a SFRJ. *Jednota*, 1987.

²⁰⁷ GAZDA, Adam. Československo-jugoslávské vztahy s přihlédnutím k Makedonii v letech 1945-1982. *E-Polis.cz: Společenskovední časopis*[online]. Plzeň, 2019, 7. května 2012 [cit. 2019-03-11]. Dostupné z: <http://www.e-polis.cz/clanek/ceskoslovensko-jugoslavske-vztahy-s-prihlednutim-k-makedonii-v-letech-1945-1982.htm>

5.9.2 Kultura a turismus

Kulturní styky obou zemí se projevovaly zejména v návštěvách různých veletrhů, množstvím divadelních a hudebních souborů, které přijížděly předvádět svou tvorbu. Vzájemná spolupráce probíhala také v oblasti architektury nebo filmu. O všech zmíněných oblastech *Jednota* na svých stránkách informovala. Velice často byl rozebírán festival klasické hudby *Pražské jaro* a jeho program. Od roku 1957 byly kulturní styky obou zemí deklarovány *Dohodou o spolupráci v oblasti kultur, umění, vědy, školství a osvěty*. Dohoda byla podepsána v Bělehradě a *Jednota* k této příležitosti vydala informační článek, jehož úkolem bylo přiblížit funkci ujednání a vytvořené programy.²⁰⁸ Nejvíce bylo informováno o jednotlivých zájezdech souborů, jejich plánovaného programu, odkud byly a jaká místa měly v dané zemi navštívit.

Sportovní zprávy se zaměřovaly na různé turnaje a jejich výsledky. Dále byla pozornost věnována pražské *Spartakiádě* a sportovním úspěchům československých sportovců. Například vítězství Emila Zátopka na OH v Londýně. Ačkoliv se sportovní rubrika v *Jednotě* objevovala pravidelně, jednalo se většinou o krátké články s výsledky zápasů jednotlivých týmů, nebo o informace o budoucích turnajích.

Pravidelné zprávy z oblasti turismu se v *Jednotě* začaly objevovat přibližně v polovině 60. let 20. století. Počty turistů z Československa v Jugoslávii byly vysoké. Vezme-li se v potaz, že možnost cestování československého obyvatelstva do zahraničí byla omezená, nejsou vysoké počty Čechoslováků v Jugoslávii zvláštním fenoménem. Zajímavostí byl vysoký počet turistů přímo v Daruvaru a přilehlých oblastech. V tomto případě se pravděpodobně jednalo o osoby, nějakým způsobem spjaté s tímto místem. Mnoho z nich přijelo navštívit své příbuzné, nebo se přijelo podívat na místo svého rodiště. „*Jugoslávii navštívilo letošního léta mnoho turistů z Československa. Z nich si bezesporu několik set zvolilo Daruvar nebo některou českou osadu na Daruvarsku jako cíl své návštěvy nebo alespoň místo, kde stráví největší část svého pobytu v Jugoslávii.*“²⁰⁹ Důkazem, že se reemigranti vraceli na návštěvu do Jugoslávie, bylo vyprávění rodačky z Malých Zdenců, která tou dobou žila v Brně. Shrnuje zde své pocity a dojmy z návštěvy svého rodiště. „*Tyto návštěvy jsou vždy jakýmsi mezníkem v našem životě a velkým zážitkem. Jak by také ne! Vždyť jsme polovinu svého života prožili v Jugoslávii, jak by tomu*

²⁰⁸ Dohoda o kulturní spolupráci mezi Jugoslávií a Československem. *Jednota*, 1957, roč. 12, č. 5, s. 1.

²⁰⁹ L. Š. V Daruvaru mnoho turistů z ČSSR. *Jednota*, 1964, roč. 19, č. 34, s. 5.

tedy mohlo být jinak? Chtě nechtě se vnucuje, abychom hodnotili a srovnávali.“²¹⁰ Rok 1965 nabízí shrnutí turistické sezóny. Čechů bylo podle článku nejvíce ze zahraničních turistů. Zmiňuje se zde také, že se československá auta odlišují od jiných zahraničních návštěvníků, a to ve velikosti nákladu a počtu osob v automobilech. „*Jednak je v nich těch zavazadel nějak nejvíc, a jednak jsou všechna místa v nich obsazena, dokonce někdy i větším počtem osob, než by to smělo být.*“²¹¹ Nejvíce se do Jugoslávie cestovalo v automobilech, využívala se ale také autobusová a vlaková doprava, nebo motocykly. Důvodem velkého nákladu byl podle autora nedostatek finančních prostředků českých turistů. Některé zprávy byly určeny přímo turistům chystajícím se do Jugoslávie a většinou obsahovaly různá upozornění, například na stav vozovky v určitém úseku, nebo se jednalo o odpověď na konkrétní dotaz zasláný redakci. Obecně se všechny články zmiňovaly o vysokém zájmu československých turistů o Jugoslávii. Ovšem zmiňována jsou také určitá úskalí, zejména omezení určená československou vládou, která počet turistů redukovala. Zde je s největší pravděpodobností myšleno zpřísnění podmínek pro cesty do kapitalistických zemí, včetně Jugoslávie po roce 1968. Cestování bylo regulováno především prostřednictvím četných administrativně-politických překážek. Bylo nutné zažádání o devizový příslib, pokud člověk s žádostí uspěl, požádal o „výjezdní doložku“. S těmito žádostmi ovšem neuspěli všichni.²¹² *Jednota* také pro své čtenáře vyhlášovala soutěže o zájezdy do Jugoslávie. Výherci poté často zasílali do redakce dopisy o svých zážitcích a pocitech z dovolené. „*S celkovým dojmem, který na nás učinila bratrská Jugoslávie, jsme velmi spokojeni.*“ [...] „*Rádi bychom, kdybychom se redakci mohli nějak odvděčit za to vše. Za svého pobytu u vás jsme navázali několik známostí s Jugoslávci, které nám jistě obapolně budou prospěšné. Nadále zůstáváme věrnými čtenáři Jednoty a doporučíme ji všem našim známým, aby se i oni mohli zúčastnit příští soutěže.*“²¹³ To napsal výherce z Tábora, který Jugoslávii navštívil poprvé.

Turistické zájezdy probíhaly i opačně. Většinou, pokud krajané vyrazili na cestu do Československa, navštívili více míst, ale hlavní město Praha tvořilo středobod návštěv.

---

²¹⁰ POKORNÁ-PARÍZKOVÁ, Marie. Po 6 letech na dovolené v Jugoslávii. *Jednota*, 1967, roč. 22, č. 38, s. 7.

²¹¹ GRUBIŠIĆ, B. Co Čech to - na Jadran. *Jednota*, 1965, roč. 20, č. 34, s. 6.

²¹² SCHINDLER-WISTEN, Petra. *O chalupách a lidech: chalupářství v českých zemích v období tzv. normalizace a transformace*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2017. Orální historie a soudobé dějiny. ISBN 978-80-246-3613-9. s. 65-128

²¹³ MOHL, Jiří. O dojmech z Jugoslávie. *Jednota*, 1967, roč. 22, č. 40, s. 11.

V *Jednotě* se neobjevují zprávy o celkových počtech Jugoslávců navštěvujících Československo, ale vydávaly se pozvánky na zájezdy do ČSSR pořádané různými cestovními kancelářemi, na které se čtenáři *Jednoty* mohli přihlásit. V roce 1965 byl například pořádán zájezd na III. celostátní Spartakiádu do Prahy.²¹⁴ Dále bylo možné se v *Jednotě* dočíst obecně o turismu v Československu. Za největší lákadlo pro zahraniční turisty v zimním období byly považovány Vysoké Tatry, jinak byly vyzdvíženy přírodní krásy, historické památky a také možnost individuální i kolektivní turistiky.²¹⁵ Ze strany Jugoslávie také probíhaly cesty zaměřené na návštěvy jugoslávských dělníků, nebo studentů v Československu, se kterými se bavily o jejich činnosti a životě v zemi.

5.9.3 Dojmy krajanů z Československa

Celkem často se ve sledovaném období týdeníku *Jednota* dalo setkat s články shrnující zážitky redaktorů, ale také „obyčejných“ krajanů, z cest po Československu.

Velký počet reportáží zmiňoval Prahu, její památky a architekturu, ale také třeba metro. Pocity z návštěvy Československa byly ve všech článcích vesměs pozitivní a vyjadřovaly zájem o další hlubší poznávání země v budoucnu. Prání, aby více osob mělo možnost poznat „starou vlast“, obsahoval článek z cesty po Československu, kterého se zúčastnili členové *Československé besedy* v Horním Daruvaru v roce 1984. „*Mým přáním je, abyste i vy, kteří jste nenavštívili starou vlast, poznali její krásy. Aby se cesty do Československa, jak si je plánují hornodaruvarští besedáci, staly tradiční odměnou všem našim spolkovým pracovníkům.*“²¹⁶ U některých krajanů se dostavily lehce rozporuplné dojmy. Jeden krajan vyprávěl pro *Jednotu* svůj příběh o návštěvě Československa, kde byl na vojně, a poté tam nějakou dobu žil v Mníšku u Liberce, později, když se vrátil do Jugoslávie, ještě dvakrát navštívil Prahu. Své dojmy líčil z poslední cesty, kdy se rozhodl oživit staré vzpomínky a podívat se na místa, která kdysi dobře znal. Ačkoliv byl nadšený z návštěvy příbuzných a celkově ze životní úrovně krajanů, se kterými se setkal, také Praha na něho udělala dojem, po příjezdu do Mníšku u Liberce zjistil, že místo, kde prožil část života, vypadalo úplně jinak, než si pamatoval. „*Přijel jsem tam po více než čtyřiceti letech*

²¹⁴ Zájezd do Prahy na Spartakiádu. *Jednota*, 1965, roč. 20, č. 16, s. 7.

²¹⁵ Turistika v Československu. *Jednota*, 1985.

²¹⁶ ZVONARKOVÁ, Z. Výlet do Československa. *Jednota*, 1984, roč. 39, č. 41, s. 11.

*a hledal jsem, ani nevím co [...] Snad ty šťastné chvíle, které jsme tam prožívali.“ [...] „Člověk si má asi ponechat jen šťastné vzpomínky.“*²¹⁷

5.10 Výsledky a diskuse

Obraz reemigrace byl na stránkách týdeníku vykreslován pomocí několika druhů zpráv. Za prvé se jednalo o zprávy informační, které byly prostřednictvím *Jednoty* poskytovány zájemcům o reemigraci. Mezi těmito informacemi se také objevovaly zmínky o reemigračních transportech. Za druhé, v rámci speciální ankety, byli krajané vyzíváni k vyjádření jejich pocitů a postřehů v otázce reemigrace. Třetím okruhem souvisejícím s odchodem jugoslávských Čechů a Slováků do Československa bylo československé pohraničí, jakožto prostor možného přesídlení a s tím spojené téma nuceného vysídlení Němců. O *Jednotě* lze hovořit jako o určitém zprostředkovateli informací souvisejících s reemigrací. Tomuto tématu byla v periodiku věnována pozornost v období let 1946-1950. V roce 1950 byl reemigrační proces oficiálně ukončen, a proto nebylo nutné se v pozdějších letech tímto tématem zabývat. Ve sledovaném období zároveň nebylo nalezeno mnoho informací přibližující život reemigrantů v Československu. O tom, jak tyto osoby žijí, si mohli čtenáři *Jednoty* udělat obrázek ze zveřejňované korespondence s krajany z Československa. Mnohem větší důraz byl kladen na život v jugoslávských osadách, které obývala česká menšina. Obsah článků poskytujících základní informace k reemigraci většinou tvořily odkazy na jednotlivé odpovědné úřady, vymezení potřebných dokladů, nebo také zmínky o jednáních vedených mezi jugoslávskými delegacemi a vysokými představiteli Československa. Vymezovaly se základní pojmy související s reemigrací, jako například rozdíl mezi reemigrantem a repatriantem. Další informace se podávaly k chystaným reemigračním transportům, a tomu co vše bylo nutné mít na cestu připravené. Přes všechna tato informační sdělení nebyla situace pro všechny účastníky dostatečně přehledná. Dle některých dopisů, které byly *Jednotě* zaslány zájemci o reemigraci, bylo zřejmé, že podávané informace pro ně nebyly dostačující. Největší problém tvořila orientace v jednotlivých zainteresovaných orgánech a jejich činnostech. Ačkoliv hodnocení reemigrace ze strany jejích hlavních zastánců, mezi které patřil například Josef Vojáček-Taras a další představitelé partyzánského hnutí, bylo velice

---

²¹⁷ Mé dojmy z cesty po Československu. *Jednota*, 1988.

pozitivní a vybízelo krajanů k přesídlení, realita v Československu byla poněkud odlišná. Problém tvořila také nevyřešená situace v otázce reemigrační smlouvy mezi Jugoslávií a Československem, která měla zajistit majetkové vyrovnání s reemigranty. Jugoslávie totiž požadovala úplné propadnutí majetku jugoslávskému státu bez náhrad, na což československá strana nechtěla a nemohla přistoupit. Přestože reemigrační proces příslušníků české a slovenské menšiny z Jugoslávie do Československa byl provázen řadou nejasností a z velké části probíhal individuálně, přesídlilo do konce roku 1950 do „staré vlasti“ přibližně 5 000 krajanů z Jugoslávie. Vezme-li ovšem v potaz odhad z roku 1945, podle kterého žilo na území Jugoslávie asi 50 tisíc Čechů a 80 tisíc Slováků, tvořilo množství reemigrantů zanedbatelný počet. V názorech na reemigraci převažoval pozitivní pohled. Ukázalo se také, že mnoho Čechů považovalo obě země za rovnocenné a otázka reemigrace u nich vzbuzovala smíšené pocity. Ačkoliv pro ně Československo tvořilo historické zázemí jejich předků a tím také jejich etnické identity, bylo pro mnoho z nich nemyslitelné opustit rodné území Jugoslávie. Zatímco Jugoslávie tvořila jejich domov, Československo působilo jako zdroj národního uvědomění, které se snažily krajanové instituce podněcovat již od útlého věku. Zejména prostřednictvím tisku a menšinovým vzdělávacím systémem. Negativní zprávy se objevovaly skrze osoby, které se rozhodly opustit Československo a vrátit se znovu do Jugoslávie. Tento druh článků *Jednota* obsahovala v období koncem 40. a počátkem 50. let 20. století. Většinou byl z rozhovorů patrný negativní postoj k Sovětskému svazu, který dle autorů posiloval svůj vliv v Československu. Tyto nálady také vycházely z roztržky, která proběhla mezi hlavními osobnostmi komunistických režimů Jugoslávie a Sovětského svazu, Josipem Brozem Titem a Josifem Stalinem. To zároveň ochladilo vztah Jugoslávie s Československem a změnilo směřování obou zemí, ve kterém Jugoslávie zastávala pozici liberálnějšího systému. O československém pohraničí byly podávány krátké zprávy týkající se počtu příchozích krajanů a míst odkud přicházeli. Německá otázka se nesla v diskursu tehdejší doby a obraz německého obyvatelstva byl tvořen negativně s přisuzováním kolektivní viny všem Němcům.

Ke zjištění odpovědi na otázku, jak byl v *Jednotě* tvořen obraz o Československu, byly využity zprávy zmiňující důležité události „velké historie“, které se ve sledovaném období uskutečnily. Dále bylo vhodné využít články obsahující obecné informace o „staré vlasti“, které měly za úkol vzbuzovat zájem o českou kulturu. *Jednota* referovala o

zajímavých místech v Československu, historických osobnostech, stavbách a městech. Všechny tyto zprávy byly pozitivně zabarvené a podněcovaly tak národní hrdost. Jak již bylo zmíněno výše, byly analyzovány zásadní události v Československu a jejich zobrazení v týdeníku. Zkoumány byly zprávy týkající se událostí z let 1945-1948, zabývající se posilováním komunistické moci a následným únorovým převratem, poté období 50. let se zaměřením na soudní procesy, dále události spojené s Pražským jarem v roce 1968 a následnou normalizací a v neposlední řadě rok 1989. Všechny využití články byly konfrontovány s literaturou shrnující jednotlivé události. V roce 1948 *Jednota* stále informovala o reemigraci a politickému převratu v ČSR nebyla věnována taková pozornost. Základní fakta týkající se situace v Československu přinesla v souvislosti se složením prezidentské funkce Edvardem Benešem a vítězství Komunistické strany Československa ve volbách. Dále byly uveřejňovány zprávy o hlavních komunistických představitelích, zejména Klementu Gottwaldovi. Veškeré zprávy, které *Jednota* poskytovala k tomuto tématu, byly kladné a vyjadřovaly podporu komunistické straně. Na tento fakt měli také vliv představitelé partyzánského hnutí, kteří se během druhé světové války zapojili do antifašistického odboje na straně jugoslávských komunistů. Byli to právě členové I. československé brigády Jana Žižky z Trocnova, kteří v průběhu válečného období udržovali českou vydavatelskou a kulturní činnost a po válce se silně podíleli na obnově krajanských spolkových aktivit. Období 50. let 20. století se zaměřovalo hlavně na informace týkající se zatýkání „nepřátel“ státu, největší pozornost byla věnována soudnímu procesu s Rudolfem Slánským. Z událostí v Československu autoři článků obviňovali Sovětský svaz a označovali ho za „vykořisťovatele“ a „utlačitele“. Objevily se také zmínky o pracovních táborech, jejichž činnost byla v *Jednotě* odsuzována. V uveřejňovaných zprávách se projevovala určitá antipatie k sovětskému mocenskému aparátu. Ta vycházela zejména z již zmiňované roztržky mezi Moskvou a Bělehradem, která zapříčinila ochlazení vztahů Jugoslávie a zbytku zemí východního bloku. Tato situace ovlivnila také českou a slovenskou menšinu v Jugoslávii, která poté, co Československo přijalo rezoluce Informbyra, musela oficiálně deklarovat podporu socialistické Jugoslávii, zejména pak maršálu Titovi. Rok 1968 přinesl řadu článků podporujících československé reformní snahy. Dokonce byl otisknut rozhovor s krajany, kteří se stali svědky okupace Československa vojsky varšavské smlouvy. Toto jednání bylo na stránkách *Jednoty* odsuzováno. Období normalizace již přinášelo pouze zprávy informačního charakteru o

uklidňování situace v zemi a podpisech různých smluv mezi Československem a Sovětským svazem. Ačkoliv jugoslávská periodika, stejně tak i *Jednota*, vyjadřovala podporu reformních snah v Československu, političtí představitelé postupovali velice opatrně. Sám Tito se obával reakce Moskvy, jelikož v té době panovaly mezi Jugoslávií a SSSR příznivé vztahy, které Jugoslávii přinášely řadu výhod. O roce 1989 nebylo v týdeníku uváděno mnoho informací. Je pravděpodobné, že se tímto tématem zabývaly následující ročníky, které nebyly součástí sledovaného období. Jedno z čísel přineslo pouze celkové shrnutí událostí v Československu. Celkový obraz Československa byl tvořen různorodými články. *Jednota* se zabývala politickou situací v zemi, ale zároveň poskytovala zprávy vztahující se k historii. Čtenáři díky tomu získávali základní znalost o historii „staré vlasti“, význačných osobnostech a zároveň mohli sledovat aktuální dění v zemi.

Vzájemný vztah Československa a Jugoslávie byl velice ovlivněn postavením Jugoslávie k Sovětskému svazu. Zatímco Československo bylo pod silným působením Moskvy a kopírovalo tak sovětskou politiku, Jugoslávie těžila ze svého specifického postavení mezi západními mocnostmi a SSSR. *Jednota* na svých stránkách více méně odrážela vztah obou zemí tak, jak je zobrazován v soudobé literatuře, pouze byl zaznamenán silný důraz na obranu jugoslávských zájmů. Tento přístup vycházel ze situace koncem 40. let minulého století, kdy došlo k ochlazení vztahů. Česká a slovenská menšina proto musela oficiálně deklarovat svou oddanost Titovi a jeho státnímu zřízení. Pro další fungování časopisu a život minority nebylo vhodné přiklánět se na stranu „nepřátel“ Jugoslávie. Nejméně příznivá situace, alespoň co se týká vzájemných vztahů, panovala od konce 40. let přibližně do poloviny let 50., kdy se po smrti Stalina v roce 1953 začala postupně obnovovat komunikace Jugoslávie se zeměmi východního bloku. V následujících letech sledovaného období již nedošlo k natolik vyhoceným konfliktům, které by vyústily k úplnému přerušení kontaktu. Je nutné podotknout, že i přes mizivý vzájemný kontakt zemí, *Jednota* stále vydávala články týkající se Československa. Vztahy obou zemí nebyly zobrazovány pouze prostřednictvím politicky zaměřených zpráv. Objevovaly se také zmínky o kulturní spolupráci, sportu a střípky z turismu. Zejména kulturní spolupráce obou zemí byla velice bohatá. Kulturní styk probíhal prostřednictvím ochotnických divadelních souborů a hudebních uskupení. *Jednota* také pravidelně přinášela informace o hudebním festivalu Pražské jaro. V oblasti turismu byla v časopise věnována pozornost převážně

zprávám pro motoristy o různých omezeních na komunikacích, dále se velmi často zmiňoval velký počet českých turistů a v závislosti s tímto tématem *Jednota* připravila příručku základních pojmů v češtině a srbochorvatštině, aby si obě skupiny porozuměly. S ohledem na dobu a omezené možnosti československého obyvatelstva cestovat do zahraničí, zejména k moři, nelze v případě vyššího počtu českých turistů v Jugoslávii hovořit o překvapivé informaci.

6 Závěr

Předkládaná diplomová práce se prostřednictvím obsahové analýzy krajanského časopisu *Jednota* zaměřila na otázky vztahující se k reemigraci Čechů z Jugoslávie do „staré vlasti“ po druhé světové válce. Dále byly analyzovány informace vztahující se k zásadním milníkům československé historie a vzájemným vztahům obou zemí. Rozsah sledovaného období byl určen od počátku vydávání *Jednoty* v roce 1946 až do roku 1989. Pro potřeby vypracování závěrečné práce byly v tomto období vyhledány všechny relevantní články, které se následně rozřídily do jednotlivých kategorií tak, aby bylo možné, co nejpřesněji zodpovědět vymezené výzkumné otázky. Mimo výše zmiňovaná témata se pro širší vzhled do problematiky analýza dotkla také života české menšiny v Jugoslávii a jejich krajanských aktivit.

Teoretická část práce se věnovala oblasti migrace a v souvislosti s ní také konceptům „cizinec“ a „navrátilce“, kterými lze postihnout specifickou migrační zkušenost příslušníků českého etnika na území bývalé Jugoslávie. Dále byl rozebrán koncept domova a jeho percepce. To jakým způsobem jedinec vnímá svůj domov a co za domov považuje, se následně může odrazit v jeho rozhodování o místě, které si vybere pro život. Tudíž se jedná o jeden z možných impulsů k reemigraci. V neposlední řadě bylo nutné věnovat pozornost médiím a mediální konstrukci reality, o kterou se tato práce opírala. Menšinový tisk může velmi dobře konstruovat obrazy o místě původu etnika a zprostředkovávat tak propojení s tímto místem.

Časopis *Jednota* ve sledovaném období přinášel velké množství informací a článků zabývajících se nejrůznějšími tématy. Skrze poskytované zprávy bylo možné udržovat kontakt mezi českými osadami, ale také s krajany, kteří přesídlili do zahraničí, a tím si udržovat národní povědomí. Síla periodika spočívala v možnosti uveřejňovat takové informace, které podporovaly pozitivní smýšlení o „staré vlasti“, což bylo společně se znalostí českého jazyka základním pilířem pro udržování pocitu „češství“. O Československu, respektive o jeho obyvatelích, bylo referováno pouze kladně. Ačkoliv obě země mezi sebou neměly po celou dobu pouze přátelské vztahy, k největšímu ochlazení vztahů došlo na konci 40. let 20. století po rezolucích Informbyra, byly články tvořící obraz původní „domoviny“ po celou dobu sledovaného období pozitivního charakteru. Zveřejňováním informací o historii, osobnostech a kultuře přispívala *Jednota* k edukaci svých čtenářů a nepřímo tak ovlivňovala jejich vztah ke „staré vlasti“. Téma reemigrace

bylo v *Jednotě* sledováno přibližně do 50. let 20. století. Jednalo se zejména o zprávy podávající informace pro zájemce o návrat do Československa a reemigračních transportech. Zmíněno bylo také československé pohraničí a nucené vysídlení Němců. I přes určité problémy spojené s reemigračním procesem se do Československa navrátilo něco kolem pěti tisíc krajanů, které k přesídlení vedly vlastenecké, hospodářské či jiné pohnutky.

Prostřednictvím vybraných témat tvoří tato práce ucelený přehled způsobu interpretace informací o reemigraci a Československu tak, jak je ve sledovaném období let 1946 -1989 předkládali vydavatelé a přispěvatelé *Jednoty*.

7 Seznam použitých zdrojů

7.1 Tištěné zdroje

ALIEVA, Dilbar a Miroslav TÍŽIK, (eds). *Príspevok Alfreda Schütza k sociologickej teórii*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2012, 528 s. ISBN 978-80-7419-108-4.

ALLPORT, Gordon Willard. *O povaze předsudků*. Praha: Prostor, 2004, 574 s. ISBN 80-7260-125-3.

ASSMANN, Jan. *Kultura a paměť: písmo, vzpomínka a politická identita v rozvinutých kulturách starověku*. Praha: Prostor, 2001, 317 s. Obzor. ISBN 80-7260-051-6.

BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011, 439 s. ISBN 978-80-247-3028-8.

BERGER, Peter L. a Thomas LUCKMANN. *Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii vědění*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999, 214 s. ISBN 80-85959-46-1.

BROUČEK, Stanislav a Karel HRUBÝ. *Češi za hranicemi na přelomu 20. a 21. století: symposium o českém vystěhovalectví, exulantství a vztazích zahraničních Čechů k domovu 29. - 30. června 1998*. Praha: Karolinum, 2000, 339 s. ISBN 80-7184-932-4.

BROUČEK, Stanislav. *Etapy českého vystěhovalectví*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky, 2003, 6 s. ISBN 80-85010-54-2.

CABADA, Ladislav a Markéta KOLARČÍKOVÁ. *Balkánské komunismy*. Praha: Libri, 2016, 234 s. ISBN 978-80-7277-556-9.

ČAPKA, František, Lubomír SLEZÁK a Jaroslav VACULÍK. *Nové osídlení pohraničí českých zemí po druhé světové válce*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2005, 359 s. ISBN 80-7204-419-2.

DUBSKÝ, Josef, Karol MURDZA a Lukáš URBAN. *Sociologie médií a veřejného mínění*. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2006, 129 s. ISBN 80-7251-234-X.

HERLODOVÁ, Iva. Národopisná problematika novoosídleneckého pohraničí. *Český lid*. 1978, 65(4), 195-206. ISSN 0009-0794.

HEROLDOVÁ, Iva. Volyňští Češi – jugoslávští Češi. *Český lid*. 1983, 70(2), 108-113. ISSN 0009-0794.

HEROLDOVÁ, Iva. Výzkum české menšiny v Jugoslávii 1965-1967. *Český lid*. 1969, 56(2), 79-86. ISSN 0009-0794.

HEROUT, Václav. *Reemigrace Čechů z Chorvatska 1945-1949*. Daruvar: Jednota, 2010, 144 s. ISBN 978-953-6607-54-9.

JAKOUBEK, Marek, Luděk JIRKA, Nela KRÁLOVÁ, Michal PAVLÁSEK a Jiří TŮMA. *Krajané: hledání nových perspektiv*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2015, 186 s. ISBN 978-80-7465-151-9.

JIRÁK, Jan a Barbara KÖPPLOVÁ. *Masová média*. Praha: Portál, 2009, 413 s. ISBN 978-80-7367-466-3.

KOCIAN, Jiří, Kateřina KRÁLOVÁ, Kamil PIKAL a kol. *Národnostní menšiny v socialistické Jugoslávii*. V Sokolově: Flavia Viera, 2015, 223 s. ISBN 978-80-904954-3-2.

KOKAISL, Petr a kol. *Krajané: Po stopách Čechů ve východní Evropě*. Praha: Za hranice - Společnost pro rozvojovou spolupráci při Provozně ekonomické fakultě ČZU v Praze, 2009, 435 s. ISBN 978-80-254-5924-9.

KOKAISL, Petr, Lucie CHUDLAŘSKÁ a kol. *Češi v Chorvatsku*. Praha: Nostalgie, 2012, 179 s. ISBN 978-80-905365-1-7.

KOSOVÁ, Martina a kol. *Logoterapie: existenciální analýza jako hledání cest*. Praha: Grada, 2012, 208 s. ISBN 978-80-247-4346-2.

KUBÁTOVÁ, Helena. *Sociologie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009, 239 s. ISBN 978-80-244-2315-9.

KURAL, Václav et al. *Československo roku 1968. 1. díl, Obrodný proces*. Praha: Parta, 1993. 207 s. ISBN 80-901337-9-7.

LIPPMANN, Walter. *Veřejné mínění*. Praha: Portál, 2015, 334 s. ISBN 978-80-262-0939-3.

MASLOWSKI, Nicolas a kol. *Kolektivní paměť: k teoretickým otázkám*. Praha: Karolinum, 2014. 319 s. ISBN 978-80-246-2689-5.

MCQUAIL, Denis. *Úvod do teorie masové komunikace*. 3. Praha: Portál, 2007, 447 s. ISBN 978-80-7367-338-3.

MORAVCOVÁ, Ilona. *Obrázky z dějin českého menšinového školství v zahraničí*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2006, 280 s. ISBN 80-7194-892-6.

MURDZA, Karol. *Sociologický výskum*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2010, 114 s. ISBN 978-80-86708-91-1.

NEŠPOR, Zdeněk R. *Reemigranti a sociálně sdílené hodnoty: prolegomena k sociologickému studiu českých emigračních procesů 20. století se zvláštním zřetelem k západní reemigraci 90. let*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2002. 95 s. Sociological papers; SP 02: 4. ISBN 80-7330-017-6.

PÁNEK, Jaroslav, Oldřich TŮMA a kol. *Dějiny českých zemí*. Praha: Karolinum, 2008, 487 s. ISBN 978-80-246-1544-8.

PELIKÁN, Jan. Socialistická Jugoslávie. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998, s. 493-558. ISBN 80-7106-266-9.

PELIKÁN, Jan. *Národnostní otázka ve Svazové republice Jugoslávii: geneze - vývoj - perspektivy*. Praha: Karolinum, 1997, 87 s. ISBN 80-7184-482-9.

PELIKÁN, Jan. *Jugoslávie a Pražské jaro*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2008, 377 s. ISBN 978-80-7308-220-8.

PETRUSEK, Miloslav a kol. Velký sociologický slovník. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-164-1.

POLÁKOVÁ, Eva, Lucia SPÁLOVÁ a Eva HÖFLEROVÁ. *Efektivní sociálně-mediální komunikace*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2008, 194 s. ISBN 978-80-7368-567-6.

SCHEYBAL, Josef V. Lidová architektura v severočeském pohraničí po roce 1945, 1983. *Český lid*. 1983, 72(2), 93-102. ISSN 0009-0794.

SCHÜTZ, Alfred. The Stranger: An Essay in Social Psychology. *American Journal of Sociology* 49, 1944, s. 499–507.

SPURNÝ, František. Reemigrace na severní Moravě a sjezd reemigrantů v Šumperku v roce 1949. *Český lid*. Praha: Academia, 1983, 70(2), 85-92. ISSN 0009-0794.

SPURNÝ, Matěj. *Nejsou jako my. Česká společnost a menšiny v pohraničí (1945-1960)*. Praha: Antikomplex, 2011, 373 s. ISBN 978-80-904421-3-9.

STANĚK, Tomáš a Adrian von ARBURG. Organizované divoké odsuny?: Úloha ústředních státních orgánů při provádění "evakuace" německého obyvatelstva (květen až září 1945). 3. část Snaha vlády a civilních úřadů o řízení "divokého odsunu". *Soudobé dějiny*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2006, 13(3-4), 321-376. ISSN 1210-7050.

SZALÓ, Csaba. *Transnacionální migrace: proměny identit, hranic a vědění o nich*. Brno: CDK (Centrum pro studium demokracie a kultury), 2007, 175 s. ISBN 978-80-7325-136-9.

ŠATAVA, Leoš. *Národnostní menšiny v Evropě: encyklopedická příručka*. Praha: Ivo Železný, 1994, 385 s. ISBN 80-7116-375-9.

THOMPSON, John B. *Média a modernita: sociální teorie médií*. Praha: Karolinum, 2004, 219 s. ISBN 80-246-0652-6.

VACULÍK, Jaroslav. *Češi v cizině – emigrace a návrat do vlasti*. Brno: Masarykova Univerzita, 2002, 73 s. ISBN 80-210-3001-1.

VACULÍK, Jaroslav. *Češi v cizině 1850-1938. 2.* Brno: Masarykova Univerzita, 2009, 189 s. ISBN 978-80-210-4865-2.

VACULÍK, Jaroslav. *Poválečná reemigrace a usídlování zahraničních krajanů*. Brno: Masarykova Univerzita, 2002, 228 s. ISBN 80-210-2818-1.

VACULÍK, Jaroslav. *Reemigrace zahraničních Čechů a Slováků v letech 1945-1950*. Brno: Masarykova Univerzita, 1993, 158 s. ISBN 80-210-0585-8.

VACULÍK, Jaroslav. *Začleňování reemigrantů do hospodářského života v letech 1945-1950*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2001, 85 s. ISBN 80-238-7520-5.

VEBER, Václav. *Osudové únorové dny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008, 426 s. ISBN 978-80-7106-941-6.

ZBOŘIL, František. *Československá a česká zahraniční politika: minulost a současnost*. Praha: Leges, 2010, 434 s. ISBN 978-80-87212-38-7.

ZONA, Pavel. *Češi a Slováci v bývalé Jugoslávii a jejich zapojení do bojů ve II. světové válce a obnovy poválečného Československa*. Praha: Powerprint, 2018, 100 s. ISBN 978-80-7568-078-5.

7.2 Elektronické zdroje

Československý svaz. *Svaz Čechů v Republice Chorvatsku* [online]. [cit. 2019-01-30]. Dostupné z: <https://www.savez-ceha-rh.hr/index.php/cz/onas/historie/ceskoslovensky-svaz>

GAZDA, Adam. Československo-jugoslávské vztahy s přihlédnutím k Makedonii v letech 1945-1982. *E-Polis.cz: Společenskovědní časopis* [online]. Plzeň, 2019, 7. květena 2012 [cit. 2019-03-11]. Dostupné z: <http://www.e-polis.cz/clanek/ceskoslovensko-jugoslavske-vztahy-s-prihlednutim-k-makedonii-v-letech-1945-1982.htm>

HENIG, David. Migrace. *AntropoWEBZIN* [online]. Plzeň: AntropoWeb, 2007, (2-3), 35-41 [cit. 2019-02-10]. ISSN 1801-8807. Dostupné z: http://www.antropoweb.cz/webzin/achive_old/webzin_2-3_2007/AntropoWEBZIN%202-3_2007.pdf. s. 35-41

HEROUT, V. Reemigrace chorvatských Čechů 1945-1949. *Jednota* [online]. Daruvar: Jednota - Novinově vydavatelská instituce, 18. března 2014 [cit. 2019-03-11]. Dostupné z: <http://jednota.hr/index.php/cz/arhiva/item/330-reemigrace-chorvatskych-cechu-1945-1949>

Josef Vojáček Taras. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001 [cit. 2019-01-11].

Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Josef_Voj%C3%A1%C4%8Dek_Taras

Krajanské spolky. *Svaz Čechů v Republice Chorvatsku* [online]. [cit. 2019-02-11]. Dostupné z: <https://www.savez-ceha-rh.hr/index.php/cz/onas/historie/krajanske-spolky>

KREJČIŘÍK, Milan. Volby 1948: Volební systém zaručoval vítězství. *Totalita* [online]. [cit. 2019-02-25]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/volby/volby_1948.php

O nás: Jednota - Novinově vydavatelská instituce. *Jednota: Novinově vydavatelská instituce* [online]. Daruvar [cit. 2019-02-04]. Dostupné z:

<http://www.jednota.hr/index.php/cz/onama>

PAVLÁSEK, Michal. „Češi si vždy vybrali správnou stranu.“ Rodinné generační vzpomínání krajanů v Chorvatsku a státní politika paměti. *Národopisný věstník* [online]. Praha, 2018, 35(2), 29-52 [cit. 2019-02-16]. ISSN 2571-0982. Dostupné z: http://www.narodopisnaspolecnost.cz/images/NV/NV_2018_2_web.pdf

SZALÓ, Csaba. Domov a jiná místa/ne-místa formování kulturních identit. *Sociální studia* [online]. Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity, 2006, 3(1), 145-160 [cit. 2019-01-24]. ISSN 1803-6104. Dostupné z: https://journals.muni.cz/socialni_studia/article/view/5525/4623. s. 145,147

VACULÍK, Jaroslav. Poválečná reemigrace balkánských Čechů. In: DOBROVSKÝ, Ivan, ed. *Studia Balkanica Bohemo-Slovaca. IV, (Příspěvky přednesené na IV. balkanickém sympoziu v Brně ve dnech 25. a 26. května 1994)* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 1995, s. 207-214 [cit. 2019-03-09]. ISBN 8021011580. Dostupné z: https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/122756/SpisyFF_304-1995-1_29.pdf?sequence=1

VÍŠEK, Zdeněk. Česká menšina v chorvatské Slavonii. *Listy: Dvoutměsíčník pro kulturu a dialog* [online]. 2013, (4) [cit. 2019-02-09]. Dostupné z: <http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=134&clanek=041310>

ZONA, Pavel. Československá samostatná brigáda Jana Žižky z Trocnova v Jugoslávii – opomíjená součást protifašistického odboje. *Vojenské rozhledy* [online]. Brno: Univerzita obrany, 2019 [cit. 2019-03-11]. Dostupné z: <http://vojenskerozhledy.cz/kategorie/ceskoslovenska-samostatna-brigada-jana-zizky-z-trocnova-v-jugoslavii-opomijena-soucact-protifasistickeho-odboje>

7.3 Citované články z časopisu *Jednota*

21/2 milionu nových obyvatel v pohraničí. *Jednota*. Daruvar, 1946, roč. 1, č. 2, s. 2. ISSN 0021-5791.

90.000 krajanů se vrátilo do vlasti. *Jednota*. Daruvar, 1947, roč. 2, č. 29, s. 2. ISSN 0021-5791.

b-b. Oslaveno 15. výročí českého menšinového tisku v socialistické Jugoslávii. *Jednota*. Daruvar, 1961, roč. 16, č. 12, s. 3. ISSN 0021-5791.

BLÁHA, K. Zájem o události v rodném kraji. *Jednota*. Daruvar, 1989, roč. 44, s. 11. ISSN 0021-5791.

Bouřlivý - 1968 - rok: Přehled nejdůležitějších událostí. *Jednota*. Daruvar, 1968, roč. 23, č. 51/52, s. 7. ISSN 0021-5791.

Čsl. úřední zpráva o požáru v Nové Vsi. Němci založili požár. *Jednota*. Daruvar, 1946, roč. 1, č. 7, s. 4. ISSN 0021-5791.

ČSSR stále ve středu pozornosti. *Jednota*. Daruvar, 1968, roč. 23, č. 20, s. 5. ISSN 0021-5791.

Čtyři procenta obyvatelstva - pod klíčem. *Jednota*. Daruvar, 1953, roč. 8, č. 26, s. 4. ISSN 0021-5791.

Dohoda o kulturní spolupráci mezi Jugoslávií a Československem. *Jednota*. Daruvar, 1957, roč. 12, č. 5, s. 1. ISSN 0021-5791.

DONÁTOVÁ, Neda. Představujeme vám Jasnu Perovou z Virovitice, studentku I. ročníku psychologie na FFUK v Praze. *Jednota*. Daruvar, 1983, roč. 38, č. 27. ISSN 0021-5791.

Dva Daruvarčané viděli okupaci Československa na vlastní oči. *Jednota*. Daruvar, 1968, roč. 23, č. 36, s. 7. ISSN 0021-5791.

GRUBIŠIĆ, B. Co Čech to - na Jadran. *Jednota*. Daruvar, 1965, roč. 20, č. 34, s. 6. ISSN 0021-5791.

HEROUT, V. 20. výročí prvního poválečného semináře českých učitelů z Jugoslávie v Československu. *Jednota*. Daruvar, 1989, roč. 44. ISSN 0021-5791.

Informace o reemigraci. *Jednota*. Daruvar, 1946, roč. 1, č. 38, s. 2. ISSN 0021-5791.

Informace o reemigraci. *Jednota*. Daruvar, 1947, roč. 2, č. 14, s. 2. ISSN 0021-5791.

Interview Jednoty s čs. vědci. *Jednota*. Daruvar, 1958, roč. 13, č. 30, s. 4. ISSN 0021-5791.

- J. Co se děje na československém trhu. *Jednota*. Daruvar, 1953, roč. 8, č. 36, s. 4. ISSN 0021-5791.
- J. M. První spolupracovníci Jednoty. *Jednota*. Daruvar, 1966, roč. 21, č. 22, s. 10. ISSN 0021-5791.
- J. M. Švédský vědec o naší češtině. *Jednota*. Daruvar, 1985, roč. 40. ISSN 0021-5791.
- J. Proč nemohl být splněn pětiletý plán. *Jednota*. Daruvar, 1954, roč. 9, č. 3, s. 4. ISSN 0021-5791.
- Jáchymov - československá Dachau. *Jednota*. Daruvar, 1951, roč. 6, č. 46, s. 4. ISSN 0021-5791.
- Jaké dojmy si naši učitelé odnášejí s kursu. *Jednota*, 1958, roč. 13, č. 30, s. 4. ISSN 0021-5791.
- ju. Živý svědek o životě, právech a svobodě pracujících v ČSR. *Jednota*, 1951, roč. 6, č. 42, s. 3. ISSN 0021-5791.
- K. B. K bouřlivým událostem v Československu: ČSSR na prahu hlubokých změn. *Jednota*. Daruvar, 1989, roč. 44, s. 5. ISSN 0021-5791.
- Kolik je škol v jazycích národností?. *Jednota*. Daruvar, 1980, 35, s. 16. ISSN 0021-5791.
- Kolik škody způsobili Němci Československu. *Jednota*. Daruvar, 1946, roč. 1, č. 10, s. 4. ISSN 0021-5791.
- Koncentráky v Československu. *Jednota*. Daruvar, 1952, roč. 7, č. 3, s. 4. ISSN 0021-5791.
- Krajané nám píší. *Jednota*. Daruvar, 1946, roč. 1, č. 8, str. 3. ISSN 0021-5791.
- KRASKOVÁ, Žofie. Čech v Jugoslávii: Rozhovory s vysvětlivkami. *Jednota*. Daruvar, 1967, roč. 22. ISSN 0021-5791.
- Krise v sovětském systému. *Jednota*. Daruvar, 1951, roč. 6, č. 11, s. 4. ISSN 0021-5791.
- KURZ, M. Našim reemigrantům. *Jednota*. Daruvar, 1947, roč. 2, č. 1, s. 2. ISSN 0021-5791.
- L. Š. Krajané nám píší: Náhled šedesátníka. *Jednota*. Daruvar, 1946, roč. 1, č. 9, s. 3. ISSN 0021-5791.
- L. Š. V Daruvaru mnoho turistů z ČSSR. *Jednota*. Daruvar, 1964, roč. 19, č. 34, s. 5. ISSN 0021-5791.
- LIM, A. J. Benešův odchod. *Jednota*. Daruvar, 1948, roč. 3, č. 25, s. 3. ISSN 0021-5791.

LIM, A. J. Nový prezident ČSR. *Jednota*. Daruvar, 1948, roč. 3, č. 25, s. 2,3. ISSN 0021-5791.

Maršálu Jugoslávie Josefu Brozu-Titovi. *Jednota*. Daruvar, 1950, roč. 5, č. 2, s. 2. ISSN 0021-5791.

MATUŠEK, Josef. K ukončení kursu českých učitelů. Neocenitelný význam prvního jazykového kursu. *Jednota*. Daruvar, 1958, roč. 13, č. 30, s. 4. ISSN 0021-5791.

Mé dojmy z cesty po Československu. *Jednota*. Daruvar, 1988, roč. 43. ISSN 0021-5791.

MILDE, V. K dvacetiletí Jednoty. *Jednota*. Daruvar, 1966, roč. 21, č. 23, s. 9. ISSN 0021-5791.

MOHL, Jiří. O dojmech z Jugoslávie. *Jednota*. Daruvar, 1967, roč. 22, č. 40, s. 11. ISSN 0021-5791.

Na Kravařsku vychovávají reemigranty. *Jednota*. Daruvar, 1946, 1(41), s. 2. ISSN 0021-5791.

Národní fronta v Československu zvítězila. *Jednota*. Daruvar, 1948, roč. 3, č. 23, s. 1. ISSN 0021-5791.

Němci se k nám nikdy nevrátí. *Jednota*. Daruvar, 1947, roč. 2, č. 22, s. 4. ISSN 0021-5791.

NIN. Co se děje v Československu. *Jednota*. Daruvar, 1951, roč. 6, č. 10, s. 4. ISSN 0021-5791.

NOVÁKOVÁ, Marie. Vzpomínky reemigrantky. *Jednota*. Daruvar, 1947, roč. 2, č. 36, s. 3. ISSN 0021-5791.

Nové útoky z Prahy. *Jednota*. Daruvar, 1959, roč. 14, č. 7, s. 4. ISSN 0021-5791.

o. Reemigranti z Jugoslávie otvírají Dům kultury. *Jednota*. Daruvar, 1946, roč. 1, č. 23, s. 2. ISSN 0021-5791.

om. Uplatňování zákona o školách národností. *Jednota*. Daruvar, 1980, roč. 35, č. 22, s. 9. ISSN 0021-5791.

Organisace III-49 reemigračního transportu. *Jednota*. Daruvar, 1949, roč. 4, č. 7, s. 3. ISSN 0021-5791.

Palach má své následovníky. *Jednota*. Daruvar, 1969, roč. 24, č. 5, s. 6. ISSN 0021-5791.

Personální změny v Československu. *Jednota*. Daruvar, 1968, roč. 23, č. 2, s. 5. ISSN 0021-5791.

Pohraničí - oblast mládí a růstu. *Jednota*. Daruvar, 1947, roč. 2, č. 45, s. 2. ISSN 0021-5791.

POKORNÁ-PARÍZKOVÁ, Marie. Po 6 letech na dovolené v Jugoslávii. *Jednota*. Daruvar, 1967, roč. 22, č. 38, s. 7. ISSN 0021-5791.

Poslední pocta jako národnímu hrdinovi: Praha se rozloučila s Janem Palachem. *Jednota*. Daruvar, 1969, roč. 24, č. 5, s. 6. ISSN 0021-5791.

Pozdravný telegram Svazu novému presidentovi. *Jednota*. Daruvar, 1948, roč. 3, č. 25, s. 1. ISSN 0021-5791.

Prezident ČSSR Gustáv Husák v Jugoslávii: Za prohloubení vztahů mezi ČSSR a SFRJ. *Jednota*. Daruvar, 1987, roč. 42, č. 40. ISSN 0021-5791.

Před novou "čistkou v KS ČSR". *Jednota*. Daruvar, 1950, roč. 5, č. 27, s. 1. ISSN 0021-5791.

Přistěhovalectví do ČSR v roce 1947. *Jednota*. Daruvar, 1948, roč. 3, č. 46, s. 3. ISSN 0021-5791.

PS. Spolupráce mezi republikami ve vydávání učebnic pro národnostní menšiny. *Jednota*. Daruvar, 1961, roč. 16, č. 1, s. 5. ISSN 0021-5791.

Reemigrace. *Jednota*. Daruvar, 1946, roč. 1, č. 17, s. 2. ISSN 0021-5791.

reemigraci. *Jednota*. Daruvar, 1948, roč. 3, č. 17, s. 2. ISSN 0021-5791.

reemigrační transport 1948. *Jednota*. Daruvar, 1948, roč. 3, č. 10, s. 2. ISSN 0021-5791.

reemigrační transport 1948. *Jednota*. Daruvar, 1948, roč. 3, č. 8, s. 2. ISSN 0021-5791.

Reemigrant-navrátilcec vypráví ... *Jednota*. Daruvar, 1949, roč. 4, č. 13, s. 3 a 4. ISSN 0021-5791.

Rozhlasem proti tankům. *Jednota*. Daruvar, 1968, roč. 23, č. 35, 10-12. ISSN 0021-5791.

Schůze českých učitelů v Daruvaru. *Jednota*. Daruvar, 1946, roč. 1, č. 2, s. 2. ISSN 0021-5791.

Situace v Československu: Husák zveřejňuje Dubčekovy chyby - z ÚV KSČ odvoláno 29 členů. *Jednota*. Daruvar, 1964, roč. 24, č. 40, s. 6. ISSN 0021-5791.

sr. Bez Jednoty nemohu být... *Jednota*. Daruvar, 1979, roč. 34, s. 11. ISSN 0021-5791.

Stále nové protesty. *Jednota*. Daruvar, 1968, roč. 23, č. 35, s. 5. ISSN 0021-5791.

STANŮVÁ, Jiřina. Vyhlášíme 4. ročník soutěže dopisovatelů. *Jednota*. Daruvar, 1980, roč. 35. ISSN 0021-5791.

stj. Proč u nás chodí české děti do chorvatské školy?. *Jednota*. Daruvar, 1968, roč. 23, č. 39, s. 7. ISSN 0021-5791.

stjá. Rok 1987 ve znamení 80. výročí České besedy i valná hromada důkazem aktivity spolku. *Jednota*. Daruvar, 1987, roč. 42. ISSN 0021-5791.

Škola pro Skopje z ČSSR. *Jednota*. Daruvar, 1964, roč. 19, č. 2, s. 2. ISSN 0021-5791.

ŠTEKOVIĆ, Luka. Zajímavosti o význačných Češích v Jugoslávii. *Jednota*, 1974, roč. 29, č. 35. ISSN 0021-5791.

TANJUG. Nota vlády FLRJ československé vládě. *Jednota*, 1950, roč. 5, č. 2, s. 2 a 4. ISSN 0021-5791.

TARAS. Dojmy z Československa a reemigrace. *Jednota*, 1946, roč. 1, č. 10, s. 2. ISSN 0021-5791.

Teror nad jugoslávskými Slováky v ČSR. *Jednota*. Daruvar, 1952, roč. 7, č. 32, s. 4. ISSN 0021-5791.

Trampoty reemigrantů. *Jednota*. Daruvar, 1946, roč. 1, č. 41, s. 2. ISSN 0021-5791.

Turistika v Československu. *Jednota*. Daruvar, 1985, roč. 40. ISSN 0021-5791.

V Československu probíhá normalizace ... *Jednota*. Daruvar, 1968, roč. 23, č. 49, s. 8. ISSN 0021-5791.

V pohraničí je ještě 52.000 volných míst. *Jednota*. Daruvar, 1947, roč. 2, č. 8, s. 2. ISSN 0021-5791.

V Praze probíhá nová veliká soudní fraška. *Jednota*. Daruvar, 1952, roč. 7, č. 48, s. 4. ISSN 0021-5791.

V. P. Zápis do českých škol. *Jednota*. Daruvar, 1946, roč. 1, č. 16, s. 3. ISSN 0021-5791.

vb. Péče o mateřský jazyk a krajanskou tvorbu trvalý úkol. *Jednota*. Daruvar, 1988, roč. 43. ISSN 0021-5791.

Výsledek zemědělského osidlování na Moravskotřebovsku. *Jednota*. Daruvar, 1947, roč. 2, č. 42, s. 2. ISSN 0021-5791.

YP. Proč ještě není vyřešena otázka zalidnění pohraničních krajů v Československu. *Jednota*. Daruvar, 1954, roč. 9, č. 44, s. 4. ISSN 0021-5791.

Z Československa vyhoštěno devět západních novinářů. *Jednota*. Daruvar, 1969, roč. 24, č. 5, s. 11. ISSN 0021-5791.

Z činnosti Svazu. *Jednota*. Daruvar, 1946, roč. 1, č. 33, s. 3. ISSN 0021-5791.

Zájezd do Prahy na Spartakiádu. *Jednota*. Daruvar, 1965, roč. 20, č. 16, s. 7. ISSN 0021-5791.

ZVONARKOVÁ, Z. Výlet do Československa. *Jednota*. Daruvar, 1984, roč. 39, č. 41, s. 11. ISSN 0021-5791.

Živá pochodeň na Václavském náměstí. *Jednota*. Daruvar, 1969, roč. 24, č. 4, s. 6. ISSN 0021-5791.

8 Přílohy

8.1 Vybrané fotografie otisknuté v časopisu *Jednota*

Příloha 1 – Fotografie: Vedení a posluchači kursu českého jazyka v Záhřebě

Zdroj: Jaké dojmy si naši učitelé odnášejí s kursu. *Jednota*. 1958, roč. 13, č. 30, str. 4.

Příloha 2 – Fotografie: Taneční soubor ze Záhřebu v ČSSR

Zdroj: Záhřebská mládež v Praze. *Jednota*. 1963, roč. 18, č. 51, str. 7.

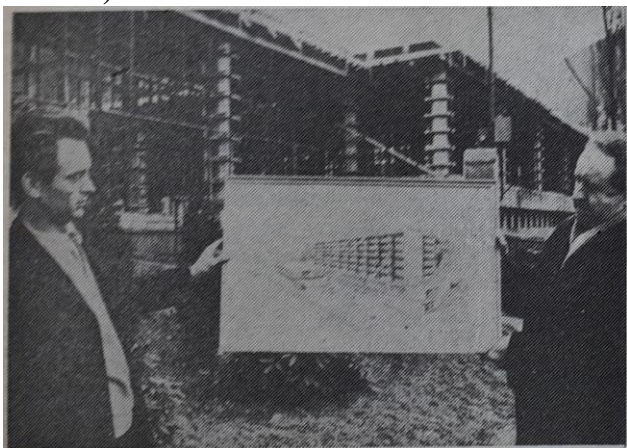

Příloha 3 – Fotografie: Čs. turisté ve Varaždinu poslouchají zprávy z domova

Zdroj: Obyvatelstvo Jugoslávie iniciativně pomáhalo. *Jednota*. 1968, roč. 23, č. 36, str. 8.

Příloha 4 – Fotografie: Jugoslávští stavbaři v ČSSR (výstavba sanatoria v Karlových Varech)

Zdroj: Jugoslávští stavbaři v ČSSR. *Jednota*. 1969, roč. 24, č. 12, str. 5.

Příloha 5 – Fotografie: Budova českého lidového domu v Nové Vsi

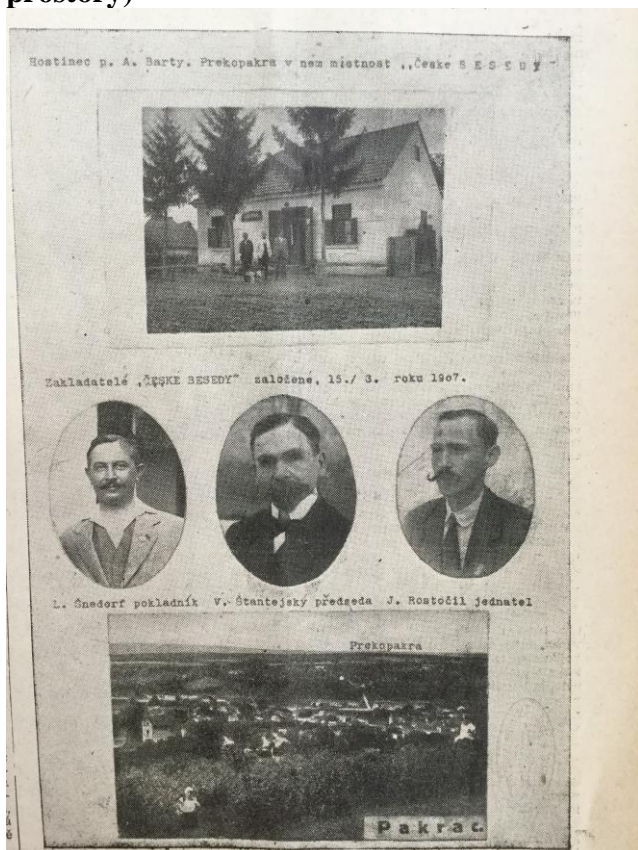
Zdroj: Krátká zpráva z Nové Vsi. *Jednota*. 1979, roč. 33, č. 21.

Příloha 6 – Fotografie: Krajané z USA a ČSSR s předsedou Československého svazu a redaktorkou české redakce daruvarského rozhlasu

Zdroj: Návštěvy v redakci. Jednota. 1979, roč. 34.

Příloha 7 – Fotografie: Historie české besedy v Prekopakře (zakladatelé a původní prostory)

Zdroj: Zakladatelé české besedy. Jednota. 1957, roč. 12, č. 8, str. 1.